

PRITARTA

Vilniaus miesto savivaldybės
administracijos direktoriaus
2017 m. spalio 19 d.
įsakymu Nr. 30-2613

PATVIRTINTA

Vilniaus lopšelio-darželio „Žiburėlis“
direktoriaus
2017 m. lapkričio 8 d.
įsakymu Nr. V-1-7-115

Ikimokyklinio ugdymo programa

VILNIUS

2017

Turinys

1. Bendrosios nuostatos.....	3
1.1 Įstaigos veiklos struktūra.....	3
1.2 Vaikai ir jų poreikiai.....	3
1.3 Ugdytojų ir kitų specialistų pasirengimas.....	5
1.4 Tėvų ir vietos bendruomenės poreikiai.....	6
1.5 Švietimo įstaigos savitumas.....	7
2. Ikimokyklinio ugdymo principai.....	9
3. Ikimokyklinio ugdymo tikslas ir uždaviniai.....	11
4. Ugdymo turinys ir ugdymo(si) būdai.....	11
5. Ikimokyklinio ugdymo programos struktūra	13
6. Vaikų pasiekimų sritys ir ugdymo gairės.....	15
7. Ugdymo pasiekimų vertinimas.....	82
8. Priedas. Individualūs ugdymosi pasiekimai.....	85
6. Literatūra	86

1. Bendrosios nuostatos

1.1. Informacija apie švietimo įstaigą

Švietimo tiekėjo pavadinimas:	Vilniaus lopšelis – darželis „Žiburėlis“
Teisinė forma:	juridinis asmuo, Vilniaus miesto savivaldybės institucija
Tipas, grupė:	lopšelis–darželis yra neformaliojo švietimo ikimokyklinio ugdymo įstaiga
Veiklos pradžia:	1974 m. gruodžio mėn. 8 d.
Teikiamos paslaugos:	ikimokyklinis ir priešmokyklinis ugdymas
Ugdymo(si) kalba:	lietuvių
Ugdymo(si) forma:	dieninė
Adresas:	Laisvės pr. 46, Vilnius, LT- 04342.
Telefonas:	8 (5) 242 3917
Elektroninis paštas:	rastine@ziburelis.vilnius.lm.lt
Interneto svetainės adresas:	

1.2. Vaikai ir jų poreikiai

Visuminis ikimokyklinis ugdymas orientuotas į vaiko asmenybės augimą, jo ugdymosi pažangą ir gerus, džiugius pasiekimus. Vadovaujantis humanistiniu požiūriu kiekvienas vaikas yra unikalus, besikeičiantis, save kuriantis sąveikoje su kitu(-ais), aktyvus asmuo. Vaikas ugdomi žaisdamas, tyrinėdamas, klausinėdamas, kaupdamas patirtį, žvelgdamas iš savo vidinio pasaulio ir išorinės aplinkos kuria savo vertybes, supratimą. „Smalsiai tyrinėjantis vaikas, sutelkęs visus pojūčius, paverčia pasaulį savo pasauliu“ (Reggio Emilia).¹ Ikimokyklinio ugdymo grupėse puoselėjamas vaiko orumas, priimama vaiko nuomonė, sukuriamos sąlygos rinktis, spręsti problemas, tartis ir susitarti. Ugdymo ir ugdymosi procesas grindžiamas pagarbos, socialinio teisingumo, lygiavertiškumo, bendruomeniškumo, tolerantiškumo vertybėmis. Kuriam visiems vaikams draugiška, atvira, dialogiška, emociškai saugi ikimokyklinio ugdymo įstaiga.²

¹ Hille K., Evanschitzky P., Bauer A. *3-6 metų vaiko raida*. Vilnius: Tito alba, 2015, p. 34.

Lietuvos respublikos įstatymas dėl jungtinių tautų vaiko teisių konvencijos ratifikavimo 1995, Nr. I-983 (27-30 str.)// Interneto prieiga: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2FB4C5F44B52>

² Plg. *Ikimokyklinio ugdymo metodinės rekomendacijos*. Vilnius: ŠAC, 2015, p. 4.

Vaikas ugdomas ir ugdosi visą dieną ikimokyklinio ugdymo įstaigos veikloje ir grupėje. Programos principai, tikslas, uždaviniai bei ugdymo turinys nukreiptas į vaikų poreikius, siekiama įvertinti vaikų ugdymo(si) pasiekimus nuo dviejų iki šešerių metų kaip pažangos žingsnius, į kuriuos orientuojantis būtų stebima jų raida ir pažanga, vertinama ugdymo(si) kokybė.

Lopšelyje – darželyje sudaromos sąlygos integraliai puoselėti pagrindinius fiziologinius (valgymo ir miego), psichologinius (saugumo ir savarankiškumo, meilės ir bendrystės, pagarbos) saviraiškos (pažinimo, grožio, savirealizacijos ir dvasinio augimo) vaiko poreikius. Šiandien vaikai stipriau nori veikti savarankiškai, išgyventi sėkmę, būti pastebėti ir įvertinti. Didelis dėmesys ugdymo procese skiriamas vaiko saviraiškai ir kūrybai. Vaikai yra socialiai aktyvūs, drąsūs – tokiu būdu realizuojasi jų veiklos poreikis. Būdami kartu su kitais vaikais dalinasi sumanymais, mintimis, žaislais, mokosi bendrauti ir bendradarbiauti. Savąjį „Aš“ atranda sąveikoje su ikimokyklinio ugdymo pedagogu, kitais vaikais ir gamtine bei sociakultūrine aplinka. Ugdymosi sėkmė priklauso nuo pedagogo darbo stiliaus ir vaiko savybių ryšio. Ikimokyklinis amžius – žaidimų, tyrinėjimo, atradimų laikas. Žaisdamas vaikas nuosekliai, savaiminiu būdu pereina į kitą asmens raidos ir ugdymosi pažangos etapą, kur keičiasi žaidimų formos, būdai. Vaikai gyvena čia ir dabar, moka džiaugtis patirta sėkme, išreiškia savo emocijas, supratimą, patirtį įvairia kūrybine veikla. Suasmenintos ugdymo situacijos yra kupinos žaismės, nuotykių, atradimų.

Ikimokyklinę įstaigą lanko vaikai iš įvairių socialinę padėtį turinčių šeimų. Yra sergančių, socialiai apleistų, hiperaktyvių, vaikų su specialiais poreikiais, todėl vaikams reikia ypatingo dėmesio, šilumos, saugumo. Programoje yra numatytos priemonės visokių vaikų poreikių ir saviraiškos realizacijai.

Ugdydami vaiką pagal ikimokyklinio ugdymo programą, siekiame, kad jis augtų: orus, sveikas, bendraujantis, smalsus, kuriantis, sėkmingai besiuogdantis.

Ikimokyklinio ugdymo programos turinys remiasi humanistinės ir socialinio konstruktyvizmo ugdymo filosofijos idėjomis apimančiomis visybine, įvairiapusę asmens raidos ir vaiko galių sklaidą.

Humanistinė ugdymo kryptis – tai ugdymo(si) kelias vedantis link vaiko saviugdės, saviraiškos, savirealizacijos. Svarbi pedagogo nuostata: vaikas priimamas toks, koks jis yra. Ugdymo procesas orientuotas į vaiką, jo poreikius, interesus, gebėjimus, saugumą, kultūrą. Sudaromos sąlygos saviraiškos skatinimui, atsižvelgiama į vaiko raidos pokyčius, mokomasi veikti ir būti „čia ir dabar“. Siekiama padėti vaikui suvokti savo poreikius ir skatinti jo asmenybės tapumą bei raidą. Žaisdamas vaikas mokosi geriau suprasti save, užmegzti šiltus asmeninius santykius su kitais, bendrauti ir bendradarbiauti, spręsti problemas, kūrybiškai veikti. Mūsų pedagogai siekia

pagarbiai priimti kiekvieną vaiką, užmegzti su juo nuoširdų, šiltą ryšį, palaikyti vaiko iniciatyvas, padėti jaustis oriam, kūrybiškam, savarankiškam.

Socialinė konstruktyvinė ugdymo kryptis – tai patirtinis vaiko mokymosi būdas. Vaikas mokosi žaisdamas, tyrinėdamas, modeliuodamas, veikdamas bandymų ir klaidų keliu. Žaidimas yra būtiniausia vaiko ugdymosi veikla. Mūsų pedagogai pasiūlo įdomios veiklos, sudaro sąlygas vaikui saugiai, savarankiškai ir išradingai įgyti naujų žinių ir patirties, išklauso jo aiškinimus, sumanymus, įtraukia ugdytinį į pažinimo proceso organizavimą, kad stiprėtų jo pasitikėjimas savimi ir matytų daromą pažangą. Auklėtojas padeda vaikams augti, moko ir atveria pažinimo būdus. Vaikų patirtinis mokymas vyksta spontaniškai ar nukreipiamuoju būdu, todėl svarbu išgyventus dalykus apmąstyti, pasikalbėti, paklausti, patarti. Vaikas yra drąsinamas, palaikomas, skatinamas, kad judėtų atradimų, tyrinėjimo keliu saugiai ir džiugiai.

1.3. Ugdytojų ir kitų specialistų pasirengimas

Įstaigoje dirba ikimokyklinį aukštesnįjį ar aukštąjį pedagoginį išsilavinimą turintys specialistai, gebantys organizuoti kokybišką vaikų ugdymą(si). Įstaigos pedagogai yra įgiję kvalifikacines kategorijas įstatymų numatyta tvarka. Darželio pedagogai kelia savo kvalifikaciją mokslinėse-praktinėse konferencijose, nuotoliniuose mokymuose. Jie dalinasi gerąja patirtimi su Vilniaus miesto ikimokyklinių ugdymo įstaigų metodinio ratelio „Vaivorykštė“ pedagogais ir kitais Lietuvos pedagogais apie visuminį vaikų ugdymą. Įstaiga šalia profesinio tobulėjimo sudaro galimybes pedagogams puoselėti asmens dvasinį kelią, rūpintis asmenybės branda.

Šiuolaikinis ugdymas yra sėkmingas, kai pedagogai yra kompetentingi ikimokykliniame ugdyme, geba suvokti to amžiaus (2-7 metų) vaiko prigimtinių galių sklaidą, fizinę, kognityvinę, emocinę, dvasinę, socialinę raidą ir vaiko mokymosi darželyje patirti sėkmę. Pedagogai ir kiti specialistai suvokia, kad kokybiškas ikimokyklinis ugdymas yra atviras visiems, mažina atskirtį tarp vaikų, augančių palankiose – nepalankiose sąlygose ir didina ugdymo prieinamumą kiekvienam. Pedagogų dėmesio centre yra vaikas ir jo ugdymasis. Ugdytojai siūlo vaikams įdomias veiklas, sukuria tyrinėjimo situacijas, drąsina mažylį atlikti tai, ko jis dar nėra išbandęs. Pedagogai, jei reikia pamoko, pataria, padeda, paskatina ieškoti išeities susidūrus su problema, paragina dar patobulinti tai, ką jis padarė, pakviečia kartu su kitais žaisti žaidimus, dalyvauti sportinėse estafetėse, muzikinėse ar meno programose. Mūsų vaikai skatinami pasirinkti arba patys sugalvoja, numato, ką veiks. Auklėtoja įsitraukia į jų sumanymo realizavimą bendraudama su vaiku, arba vaikai įsitraukia į ikimokyklinio ugdymo pedagogo pasiūlytą, inicijuotą

veiklą. Organizuodamas ir koordinuodamas vaikų ugdymosi procesą ikimokyklinio ugdymo pedagogas turėtų pažvelgti į vaiko ugdymąsi iš jo pozicijos, išgirsti jo nuomonę, išvystyti poreikius, gebėjimus. Auklėtoja apmąsto, kokia aplinka ir kokie ugdymo būdai gali pažadinti vaikų susidomėjimą, tyrinėjimus, kūrybą ir padeda pasiekti numatytų ugdymosi rezultatų. Ugdytojai atsižvelgia į šiuolaikinių Z arba Alfa kartos vaikų ypatumus. Tai vaikai, kurie labai jaudrūs, smalsūs, imlūs, auga apsupti skaitmeninėmis priemonėmis, nerimastingi, mažiau paklusnūs, linkę labiau individualiai veikti, negu įsiliesti į kolektyvą.

Vaikams, turintiems kalbos ir komunikacijos sutrikimų, pagalbą teikia logopedas. Vaikų meninei raiškai plėtoti įstaigoje padeda meninio ugdymo pedagogas. Socialinis pedagogas bendrauja su vaikais turinčiais emocinių-socialinių sunkumų.

1.4. Tėvų ir vietos bendruomenės poreikiai

Tėvai yra svarbiausi vaikų ugdytojai, o auklėtojai sukuria vaikų ugdymo ir ugdymosi situacijas. Ikimokyklinio ugdymo institucijos paskirtis – padėti šeimai ugdyti vaiką. Laikas šeimoje yra reikšmingiausias vaiko ugdyme, būtent čia jis įgyja pirmuosius gyvenimo įgūdžius ir įpročius, mokosi iš tėvų pavyzdžio. Rengiant programą buvo bendraujama ir bendradarbiaujama su tėvais, susipažįstama su jų puoselėjamomis vertybėmis, lūkesčiais ir poreikiais (atliekama tėvų apklausa). Tėvai tikisi, kad darželis tęs ir padės išskleisti vaiko prigimtį, lavins jo gebėjimus, bus ugdoma įvairiapusiškai. Jie norėtų, kad ugdymo procesas apimtų visus asmenybės ugdymo aspektus (protą, valią, jausmus, kūną ir dvasią), be to, kad teikiamas ugdymas turėtų stiprų vertybinį pagrindą. Todėl auklėtojas turėtų gerai pažinti tėvų lūkesčius ir galimybes, kalbėti jiems apie vaiko raidą, jo mokymosi galimybes suprantama kalba. Bendraujant su tėvais atskleidžiami vaiko pomėgiai, poreikiai, tos sritys, kur vaikui sekasi, o kur reikalinga pagalba. Pedagogas atlieka labai svarbų vaidmenį – padeda tėvams suprasti savo vaikų ugdymo vertybes, poreikius ir ypatybes. Tėvai pageidauja, kad auklėtoja su jais aptartų, ar programoje numatyti rezultatai tinka jų vaikui ar vaikų grupei. Su vaiko tėvais nuolat kalbama apie ugdytinių ugdymosi pasiekimus, daromą pažangą, elgesio ir bendravimo būdus, kūrybinę raišką. Šeimų lūkesčiai ikimokykliniam vaiko ugdymui yra nevienodi. Vieniems tėvams aktualu, kad vaikas būtų kokybiškai ugdomas, kad būtų plėtojami jo gabumai ir talentai, kiti tėvai iš ugdymo įstaigos labiau tikisi meilės vaikui ir geros vaiko savijautos, dar kiti tikisi pagalbos įveikiant vaiko socialines ir pažinimo problemas. Įstaigoje taikomi šie bendradarbiavimo su tėvais būdai: pokalbiai (pažintiniai, vaiko vertinimo anketos rezultatams aptarti, susirinkimai), tėvų dalyvavimas darželio veikloje (įstaigos taryboje, šventiniuose renginiuose, tėvų organizuojamose veiklose, bendrose talkose, paskaitose tėvams). Bendravimas ir

bendradarbiavimas su šeima vyksta abipusiu supratimu ir atsakomybe, geranoriškumu, konfidencialumu, pagarba ir dėmesiu.

Darželis bendradarbiauja su vietos bendruomene: Karoliniškių seniūnija, lopšeliais-darželiais „Lokiukas“, „Stazdelis“, „Raktelis“, „Medynėlis“, „Šilelis“, progimnazijomis „Ryto“, „Spindulio“, Karoliniškių muzikos mokykla, Karoliniškių biblioteka, vaikų ir jaunimo klubų „Meteoras“ ir kitomis Lietuvos švietimo įstaigomis. Palaikomi glaudūs ryšiai su „Keistuolių teatru“, Vilniaus apskrities priešgaisrinės gelbėjimo valdybos 2-ąja komanda, LR Saugaus eisimo klase, Vaikų teisių apsaugos tarnyba ir kitomis pagalbos vaikui institucijomis.

1.5. Švietimo įstaigos savitumas

Lopšelis–darželis „Žiburėlis“, įsikūręs Vilniaus miesto Karoliniškių mikrorajone, vaikams duris atvėrė 1974 m. gruodžio 8 d. ir vadinosi 146-uju lopšeliu-darželiu. 1992 m. rugpjūčio 27 d. lopšelis–darželis reorganizuotas į darželį-mokyklą. 1994 m. suteiktas „Žiburėlio“ darželio-mokyklos vardas. 2017 m. rugsėjo 1 d. darželis-mokykla restruktūrizuotas į lopšelių-darželių „Žiburėlis“. Lopšelyje-darželyje vaikai ugdomi nuo pusantrų iki septynerių metų amžiaus. Veikia 11 grupių: ankstyvojo amžiaus grupės, ikimokyklinio ugdymo grupės ir priešmokyklinio ugdymo grupės.

Vizija. Atvira pozityviai švietimo kaitai geranoriška bendruomenė, puoselėjanti humanistines, demokratines vertybes, padedanti vaikams augti, plėtoti jų vidines galias, saviraišką ir saviraidą.

Misija. Atskleidžiant vaiko prigimtines galias, siekti kokybiškų ugdymo(si) sąlygų:

- ugdant laisvą, atsakingą ir kūrybingą asmenybę;
- plėtojant pamatines dvasines vertybes, gebėjimus, žinias, socialinius įgūdžius;
- padedant vaikui augti sveikai, oriai, įgyti atsparumo įvairioms socialinio blogio apraiškoms.

Filosofija

Mūsų įstaiga puoselėja holistinę ikimokyklinio ugdymo kryptį, kur pripažįstamas dvasinių, pažintinių, emocinių, socialinių, fizinių asmenybės aspektų lygiavertiškumas. Siekiama kryptingiau ugdyti visapusiškai sveiką vaiką, tai yra ne tik fiziškai aktyvų, tačiau ir kūrybišką, socialų, komunikuojantį, tyrinėjantį, atvirą naujovėms, pozityvų, per asmeninę patirtį pažįstantį pasaulį, savo tautinį bei asmeninį tapatumą. Toks ugdymo procesas yra grindžiamas asmens patyrimu, jo įsisąmoninimu bei įprasminimu. Kiekvienas vaikas yra unikalus, atviras, trokšantis žinių, kupinas smalsumo ir nuostabos, noro bendrauti ir pažinti. Žmogaus vertybės siejamos su saviraiška, kultūros

puoselėjimu. Darželis sukuria³ vaikams saugią aplinką pagal kiekvieno amžiaus raidą, kultūrinį kontekstą, emocinį išgyvenimą, bendravimo, atradimo, kūrybos džiaugsmą.

Atsižvelgdami į ikimokyklinio ugdymo paskirtį – padėti vaikui tenkinti prigimtinius, kultūros, etninius, socialinius, pažintinius poreikius, vesdami vaiką per 18 pasiekimų žingsnių, įgyvendindami lopšelio-darželio „Žiburėlis“ atnaujintą ikimokyklinio ugdymo programą nubrėžiamo besiformuojančio įstaigos savitumo aspektus:

- netradicines edukacines erdves (vaistažolių loveliai, daržas, pieva, gėlynai, edukacinės-pažintinės salelės, žaidimų erdvės);
- sveikatingumo, meno, tyrinėjimo priemonės (vidaus ir lauko sporto bei meno inventorių, padidininčių stiklai, mikroskopai, ugdomieji žaidimai);
- visos bendruomenės pozityvios komunikacijos, bendruomeniškumo kūrimą (ugdytinių, vadovų, pedagogų, pagalbos vaikui specialistų, kt. darbuotojų, tėvų, socialinių partnerių pozityvus bendravimas, emocinio intelekto ugdymas);
- kryptingai plėtoti patirtinį ugdymą(si), tikslingai nukreiptą auginti bendruomenės siekiamybę: sveiką, orų, tyrinėjantį, pozityvų, kūrybingą vaiką.

Patirtinis vaikų ugdymą(sis) leidžia įstaigai kurti tyrimų erdves (įstaigos viduje, lauke ar kitur). Čia vaikai ne tik aktyviai kuria, mokosi pažinti, tyrinėja grupėje ar lauke įvairiais metų laikais. Aktyvus domėjimasis gamta, supančia aplinka, tyrinėjimai lavina vaikų kalbą, pojūčius, vaizduotę, gebėjimą sukaupiti dėmesį ir atlikti užduotis, ugdosi emocinis intelektas, kritinis mąstymas, darniau puoselėjama fizinė ir dvasinė vaikų sveikata. Šiuolaikiniame informacinių technologijų pasaulyje yra svarbu vaikams mokytis ir natūraliame gamtos, aplinkos, ir virtualiame pasaulyje. Savo ritmu pasaulio, gamtos, žmogaus, mokslo pažinimas ir gyvenimas jame integraliai atsiveria ugdytiniams įvairių ugdomųjų veiklų (per žaidimus, meninį, kalbos ugdymą, inscenizaciją, tyrinėjimus, fizinį aktyvumą, patirtinę veiklą ir kt.) metu.

Lopšelyje – darželyje teikiamos ankstyvojo amžiaus, ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikų ugdymo paslaugos, organizuojamas papildomas neformalusis ugdymas (šachmatų, futboliuko, krepšinio, šokių (pramoginių), anglų kalbos ir keramikos būreliai). Teikiama kvalifikuota logopedo ir socialinio pedagogo pagalba. Tėvams teikiamos informavimo ir konsultavimo paslaugos.

³ *Šiuolaikinė vaikystės samprata*. Prieiga internetu: <https://www.ikimokyklinis.lt/index.php/straipsniai/bendri-straipsniai/siuolaikine-vaikystes-samprata/2382>

2. Ikimokyklinio ugdymo principai

Vaikų ugdymo turinys sudarytas remiantis šiais mokymo principais:

- **Demokratiškumo ir humaniškumo.** Vaikas gerbiamas kaip asmenybė, pripažįstant kiekvieno asmens ypatumus. Pripažįstama vaiko vidinio pasaulio nepriklausomybė ir savarankiškumas. Ugdymas grindžiamas vaiko ir suaugusiojo, vaiko ir vaiko tarpusavio pagarba, pasitikėjimu, visų bendruomenės narių dalyvavimu priimant sprendimus. Vyrauja atviri, pozityvūs santykiai, prasminga veikla, dialogas tarp visų bendruomenės narių.
- **Tautiškumo.** Ugdymo turinys orientuotas į vaiko dvasinės kultūros ugdymosi puoselėjimą. Dvasinės kultūros (etninis) ugdymas nuosekliai integruojasi į visas ugdymosi kompetencijas. Ugdymo turinyje atskleidžiamas žmogaus ryšys su gamta ir gyvenimo ritmais, parodomi šalies papročiai, tradicijos, kultūrinis paveldas, ugdoma vaiko pagarba gamtai, gyvybei, tėvynei, universalioms vertybėms.
- **Prieinamumo.** Ugdymo turinys sudarytas atsižvelgiant į vaikų amžių, patirtį, gebėjimus ir galimybes, fizines ir dvasines savybes, raiškos būdus, individualius poreikius ir polinkius. Vaikų ugdymas suasmenintas, t.y. pritaikytas kiekvienam vaikui pagal patirtį, poreikius, gebėjimus. Ugdymo turinyje daug dėmesio skiriama vaikų veiklai, kurią jie patys pasirenka. Ugdymo turinys pritaikytas skirtingoje socialinėje aplinkoje augančiam vaikui. Vaikams suteikiamos galimybės bendrauti su suaugusiais ir bendraamžiais, įgyti pasitikėjimo savimi.
- **Vertybinių nuostatų ugdymo.** Padedama vaikui atrasti ir ugdytis vertybes, kurios įprasmina gyvenimą pasaulyje. Ugdomas savarankiškas, doras, kūrybingas, atsakomybę jaučiantis žmogus, gebantis bendrauti ir bendradarbiauti su bendraamžiais ir suaugusiais, gerbiantis kitaip mąstančius, kitokios išvaizdos, kultūros žmones. Skatinama veikti kartu, rūpintis vieni kitais, dalintis, džiaugtis.
- **Individualumo.** Ugdymo turinys sudarytas atsižvelgiant į individualias vaikų savybes, savivoką, įgyjamą patirtį. Kasdieniniame vaikų gyvenime suteikiama veiklos pasirinkimo laisvė, pripažįstama vaiko troškimas gyventi ir elgtis pagal prigimtį, asmeninę patirtį, vidinio pasaulio supratimą. Integraliai asmens ūgčiai sukurama aplinka, kurioje yra įvairios veiklos, žaidybinės situacijos, priemonės, individualūs ir nedidelių grupelių ugdymo būdai, kurie pritaikyti įvairiems mokymosi stiliams.
- **Tęstinumo.** Ugdymo turinys sudarytas atsižvelgiant į vaiko patirtį, įgytą šeimoje, vaikų amžiaus ypatumus, įgytus pasiekimus, priešmokyklinio ugdymo tikslus ir uždavinius. Ugdymo turinys kiekvienais amžiaus tarpsniais pamažu sudėtingėja, pateikiamos vis

sudėtingesnės situacijos, nagrinėjamos vis sudėtingesnės problemos, įgaunama vis daugiau pažinimo, įgūdžių.

- **Tikslingumo ir veiksmingumo.** Ugdymo turinys sudarytas atsižvelgiant į ikimokyklinio ugdymo tikslus ir uždavinius, orientuotas į šiuolaikinę vaikystės sampratą. Organizuojant ugdymo procesą derinama vaiko ugdymosi ir auklėtojos ugdymo perspektyva. Ugdymas grindžiamas vaikui prasmingais faktais, procesais, situacijomis. Ugdymo turinys sistemingai vertinamas, analizuojamas ir atnaujinamas pagal poreikius, pasiekimus, bet ne rečiau kaip kas dveji metai.
- **Bendradarbiavimo.** Siekiama ugdymo šeimoje ir darželyje tęstinumo, vieningumo ir darnos: bendradarbiauja pedagogas – vaikas – šeima. Ugdymo procese sudaromos sąlygos bendradarbiauti vieni su kitais, vaikai su kitais specialistais veikloje, projektuose, įstaigos viduje ir kitose erdvėse.
- **Konfidencialumo.** Darbuotojai skatina atvirumą, suteikia šeimų nariams galimybę pasikalbėti rūpimais klausimais ir papasakoti apie savo vaikus, garantuojant informacijos saugumą. Nesikeičiama informacija vaikams girdint ar kitoms šeimoms esant.

3. Tikslas ir uždaviniai

Tikslas – atsižvelgiant į vaiko prigimtines galias, jo individualią patirtį, vadovaujantis asmens raidos dėsniais, padėti vaikui išsiugdyti savarankiškumo, sveikos gyvensenos, pozityvaus bendravimo su suaugusiais ir vaikais, kūrybiškumo, aplinkos ir savo šalies pažinimo, tradicijų puoselėjimo, mokėjimo mokytis pradmenis.

Uždaviniai

Siekti, kad vaikas:

1. pažintų ir išreikštų save, plėtotų individualias galias ir savo vidinį pasaulį;
2. aktyviai ir kūrybiškai išreikštų save šeimos, ugdymo įstaigos ir vietos bendruomenės gyvenime;
3. patirtų pažinimo ir atradimo sėkmę, bendrystės ir kūrybos džiaugsmą;
4. mokytųsi pažinti ir veikti: žaistų, judėtų, keltų klausimus, tyrinėtų, rinktųsi veiklos būdus ir priemones, numatytų tolesnės veiklos žingsnius;
5. pozityviai bendrautų ir bendradarbiautų su suaugusiais ir vaikais, mokytųsi spręsti kasdienes problemas.

4. Ugdymo turinys, ugdymo(si) būdai

Ikimokyklinio ugdymo programos turinio centre yra vaikas ir jo ugdymasis. Vaikas pripažįstamas kaip unikali, vientisa, besikeičianti, aktyvi, save kurianti asmenybė. Jis mokosi vertinti save, pagrįsti savo nuomonę, kritiškai mąstyti, tačiau tuo pačiu ir kurti pilnaverčius ryšius su kitais ir bendrauti. Taigi, ugdymas orientuojamas į kiekvieną vaiką, susijusį su kitais vaikais, šeima, pedagogais, bendruomene ir darželiu. Mūsų vaikas ugdomas ir ugdosi per visą buvimo darželyje ar grupėje dieną.

Siekiama tinkamai organizuoti vaikų veiklas, sudaryti sąlygas vaikui savarankiškai veikti, derinant su numatyta bei organizuota veikla. Pedagogo užduotis – sukurti saviraišką ir pažinimą skatinančią aplinką, stebėti individualias vaiko galimybes bei kaupti jo patirtį. Tikslinga aplinka padeda laisvai atsiskleisti vaikų prigimtines galioms, smalsumui, gebėjimams, įgyti naujiems įgūdžiams. Ugdymo turinys orientuotas į darnią visuminę asmens raidą bei įgyvendinamas per visą vaiko buvimą grupėje: individualiai tyrinėjant, dalyvaujant pedagogo organizuotoje veikloje, šventėse, jam tvarkantis, valgant, einant į lauką, ruošiantis ilsėtis, bendraujant su pedagogu ar grupės vaikais, žaidžiant ir kita.

Taikomi įvairūs, į vaiką orientuoti ugdymo(si) būdai:

- *Žaidimas* – pagrindinė veikla pažinti save ir kitus, supančią aplinką, tenkinti savo svarbiausius poreikius. Žaidimas turi didelę įtaką vaiko kūrybinių galių plėtotei, skatina vaiko gebėjimų ugdymąsi, lavina emocinius – socialinius įgūdžius, moko įveikti sunkumus.
- *Spontaniškas ugdymas* – pritarimas vaiko inicijuotai veiklai, ją gerbia, laiko vertinga patirtimi. Tai – situacinis ugdymo būdas, priklausantis nuo pedagogo pastabumo, motyvavimo. Netikėtos situacijos kūrimas lavina vaiko kūrybiškumą, išlaisvina jo prigimties galias, smalsumą, nuostabą.
- *Stebėjimas, eksperimentas* pagilina ugdytinių žinias, ugdo gebėjimą pritaikyti jas, aiškinant natūralius procesus ir reiškinius. Tyrinėdami vaikai patiria atradimo ir ieškojimo džiaugsmą, žadina smalsumą, mokosi mokyti.
- *Diskusijos* – problemų, reiškinių aptarimas, minčių, idėjų išsakymas, išklausant kito nuomonę, konfliktų sprendimas. Sudaroma galimybė vaikui spręsti visus su juo susijusius gyvenimo klausimus: aplinkos kūrimo, veiklos planavimo ir įgyvendinimo, rezultatų aptarimo. Pedagogas išsiklauso į vaiko siūlymus, kartu su vaiku mąsto ir sprendžia įvairias problemas, aiškinasi reiškinius, jų esmę. Tokiu būdu kuriama vaiko ir pedagogo sąveika.
- *Projektai* – tai bendra ir individuali per kelis etapus trunkanti kūrybinė veikla, siekianti sukurti unikalų reiškinį, priemonę, daiktą. Sudaroma galimybė vaikų kūrybinei raiškai, pristatymui, vertinimui, mokomąsi planuoti ir dirbti kartu, džiaugtis pasiektais rezultatais.
- *Ekskursijos, išvykos* – užsiėmimai kitose erdvėse, muziejuose, įžymiose gamtos, kultūros vietose. Atveriamos platesnės galimybės vaikui pažinti pasaulį įvairiais pojūčiais, kitose vietose, kitokiais būdais.
- *Parodos* – ugdytinių kūrybinių darbų parodos įstaigoje ir už jos ribų.

5. Ikimokyklinio ugdymo programos struktūra

1 pav. Programos struktūra

Ugdymo turinys suskirstytas į šešias vaiko ugdymosi kryptis. Lopšelyje – darželyje „Žiburėlis“ svarbiausias ikimokyklinio ugdymo tikslas yra brandinti vaiko asmenybę kaip bendruomenės narį, to siekiama per 18 ugdymosi pasiekimų sričių.

Ugdydami vaiką pagal ikimokyklinio ugdymo programą, siekiame, kad jis augtų:

1. Sveikas

- ✓ Kasdieniai gyvenimo įgūdžiai
- ✓ Fizinis aktyvumas

2. Orus

- ✓ Emocijų suvokimas ir raiška
- ✓ Savireguliacija ir savikontrolė
- ✓ Savivoka ir savigarba
- ✓ Santykiai su bendraamžiais
- ✓ Santykiai su suaugusiais

3. Bendraujantis

- ✓ Sakytinė kalba
- ✓ Rašytinė kalba

4. Smalsus

- ✓ Aplinkos pažinimas
- ✓ Skaičiavimas ir matavimas

5. Kuriantis

- ✓ Meninė raiška
- ✓ Estetinis suvokimas
- ✓

6. Sėkmingai besiuogdantis

- ✓ Iniciatyvumas ir atkaklumas
- ✓ Tyrinėjimas
- ✓ Problemų sprendimas
- ✓ Kūrybiškumas
- ✓ Mokėjimas mokytis

6. Vaikų pasiekimų sritys ir ugdymo gairės

1.Sveikas

1.1 Kasdienio gyvenimo įgūdžiai

Kasdienio gyvenimo įgūdžių srityje vaikui ugdomas tobulėja jo asmeniniai mitybos ir valgymo įgūdžiai, kūno švaros ir aplinkos tvarkos palaikymo įpročiai, saugaus elgesio įgūdžiai, taisyklinga kūno laikysena.

1.1.Kasdienio gyvenimo įgūdžiai			
Vertybinė nuostata: noriai ugdomi sveikam kasdieniam gyvenimui reikalingus įgūdžius.			
Esminis gebėjimas: tvarkingai valgo, savarankiškai atlieka savitvarkos veiksmus: apsirengia ir nusirengia, naudojami tualetu, prausiasi, šukuojasi. Saugo savo sveikatą ir saugiai elgiasi aplinkoje.			
Žingsniai	Pasiekimai	Vaiko veiklos	Ugdymo gairės
1 žingsnis	Bando savarankiškai valgyti ir gerti iš puodelio.	Laiko šaukštą, bando pats valgyti, gerti iš puodelio.	Skatinti valgyti. Žaidžiant mokytį laikyti šaukštą, gerti iš puodelio, valgyti su šaukštu, siūlyti gerti iš puodelio, skystą maistą valgyti su šaukštu.
2 žingsnis	Valgo ir geria padedamas arba savarankiškai. Kartais parodo mimiką, ženklais arba pasako, kada nori tuštintis ir šlapintis. Suaugusiojo rengiamas vaikas „jam padeda“. Suaugusiojo padedamas plaunasi, šluostosi rankas, išpučia nosį. Paprąšytas padeda žaislą į nurodytą vietą.	Valgo su šaukštu, geria iš puodelio. Žaidimo pagalba susipažįsta su higienos reikmenimis: muilu, rankšluosčiu, naktipuodžiu, nosine ir šukomis. Atlieka veiksmus su higienos priemonėmis, vėliau juos naudoja žaisdami.	Skatinti vaiką valgyti savarankiškai, pasakant ar parodant kaip reikia valgyti. Atsižvelgiant į vaiko tuštinimosi ir šlapinimosi įgūdžius sodinti ant puoduko ar klozeto. Žaidimo forma: maitinti žaislus, sodinti žaislus ant naktipuodžio, plauti jiems veidą, rankas, juos šluostyti. Pasakoti apie švarą.

3 žingsnis	Savarankiškai valgo ir geria. Pradedą naudoti stalo įrankius. Pasako, ko nori ir ko nenori valgyti. Pats eina į tualetą, suaugusiojo padedamas susitvarko. Suaugusiojo padedamas nusirengia ir apsirengia. Padedamas bando praustis, nusišluostyti veidą, rankas. Padeda vieną kitą daiktą į vietą.	Valgo šaukštu, šakute, geria iš puodelio. Pasako, ko nenori valgyti. Priminus arba pats eina į tualetą Žaidimų metu įtvirtinami savarankiškumo įgūdžiai: maitina lėles, jas rengia, guldo, veda pasivaikščioti, bando tvarkingai sudėti drabužėlius. Dengia stalą, imituoja maitinimosi judesius, elgesį prie stalo, bendrauja su šalia esančiais. Stalo žaidimų, knygelių, plakatų, kortelių pagalba susipažįsta su vaisiais, daržovėmis, sveiku maistu, turimas žinias įtvirtina žaisdami.	Skatinti ragauti, kramtyti maistą, naudoti stalo įrankius. Siūlyti piešiniuose, plakatuose atpažinti, ką mėgsta valgyti. Padėti susitvarkyti po tualetu. Siūlyti žaidimo formą aprenkti žaislus, dėti juos į vietą.
4 žingsnis	Valgo gana tvarkingai. Primenamas po valgio skalauja burną. Pasako, kodėl reikia plauti vaisius, uogas, daržoves. Padeda suaugusiajam serviruoti ir po valgio sutvarkyti stalą. Dažniausiai savarankiškai naudojami tualetu ir susitvarko juo pasinaudojęs. Šiek tiek padedamas apsirengia ir nusirengia, apsinauna ir nusinauna batus. Šiek tiek padedamas plau-nasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą. Priminus čiaudėdamas ar kosėdamas prisidengia burną ir nosį. Gali sutvarkyti dalį žaislų, su kuriais žaidė. Pasako, kad negalima imti degtukų, vaistų, aštrių ir kitų pavojingų daiktų.	Valgio metu naudoja stalo įrankiais, nekalba. Po valgio padeda sutvarkyti indus, įrankius. Naudojasi asmeniniais higienos reikmenimis (šukomis, burnos skalavimo stiklinaitėmis, vienkartinėmis nosinaitėmis ir kt.). Maunasi (nusimauna) kelnes, aunasi (nusinauna) batus, šlepetes, velkasi (nusi-velka) megztinį, užsideda (nusiima) kepurę. Pastebi, kada reikia nusiplauti rankas. Tvarko žaislus.	Laikytis taisyklių prie stalo. Primenant eiliškumą, skatinti vaikus savarankiškai apsirengti ir nusirengti, tvarkingai susidėti drabužius. Skatinti sutvarkyti žaislus su kuriais žaidė.

5 žingsnis	Valgo tvarkingai, dažniausiai taisyklingai naudojami stalo įrankiais. Dėmisi, kuris maistas sveikas ir naudingas. Serviruoja ir tvarko stalą vadovaujamas suaugusiojo. Savarankiškai apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus. Priminus plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą. Priminus tvarkosi žaislus ir veiklos vietą. Stengiasi saugoti save ir kitus. Priminus stengiasi sėdėti, stovėti, vaikščioti taisyklingai.	Taisyklingai naudojasi stalo įrankiais, išmano jų paskirtį. Įvardina kelis produktus, kuriuos sveika ir nesveika valgyti. Savarankiškai apsirengia, nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus. Padedamas pasirenka drabužius ir avalynę pagal oro sąlygas. Stengiasi užrišti kaspinę, šukuotis, plautis rankas. Priminus tvarkosi žaislus. Stengiasi saugiai elgtis grupėje, salėje, lauke.	Kalbėti apie maisto piramidę: kas sveika, kas ne. Padėti dengti stalą. Kalbėti apie vaiko saugų elgesį. Savo pavyzdžiu rodyti, kaip taisyklingai sėdėti, stovėti, vaikščioti. Stebėti ir priminti, kad taisyklingai sėdėtų.
6 žingsnis	Valgo tvarkingai. Pasako, kam reikalingas maistas (augtume, būtume sveiki). Įvardija vieną kitą maisto produktą, kurį valgyti sveika, vieną kitą, kurio vartojimą reikėtų riboti. Savarankiškai serviruoja stalą. Savarankiškai apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus. Suaugusiųjų padedamas pasirenka drabužius ir avalynę pagal orus. Priminus ar savarankiškai plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą. Dažniausiai savarankiškai tvarkosi žaislus ir veiklos vietą. Savarankiškai ar priminus laikosi susitartų saugaus elgesio taisyklių. Stebinti suaugusiajam saugiai naudojami veiklai skirtais aštriais įrankiais. Priminus stengiasi vaikščioti, stovėti, sėdėti taisyklingai. Žino, kaip saugiai elgtis gatvėje, kur kreiptis iškilus pavojui, pasiklydus.	Taisyklingai naudojasi įrankiais. Laikosi asmens higienos taisyklių, tinkamai rengiasi. Laikosi nustatytų saugaus elgesio taisyklių, įgyja žinių saugaus elgesio įvairiose situacijose.	Kalbėti, diskutuoti apie maistą, aiškintis, kuris maistas sveikas, kuris – ne.

1.2 Fizinis aktyvumas

Fizinio aktyvumo srityje vaikui ugdantis tobulėja stambiosios motorikos įgūdžiai ir fizinės vaiko savybės bei smulkiosios motorikos įgūdžiai, rankų-akių koordinacija.

1.2. Fizinis aktyvumas			
Vertybinė nuostata: noriai, džiaugsmingai juda, mėgsta judrią veiklą ir žaidimus. Esminis gebėjimas: eina, bėga, šliaužia, ropoja, lipa, šokinėja koordinuotai, išlaikydamas pusiausvyrą, spontaniškai ir tikslingai atlieka veiksmus, kuriems būtina akių, rankos koordinacija bei išlavėjusi smulkioji motorika.			
Žingsniai	Pasiekimai	Vaiko veiklos	Ugdymo gairės
1 žingsnis	Sėdi, šliaužia, ropoja pirmyn ir atgal, įkalnėn ir nuokalnėn, laiptais aukštyn, ko nors įsivėręs atsistoja, stovi laikydamasis ar savarankiškai, žingsniuoja laikydamasis, vedamas arba savarankiškai, išlaiko pusiausvyrą. Tikslingai siekia daikto, rankos judėjimą seka akimis, pačiumpa ir laiko daiktą saugoje, paglosto žaislą jo nečiupdamas, kiša jį į burną, purto, mojuoja, stuksena, gniaužo, dviem pirštais – nykščiu ir smiliumi – suima smulkų daiktą, perima daiktus iš vienos rankos į kitą.	Vaikas atsispiria kojomis nuo suaugusiojo delnų, ropoja.	Skatinti vaiką judėti parodydami judesį.
2 žingsnis	Savarankiškai atsistoja, stovi, atsitupia, pasilenkia, eina į priekį, šoną ir atgal, eina stumdamas ar tempdamas daiktą, bėga tiesiomis kojomis, atsisėdęs ant riedančio žaislo stumiasi kojomis, pralenda per kliūtis keturpėsčia, padedamas lipa laiptais aukštyn pristatomuoju žingsniu, spiria kamuolį išlaikydamas pusiausvyrą. Pasuka riešą, apverčia plaštaką delnu žemyn, pasuka delnu aukštyn, mosteli plaštaka, paima daiktą iš viršaus apimdamas jį pirštais, išmeta daiktą.	Dalyvauja rytinėje mankštoje, kūno kultūros užsiėsimuose, pasivaikščiavimo ir kt. judrioje veikloje. Žaidžia judrius, orientaciją lavinančius žaidimus, juda, aktyviai veikia. Paprašius atkartoja, ką kiekviena kūno dalis gali daryti.	Siūlyti žaidimus, lavinančius ir įtvirtinančius vaiko judėjimą. Siūlyti statyti bokštelį, užsukti ir atsukti dangtelius. Parinkti priemones stimuliuojant fizinį vaikų aktyvumą, skatinant pažinti savo kūno galias.

	tus iš rankos atleisdamas pirštus, ploja rankomis. Rideną, meta, gauda, spiria kamuolį.		
3 žingsnis	Pastovi ant vienos kojos (3-4 sekundes). Tiksliai, skirtingu ritmu eina ten, kur nori, vaikščiodamas apeina arba peržengia kliūtis, eina plačia (25-30 cm) linija. Bėga keisdamas kryptį, greitį. Lipa ir nulipa laiptais pakaitiniu žingsniu laikydamasis suaugusiojo rankos ar turėklų. Atsispirdamas abiem kojomis pašoka nuo žemės, nušoka nuo laiptelio, peršoka liniją, spiria kamuolį. Geriau derina akies-rankos, abiejų rankų, rankų ir kojų judesius, todėl tiksliau konstruoja, veria ant virvutės sagas, rideną, mėtą, gauda, spiria kamuolį, įkerpa popieriaus kraštą.	Dalyvauja sportinėse pramogose, rytinėje mankštose, kūno kultūros užsiėmimuose, pasivaikščiavimo ir kt. judrioje veikloje. Ridendamas ar mesdamas kamuolį vaikas taiko į vartelius ar taikinį. Varsto batų raištelius, sagutes. Įkerpa žirkklėmis popieriaus kraštą.	Sudaryti sąlygas vaikui vaikščioti įvairiu atstumu, neužkliudant padėtų daiktų. Sudaryti sąlygas vaikams laiptuoti kopėtelėmis siekiant tikslo – pauostyti, pasiekti, nukabinti. Sudaryti galimybes vaikui ridenti, gaudyti, mėtyti, spardyti kamuolius. Mokyti žirkklėmis įkirpti popierinės saulutės spindulėlį.
4 žingsnis	Stovėdamas pasistiebia, atsisloja ant kulnų, stovėdamas ir sėdėdamas atlieka įvairius judesius kojomis bei rankomis. Eina ant pirštų galų, eina siaura (5 cm) linija, gimnastikos suoleliu, lipa laiptais aukštyn – žemyn nesilaikant už turėklų, šokinėja abiem ir ant vienos kojos, nušoka nuo paaukštinimo. Mina ir vairuoja triratuką. Pieštuką laiko tarp nykščio ir kitų pirštų, tiksliau atlieka judesius plaštaka ir pirštais (ima, atgnybia, suspaudžia dviem pirštais, kočioja tarp delnų) bei ranka (mojuoja, plasnoja). Ištiestomis rankomis pagauna didelį kamuolį. Judesius tiksliau atlieka kaire arba dešine ranka, koja.	Žaisdamas juda įvairiais būdais. Atsigula ant nugaros ir „mina dviratį“. Iš pradžių lėtai, paskui vis greičiau ir greičiau. Vaikas suglaustomis kojomis šoka į apskritimo vidų, paskui į išorę, po to šokinėja viena koja. Mokosi važinėti dviratu, paspirtuku. Pieštuku, teptuku piešia, braižo nesudėtingas geometrines figūras. Iš plastilino lipdo įvairius daiktus. Vieną ant kito dėlioja daiktus.	Siūlyti vaikui įvairių žaidybinių situacijų, skatinančių vaikščioti ant pirštų, kulnų, eiti linija, nenukrypstant nuo jos, paskui grįžta atbulas Pasiūlyti vaikui pabūti vaistininku – įvairius daiktus imti žnyplėmis, pincetu, perdėti iš vieno indo į kitą įvairaus dydžio karoliukus. Sudaryti vaikui sąlygas, lipdyti iš modelino, plastilino. Leisti kirpti nesudėtingas formas, po to priklijuoti jas ant popieriaus.
5 žingsnis	Eina pristatant pėdą prie	Bėgioja keičiant kryptį,	Organizuoti veiklą, kad

	pėdos, pakaitiniu ir pristatomoju žingsniu, aukštai keliant kelius, atliekant judesius rankomis, judant vingiais. Bėgioja vingiais, greitėdamas ir lėtėdamas, išsisukinėdamas, bėga ant pirštų galų. Šokinėja abiem kojom vietoje ir judant pirmyn, ant vienos kojos, šokinėja per virvutę, peršoka žemas kliūtis, pašoka siekdamas daikto. Laipioja lauko įrengimais. Spiria kamuolį iš įvairių padėčių, į taikinį. Pieštuką ir žirkles laiko beveik taisyklingai. Tiksliai atlieka sudėtingesnius judesius pirštais ir ranka (veria ant virvelės smulkius daiktus, užsega ir atsega sagas). Meta, spiria kamuolį iš įvairių padėčių, į taikinį, tiksliau gauda, mušinėja. Įsisupa ir supasi sūpynėmis.	tempą. Žaidžia gaudynes su draugais. Mėto kamuolį vienas kitam ir gauda, meta į žemę viena ranka, o kita ranka jį pagauna. Laipioja kopėtelėmis, bokšteliais. Dalyvauja estafetėse. Vaikas piešia ar rašo pieštuku.	vaikas eidamas atliktų ritminius judesius pečiais, galva, muštų kamuolį, mestų į viršų, ėjimą keistų bėgimu. Pasiūlyti piešti įvairių linijų, pieštuku apvesti daiktus.
6 žingsnis	Eina ratu, poroje, prasilenkiant, gyvatėle, atbulomis, šonu. Bėga pristatomu ar pakaitiniu žingsniu, aukštai keldamas kelius, bėga suoleliu, įkalnėn, nuokalnėn. Šokinėja ant vienos kojos judant pirmyn, šoka į tolį, į aukštį. Važiuoja dviračiu. Rankos ir pirštų judesius atlieka vikriau, greičiau, tiksliau, kruopščiau. Tiksliau valdo pieštuką bei žirkles ką nors piešdamas, kirpdamas. Su kamuoliu atlieka sporto žaidimų elementus, žaidžia komandomis, derindami veiksmus.	Ryto mankštos metu atlieka įvairius judesius kojomis ir rankomis, juda įvairiomis kryptimis, skirtingais tempais. Per kūno kultūros užsiėmimus, žaidžia įvairius žaidimus su kamuoliu, derinant veiksmus. Tikslingai atlieka įvairius karpymo judesius rankomis, taisyklingai valdo rankų ir pirštų mostus.	Organizuoti vaikams įvairias veiklas, estafetes, kurių metu vaikai galėtų judėti poroje, ratu, sutartinai su kitais vaikais.

2 Orus

2.1 Emocijų suvokimas ir raiška

Emocijų suvokimo ir raiškos srityje vaikui ugdantis tobulėja jo jausmų raiška, suvokimas, kitų žmonių jausmų atpažinimas ir tinkamas reagavimas į juos bei kitų nuotaikų ir jausmų apmąstymas.

2.1.Emocijų suvokimas ir raiška			
Vertybinė nuostata: domisi savo ir kitų emocijomis bei jausmais. Esminis gebėjimas: atpažįsta bei įvardina savo ir kitų emocijas ar jausmus, jų priežastis, įprastose situacijose emocijas ir jausmus išreiškia tinkamais, kitiems priimtinais būdais, žodžiais ir elgesiu atliepia kito jausmus (užjaučia, padeda).			
Žingsniai	Pasiekimai	Vaiko veiklos	Ugdymo gairės
1 žingsnis	Mimika, kūno judesiais ir garsais išreiškia džiaugsmą, liūdesį, baimę, pyktį. Patiria išsiskyrimo su tėvais nerimą ir džiaugsmą jiems sugrįžus. Išreiškia nerimą, pamatęs nepažįstamą žmogų. Atspindi kitų vaikų emocijų raišką (kartu juokiasi, jei juokiasi kitas, nusimena, jei kitas verkia).	Verkia, kai yra alkanas, šlapias ar ilgesniui laukui paliktas vienas. Ko nors išsigandęs, bėga pas suaugusįjį ir jo ramina greita nurimsta. Atsiskyres liūdi, verkia. Kai grupėje verkia kitas vaikas, mažylis irgi gali pravirkti.	Stengtis suprasti kūdikio emocijų reiškimo ženklus ir pasirūpinti juo, kai mažylis yra liūdnas, piktas. Kalbinti kūdikį ir įvardyti jo emocijas. Paimti, priglausti, pamyluoti kūdikį, kai jis atsisiskiria nuo tėvų, užimti jį įdomia veikla, suteikti džiugų, malonių potyrių, nukreipti dėmesį nuo liūdesio keliančių situacijų. Užtikrinti vaiko saugumą.
2 žingsnis	Džiaugsmą, liūdesį, baimę, pyktį reiškia skirtingu intensyvumu (nuo silpno nepatenkinto niurzgėjimo iki garsaus rėkimo). Emocijos pastovesnės, tačiau dar būdinga greita nuotaikų kaita. Atpažįsta kito vaiko ar suaugusiojo džiaugsmo, liūdesio, pykčio emocijų išraiškas.	Vaikas džiaugsmą išreiškia ir ramiai šypsodamasis ir kvatodamas balsu. Paklaustas „Kuris verkia?“ – vaikas parodo.	Vaikas skatinamas kalbėti, įvardijamos reiškiamos emocijos. Visada skiriama dėmesio vaikui, kai jis jaučiasi blogai. Kartu su vaiku vartamos knygelės, kuriose veikėjai yra skirtingos nuotaikos ir moko gyventi su emocijomis. Dainuojamos skirtingų nuotaikų dainelės. Žaidžiami žaidimai su lėlėmis, kitais žaislais, kuriuose jie skirtingai jaučiasi ir elgiasi.
3 žingsnis	Pradedą atpažinti, ką jaučia, turi savus emocijų raiškos būdus. Pradedą vartoti emocijų	Ant suaugusiojo supykęs vaikas atpažįsta šį jausmą ir gali reikšti: „Aš	Reaguojama į vaiko rodymus emocijų ženklus – įvardinamos ir komentuo-

	raiškos žodelius ir emocijų pavadinimus. Pastebi kitų žmonių emocijų išraišką, atpažįsta aiškiausiai reiškiamas emocijas ir į jas skirtingai reaguoja (pasitraukia šalin, jei kitas piktas; glosto, jei kitas nuliūdęs).	piktas“. Jei kitas vaikas šypsodamasis jam tiesia žaislą – pats nusišypso ir pradeda su juo žaisti.	jamos emocijos ar jausmai, skirtingai reaguojama, skatinama atrasti naujų emocijų raiškos būdų. Vartomos ir skaitomos vaikui „nuotaikų knygelės“. Rodomas „Kimočių“ pavyzdys, kaip reikia reaguoti į kito vaiko emocijas: jei jis džiaugiasi, pasijuokti kartu su juo, jei liūdi, verkia – paglostyti, duoti žaislą. Mokoma atsiprašymo ir susitaikymo ritualų. Žaidžiami skirtingų emocijų žaidimai (veidukai, emocijų lėlytės).
4 žingsnis	Pradeda suprasti, kad skirtingose situacijose (per gimimo dieną, susipykus su draugu) jaučia skirtingas emocijas, kad jas išreiškia mimika, balsu, veiksmiais, poza. Pavadina pagrindines emocijas. Atpažįsta kitų emocijas pagal veido išraišką, elgesį, veiksmus. Geriau supranta kitų emocijas ir jausmus, dažnai tinkamai į juos reaguoja (pvz., stengiasi paguosti, padėti). Pradeda suprasti, kad jo ir kitų emocijos gali skirtis (jam linksma, o kitam tuo pat metu liūdna).	Stovėdamas prieš veidrodį paprašytas gali nutaisyti linksmą, liūdną, piktą veido išraišką. Pažiūrėjęs į bendraamžį pasako, ar jis linksmas, ar rimtas, ar liūdnas. Jei pastebi supykusį bendraamžį, pasitraukia nuo jo, gali prieiti prie auklėtojos. Pasako, kad jam linksma, liūdna.	Skatinti kasdien pastebėti savo nuotaiką, žymėti savo nuotaiką veideliuose. Skatinti reikšti visus jausmus, tiek teigiamus, tiek neigiamus, ugdant gebėjimą pasirinkti tinkamus jausmų raiškos būdus. Skaitomos knygeles, žiūrimi filmukai apie jausmus ir jų išraišką. Siūlyti žaidimus skatinančius tyrinėti ar imituoti kitų žmonių nuotaiką. Skatinti pastebėti savo ir bendraamžių savijautą bei ją įvardinti.
5 žingsnis	Atpažįsta bei pavadina savo jausmus ir įvardija situacijas, kuriose jie kilo. Vis geriau supranta ne tik kitų jausmus, bet ir situacijas, kuriose jie kyla (pakviečia žaisti nuliūdusį vaiką, kurio į žaidimą nepriėmė kiti). Pradeda kalbėtis apie jausmus su kitais – pasako ar paklausia, kodėl pyksta, kodėl	Tyrinėja savo ir kitų nuotaikas, aiškinasi veido išraiškos mimikas. Susipeša su draugu dėl žaislo. Auklėtojos sustabdytas pasako, kad nori to paties žaislo, kaip ir draugas. Auklėtojos padedamas susitaria su draugu žaisti žaislu paeiliui.	Siūlyti žaidimus, kuriuose vaikas būtų skatinamas išreikšti savo jausmus: dainuojant, piešiant, šokant, pasakojant, komentuojant jausmų paveikslėlius. Vaikai skatinami kalbėtis apie savijautą „Ryto rate“, skaitomos „Jausmų knygelės“, išryškinant veikėjų veiksmus, poelgius, jų

	verkia.		nuotaikas, žaidžiami vaidmenų žaidimai pagal „Kimočius“. Vaikai skatinami žodžiais išreikšti įvairius jausmus, kilusius skirtingose situacijose.
6 žingsnis	Apibūdina savo jausmus, pakomentuoja juos sukėlusias situacijas bei priežastis. Beveik neklysdamas iš veido mimikos, balso, kūno pozos nustato, kaip jaučiasi kitas, pastebi nuskriaustą, nusiminusį ir dažniausiai geranoriškai stengiasi jam padėti. Pradedą kalbėtis apie tai, kas gali padėti pasijusti geriau, jei esi nusiminęs, piktas.	Žaidžiant, improvizuojant, vaidinant, atpažįsta savo bei kitų vaikų jausmus pagal veido mimiką, balso intonacijas, kūno kalbą. Stebint spektaklį geba įvardinti, kodėl veikėjui pasisekė arba nepasisekė pasiekti numatytą tikslą ar uždavinį, samprotauja, ką būtų galima padaryti kitaip. Tėvams pasakoja apie dienos nuotaikų kaitą.	Kalbėtis apie tai, kada buvo linksmas, kada – liūdnas ar piktas. Paskatinti samprotauti, kas pradžiugino, kas nuliūdino ar papiktino, kodėl? Skatinami bendri žaidimai, kuriuose reikia suprasti vienas kitą ir geranoriškai bendradarbiauti. Su vaikais aptariami tinkami ir netinkami konfliktų sprendimo būdai, jie skatinami taikiai spręsti konfliktus, kritiniu atveju kreipiantis pagalbos į suaugusįjį.

2.2 Savireguliacija ir savikontrolė

Savireguliacijos ir savikontrolės srityje vaikui ugdantis tobulėja gebėjimas nusiraminti, atsipalaiduoti, atsiranda jausmų raiškos kontrolė ir gebėjimas laikytis susitarimų, taisyklių.

2.2.Savireguliacija ir savikontrolė			
Vertybinės nuostatos: nusiteikęs valdyti emocijų raišką ir elgesį.			
Esminis gebėjimas: Laikosi susitarimų, elgiasi mandagiai, taikiai, bendraudamas su kitais bando kontroliuoti savo žodžius ir veiksmus (suvaldo pyktį, neskaudina kito), įsiaudrinęs geba nusiraminti.			
Žingsniai	Pasiekimai	Vaiko veiklos	Ugdymo gairės
1 žingsnis	Gerau jaučiasi įprastoje aplinkoje. Nusiramina kalbinamas, nešiojamas, supamas. Tapatinasi su suaugusiojo, prie kurio yra prisirišęs, emocijomis.	Pažįsta savo artimuosius, žaislus, pažįsta auklėtoją saugiai jaučiasi grupėje.	Kalbinti išėjus tėvams, pasiūlyti žaislą, su juo kartu pažaisti.

2 žingsnis	Išsigandęs, užsigavęs, išalkęs nusiramina suaugusiojo kalbinamas, glaudžiamas, maitinamas. Pats ieško nusiramimo: apsikabina minkštą žaislą arba čiulpia čiulptuką, šaukia suaugusįjį, ropščiasi ant kelių. Pradedą valdyti savo emocijų raišką ir veiksmus, reaguodamas į juo besirūpinančio suaugusiojo veido išraišką, balso intonaciją, žodžius.	Pargriuvęs bėga pas juo besirūpinantį suaugusįjį ir rodo, kur skauda. Pakelia ranką suduoti kitam vaikui, bet išgirdęs auklėtojo „Ne!“ ir pamatęs griežtą veido išraišką, susilaiko.	Į vaiko išreikštus poreikius reaguoti nuosekliais, pastoviais veiksmais, intonacijomis, žodžiais. Nustatyti vaikui ir jo veiklai būtinus apribojimus ir nuosekliai jų laikytis. Suteikti vaikui galimybę išreikšti savo emocijas. Padėti vaikams nusiraminti. Vaiko elgesiui reguliuoti taikyti veido mimiką ir balso intonacijas. Vaikams parodyti, kaip reikėtų elgtis vienoje ar kitoje situacijoje.
3 žingsnis	Yra ramus ir rodo pasitenkinimą kasdiene tvarka bei ritualais. Jeigu kas nepatinka, nueina šalin, atsisako bendros veiklos. Geriau valdo savo emocijų raišką ir veiksmus, reaguodamas į juo besirūpinančio suaugusiojo veido išraišką, balso intonaciją, žodžius. Žaisdamas kalba su savimi, nes kalba padeda sutelkti dėmesį, kontroliuoti savo elgesį. Išbando įvairius konfliktų sprendimo ar savo interesų gynimo būdus (rėkia, neduoda žaislo, pasako suaugusiajam ir kt.). Bando laikytis suaugusiojo prašymų ir susitarimų.	Yra ramus ir rodo pasitenkinimą kasdiene tvarka bei ritualais. Jeigu kas nepatinka, nueina šalin, atsisako bendros veiklos. Žaisdamas kalba su savimi, nes kalba padeda sutelkti dėmesį, kontroliuoti savo elgesį. Išbando įvairius konfliktų sprendimo ar savo interesų gynimo būdus (rėkia, neduoda žaislo, pasako suaugusiajam ir kt.). Bando laikytis suaugusiojo prašymų ir susitarimų.	Laikytis dienos ritmo, taikyti vaikams priimtinus nusiramimo būdus. Pasiūlyti vaikams žaislų ar priemonių, padedančių išreikšti jausmus. Skatinti vaikus vartoti žodžius, pasakant, ko jie nori, o ne fizinę jėgą. Paašškinti ar suvaidinti, kaip vaiko elgesys įskaudino kitus. Dažnai klausti vaikų, ar jiems nereikia pagalbos. Pasiūlyti vaikams būdų, kaip spręsti kylančius konfliktus. Įrengti grupėje nusiramimo, gerų emocijų kampelį. Leisti vaikui pačiam pasirinkti, nuspręsti, ką darys, kaip pasielgs toje veikloje, kurioje jis jau sugeba priimti sprendimą. Savo veido išraiška ir kalbos intonacijomis padėti vaikui valdyti savo emocijas ir spontaniškus impulsus. Padrąsinti vaikus reikšti visas emocijas. Vaikui žaidžiant su lėlėmis, parodyti daugiau, nei vaikas vartoja, emo-

			cijų ir jausmų raiškos būdų. Pagirti vaiką, kai jis atsižvelgia į suaugusiojo prašymą ir nepažeidžia susitarimų. Pakomentuoti, kodėl buvo svarbu atsižvelgti į prašymą, kodėl svarbi elgesio taisyklė.
4 žingsnis	Nusiramina kalbėdamas apie tai, kas jį įskaudino, ir girdėdamas suaugusiojo komentarus. Pradedą valdyti savo emocijų raiškos intensyvumą priklausomai nuo situacijos (pvz., ramioje aplinkoje džiaugsmą reiškia santūriau). Paklaustas ramioje situacijoje pasako galimas savo ar kito asmens netinkamo elgesio pasekmes. Nuolat primenant ir sekdamas suaugusiojo bei kitų vaikų pavyzdžiu laikosi grupėje numatytos tvarkos, susitarimų ir taisyklių. Žaisdamas stengiasi laikytis žaidimo taisyklių.	Nusiramina, kalbėdamas apie tai, kas jį įskaudino, ir girdėdamas suaugusiojo komentarus. Pradedą valdyti savo emocijų raiškos intensyvumą priklausomai nuo situacijos. Bando tartis dėl norimo žaislo. Nuolat primenant ir sekdamas suaugusiojo bei kitų vaikų pavyzdžiu laikosi grupėje numatytos tvarkos, susitarimų ir taisyklių. Žaisdamas stengiasi laikytis žaidimo taisyklių.	Susitarti su vaikais, kad atbėgtų pasitarti su auklėtoja, kai jaučiasi įskaudinti ar nežino išeities sudėtingoje situacijoje. Paskatinti vaikų vaidmenų žaidimus, kuriuose jie priiima bendraamžio vaidmenį įvyksioje konfliktinėje situacijoje ir kartu ieško išeities. Siūlyti žaidimus, padedančius mokytis spręsti konfliktines situacijas ir rasti tinkamą išeitį. Taikyti paskatinimo, pagyrimo, loginių pasekmių metodus, padedant mokytis kontroliuoti emocijų raišką. Kalbėtis apie tinkamus emocijų raiškos būdus. Kartu su vaikais nustatyti paprastas kasdienes elgesio grupėje taisykles, kuriose matytusi ir vaikų atsakomybė. Paskatinti, pagirti vaikus už taisyklių ir tvarkos laikymąsi, pagalbą auklėtojais.
5 žingsnis	Nusiramina, atsipalaiduoja, klausydamasis ramios muzikos, pabuvęs vienas, kalbėdamasis su kitais. Vis dažniau jausmus išreiškia mimika ir žodžiais, o ne veiksmais. Ramioje situacijoje sugalvoja kelis konfliktų sprendimo būdus, numato jų taikymo pasekmes.	Pavargęs ar nusiminęs nueina pažaisti „Ramybės kampelyje“, nusiramina kalbėdamasis su auklėtoja. Siekia norimo žaislo, siūlydamas savo žaislą kitam. Pats sutvarko žaidimų vietą po žaidimų.	Įkurti grupėje ramybės erdves su minkštais žaislais. Pasirūpinti, kad būtų žaislų, kurie padeda vaikui suvaldyti emocijas: muzikinių dėžučių, grojančių, švilpiančių vilkelių ir pan. Skatinti vaiko pastangas pačiam spręsti problemas ir nesutarimus, ieškoti teikių išeičių, keliant proble-

	Retkarčiais primenamas laikosi grupėje numatytos tvarkos, susitarimų ir taisyklių. Pats primena kitiems tinkamo elgesio taisyklės ir bando jų laikytis be suaugusiųjų priežiūros.	Pasakęs auklėtojai, ką ne taip daro kitas vaikas, stebi auklėtojo reakciją ir iš jos nusprendžia, koks elgesys priimtinas grupėje. Pats bando sudrausminti išdykaujančius bendraamžius.	mų sprendimą skatinančius klausimus: „Kaip galima išspręsti šią problemą? Kas atsitiks, jeigu padarysime taip?“ Leisti vaikui pačiam spręsti problemas, neskubėti patarinėti, nurodinėti. Pasakoti istorijas arba žaisti žaidimus, kurių veikėjai pozityviai sprendžia konfliktus. Būtinai padėti vaikui, kuriam reikalinga pagalba derybose. Pastebėti vaiko pastangas laikytis tvarkos ir susitarimų, pagirti vaiką, padrausinti.
6 žingsnis	Pats taiko įvairesnius nusiramimo, atsipalaidavimo būdus (pastovi prie akvariumo su žuvytėmis, klauso pasakos naudodamasis ausinėmis ir kt.). Bando susilaikyti nuo netinkamo elgesio ji provokuojančiose situacijose, ieško taikių išeičių, kad neskaudintų kitų. Stengiasi suvaldyti savo pyktį, įniršį. Supranta susitarimų, taisyklių prasmę bei naudingumą ir dažniausiai savarankiškai jų laikosi. Lengvai priima dienos ritmo pasikeitimus.	Supykęs ant draugo nueina prie kitos veiklos, žaislų. Bendraamžio erzinas nusišuka ir nueina šalin, susilaikydamas nuo konflikto. Žaisdamas agresyviaus kovos žaidimus, susivaldo ir neužgauna kitų. Nepasidalinus vaidmenimis žaidime, bando tartis ir rasti sprendimą be auklėtojo pagalbos. Paprašytas tvarko kitų išmėtytus žaislus, nors ir pyksta bei mano, jog tai neteisinga. Laikosi susitarimų.	Padėti vaikui išreikšti savo jausmus bei nusiraminti, jį išklausant, su juo žaidžiant. Skaityti M. Molickos „Terapines pasakas“ ir kalbėtis apie tinkamas išeitis konfliktinėse situacijose. Padėti įvardyti sudėtingus jausmus: nusišvilimą, nerimą, pavydą. Skatinti taikų elgesį, pagarbos jausmą šalia esančiam vaikui ar suaugusiam. Skatinti laikytis grupės susitarimų, taisyklių.

2.3 Savivoka ir savigarba

Savivoka ir savigarba – tai vaiko asmeninio tapatumo jausmas, savojo vidinio pasaulio atradimas, bendrumo su šeima, tautinio tapatumo jausmas.

2.3. Savivoka ir savigarba			
Vertybinė nuostata: teigiamas savęs vertinimas, savojo „Aš“ atradimas su vidiniu pasauliu. Esminis gebėjimas: supranta savo asmens tapatumą („aš esu, buvau, būsiu“), pasako, kad yra berniukas / mergaitė, priskiria save savo šeimai, grupei, bendruomenei, pasitiki savimi ir savo gebėjimais, palankiai kalba apie save, tikisi, kad kitiems jis patinka, supranta ir gina savo teises būti ir žaisti kartu su kitais.			
Žingsniai	Pasiekimai	Vaiko veiklos	Ugdymo gairės
1 žingsnis	Reaguoja į pasakytą savo vardą. Pradeda jausti savo kūno buvimą – apžiūrinėja, tyrinėja savo rankas, kojas, stebi jų judėjimą. Apžiūrinėja, liečia kitą vaiką, tyrinėja jo kūną. Jaučiasi svarbus kitiems – šypsosi, krykštuoja, kai aplinkiniai maloniai bendrauja su juo.	Pašauktas vardu, pasuka galvą, žiūri į akis. Žaidžia savo rankytėmis susitelkdamas patiriama pojūčiams. Liečia kitų plaukus, ausis, nosį, akis. Bando suduoti per barškutį. Pamatęs ateinančią mamą, šypsosi.	Laikomasi pastovaus dienos ritmo ir ritualų. Dažnai kreipiamasi į vaiko vardu, įvardijant jo jausmus ir veiksmus. Žaidžiami lietuvių liaudies žaidimai, žaidimai su vaiko kūno dalimis, jas įvardijant.
2 žingsnis	Turi savo kūno išorės vaizdinius – atpažįsta save neseniai darytose nuotraukose, savo atvaizdą veidrodyje, pavadina kelias kūno dalis. Supranta, ką ir kaip gali padaryti pats, išreiškia savo norus, pyksta, kai suaugusysis neleidžia to daryti. Džiaugiasi didėjančiomis savo galimybėmis judėti, atlikti veiksmus, kalbėti, tikisi juo besirūpinančio suaugusiojo pritrimo, palaikymo, pagyrimo.	Nuotraukose parodo, kur jis. Žiūrėdamas į veidrodį parodo į save. Paprašius parodo kelias kūno dalis. Išreiškia savo džiaugsmą, nepasitenkinimą. Tikisi suaugusiojo palaikymo, pritrimo.	Žaidžiami žaidimai, judinant rankes, kojeles, liečiant nugarytę, pilvuką. Parūpinama dėžė su kamuoliukais, kad vaikas galėtų joje vartytis. Vartojami kūno dalių pavadinimai. Siūlomi žaislai su veidrodėliais, žaidimų su drabužių detalėmis stebint save nedūžtančiame veidrodyje. Vaiko protestas priimamas kaip jo poreikių ir norų išraiška, o ne kaprizai. Sudaromos pasirinkimo situacijos, naudojami tik būtini draudimai, susiję su vaiko saugumu. Vaikui skiriama kuo daugiau individualaus dėmesio – domintis, ką jis veikia, pritariant žvilgsniu, šypsena, pagiriant, pasidžiaugiant pasiekimais.

3 žingsnis	Kalba pirmuoju asmeniu: „aš noriu“, „mano“. Savo „aš“ sieja su savo veikla ir daiktų turėjimu – pasako, ką daro, ką turi. Pasako, kas jis yra – berniukas ar mergaitė, atskiria berniukus nuo mergaičių, pavadina 5–6 kūno dalis. Didžiuojasi tuo, ką turi ir ką gali daryti, tikisi, kad juo besirūpinantys suaugusieji ir kiti vaikai jį mėgsta ir priima.	Pasako savo vardą. Tarp kitų daiktų atpažįsta savo atsineštą žaislą ir jį parodo. Atpažįsta savo pėdkelnes, megztinį, suknelę, kelnes. Prašo, kad suaugusysis stebėtų tai, ką jis daro ir kaip daro, rodo suaugusiajam savo žaislą.	Įvardinami veiksmas, kuriuos daro vaikas, daro auklėtoja („darau aš, darai tu“), daiktai, kurie priklauso vaikui, paminint jo vardą. Pasiūlomi žaidimai: „mano – tavo“, „Mano kūnas“, „Mano žaidimai“ ir kt. Bendraujant su vaikais tinkamose situacijose pamininti vaiko vardą ir lytį. Pasidžiaugti paplojant, jei vaikas padeklamuoja, padainuoja. Pakomentuoti ir pagirti vaiko pasiekimus atėjusiems jo pasiimti tėvams, kad vaikas tai girdėtų. Sudaroma galimybė pačiam vaikui eksponuoti norimus darbelius, pasakoti apie save.
4 žingsnis	Supranta, kad turi nuo kitų atskirą savo norų, ketinimų, jausmų pasaulį. Pasako, kaip jaučiasi, ko nori jis pats ir kaip jaučiasi, ko nori kitas asmuo. Supranta, kad suaugęs žmogus negalėjo matyti to, ką jis matė, ką darė arba kas atsitiko, jeigu nebuvo kartu (tėvams pasakoja, ką veikė darželyje ir kt.). Mano, kad yra geras, todėl kiti jį mėgsta, palankiai vertina.	Supranta, kad jam neskanu sriuba gali būti skani kitam vaikui. Pats būdamas linksmas arba ramus, gali suprasti ir paaiškinti, ką jaučia nuskriaustas bendraamžis. Pasakoja auklėtojai, ką veikė per išieigines dienas, o šeimos nariams – ką veikė darželyje. Bando nutylėti savo prasižengimus. Giriasi, kad turi daug draugų.	Siūlomos veiklos tyrinėjimams: „Kas aš esu?“, „Mano kūnas“, „Žmonių panašumai ir skirtumai“, „Mano ir kitų pomėgiai“, „Mano ir kitų jausmai“, „Mano vidinis pasaulis“. Skatinti kalbėti apie tai, ko auklėtojas nematė, nuoširdžiai domėtis ir klausinėti apie jų išpūdžius, jausmus bei pasakojant apie save tai, ko jie nematė. Stebėti vaikų savijautą ir atkreipti dėmesį į jos pakitimus, ieškoti to priežasčių. Dažnai pabrėžti kiekvieno vaiko svarbumą ir ypatingumą grupėje.
5 žingsnis	Supranta, kad jis buvo, yra ir visada bus tas pats asmuo: atpažįsta save kūdikystės nuotraukose, apibūdina savo išvaizdą, teisingai pasako, kad	Pasakoja apie save: amžių, pomėgius, šeimą. Į grupę atėjusiems tėvams noriai aprodo gru-	Kalbėti su vaiku apie jo praeitį, dabartį, ateitį. Siūlomos veiklos tyrinėjimams: „Mano kūnas, pomėgiai, norai, gebėjimai

	suaugęs bus vyras (moteris), tėvelis (mamytė). Jaučiasi esąs šeimos, vaikų grupės narys, kalba apie šeimą, draugus. Savęs vertinimas nepastovus, priklauso nuo tuo metu išsakyto suaugusiojo vertinimo, siekia kitų dėmesio, palankių vertinimų.	pę, pasakoja apie tai, ką joje veikė, apie draugus, auklėtoją.	praeityje, dabar, ateityje“. Žaidžiami žaidimai, kuriuose vaikas vaizduoja tai save, tai ką nors kitą, save praeityje arba ateityje. Dažnai kalbėti su vaikais apie jų šeimas, tėvelių darbus, šventes, tradicijas, organizuojamas bendras veiklas su tėveliais. Kalbėti su vaikais apie tai, kas yra gerai, o kas blogai, kaip klausytis savo širdelės. Vaikas pagiriamas ar skatinamas, tai siejant su jo asmeniu, išsakomos pastabas konkrečiam jo poelgiui ar veiksmui, nesiejant su jo asmenybe. Skatinami žaidimai įvairiose grupelėse.
6 žingsnis	Vis geriau suvokia savo norus, jausmus, savybes, gebėjimus, šeimą, bendruomenę, Tėvynę. Ima suvokti save, kaip galintį daryti įtaką kitam (pralinksinti, padėti ir kt.) ir atsakingai pasirinkti (ką veikti, kaip elgtis, aktyviai dalyvauti priimanč su jo gyvenimu ir veikla susijusius sprendimus ar kt.). Juokiasi iš savo klaidų ar mažų nelaimių, jeigu jos nesukėlė rimtų pasekmių. Save apibūdina, nusakydamas fizines ir elgesio savybes, priklausymą šeimai, grupei, gali pasakyti savo tautybę. Save ir savo gebėjimus vertina teigiamai. Stebi ir atpažįsta kitų palankumo ir nepalankumo jam ženklus (pasakytus žodžius, kvietimą žaisti kartu ir kt.).	Nupiešia save ir pakoментuoja, kaip atrodo, ką turi, ką veikia, pasako ką nors apie šeimą, bendruomenę, Tėvynę. Juokiasi pamatęs, kad supainiojo batus. Juokiasi netyčia auklėtoją pavadinęs mama Iš intonacijų, žodžių, veido išraiškos, pozos supranta, kada kitas palankiai ar nepalankiai nusiteikęs jo atžvilgiu.	Siekti aktyvaus įsitraukimo į įvairias veiklas grupėje, salėje ir bendrų susitikimų metu. Skatinti samprotauti apie save, savo pomėgius, veiklą: „Kas? Kada? Ką? Kur? Kaip? Su kuo?“ („Kur buvai? Su kuo buvai? Ką mėgsti veikti?“). Skatinama pastebėti juokingą pusę savo klaidose ir pozityviai reaguoti į savo klaidas, sąmoningai suklystant, pademonstruojant, kaip galima juoktis iš savo apsirikimų. Skatinami pokalbiai, diskusijos apie asmens savybes, pomėgius ir elgesio savybes, tradicijas, šeimą, grupę, Tėvynę.

2.4. Santykiai su bendraamžiais

Santykių su bendraamžiais srityje vaikui ugdantis tobulėja gebėjimas užmegzti geranoriškus santykius su kitais vaikais, palaikyti artimesnius asmeninius santykius su vienu ar keliais vaikais bei gebėjimas spręsti tarpusavio nesutarimus.

2.4. Santykiai su bendraamžiais			
Vertybinė nuostata: nusiteikęs geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su bendraamžiais. Esminis gebėjimas: supranta, kas yra gerai, kas blogai, draugauja bent su vienu vaiku, palankiai bendrauja su visais (supranta kitų norus, dalijasi žaislais, tariasi, užjaučia, padeda), suaugusiojo padedamas supranta savo žodžių ir veiksmų pasekmes sau ir kitiems.			
Žingsniai	Pasiekimai	Vaiko veiklos	Ugdymo gairės
1 žingsnis	Patinka žiūrėti į kitus kūdikius, būti šalia kitų vaikų, juos liesti, mėgdžioti jų veido išraišką, veiksmus.	Pamatęs kitą kūdikį, žiūri į jį, bando paliesti. Pravirksta, jeigu verkia kitas, nusišypso, jei kitas kūdikis juokiasi.	Pakviesti žaisti kartu – grupelėmis, skatinti bendrauti, kviesti vardu.
2 žingsnis	Mėgsta žaisti greta kitų vaikų, stebėti jų veiklą. Jiems šypsosi, mėgdžioja jų judesius, veiksmus, ką nors pasako. Gali duoti žaislą kitam, jį imti iš kito, tačiau supykęs gali atimti žaislą iš kito, jam suduoti.	Paima žaislą ir meta, jeigu kitas jį paėmė ir metė. Būtinai nori to žaislo su kuriuo žaidžia kitas vaikas. Ramiai žaidžia greta nepažįstamo vaiko, tačiau pastebėjęs, kad auklėtojos nėra šalia, suneimsta ir bėga jo ieškoti. Bando atimti žaislą iš kito vaiko, kai šis jo neatiduoda, suduoda jam kastuvėliu.	Paskatinti vaikus žaisti greta. Komentuoti vieno ir kito norus, emocijas, veiksmus. Pagal galimybes parūpinti pageidaujamų žaislų. Paskatinti būti geranoriškiems vienas kitam. Padėti vaikams pažinti grupės naują. Pristatyti jį kitiems. Skatinti pažinti greta, kol auklėtojas yra šalia ir vaikai jaučiasi saugūs. Stebėti vaikus, stabdyti netinkamus veiksmus ir paaiškinti, kodėl negalima taip elgtis.
3 žingsnis	Ieško bendraamžių draugijos. Žaidžia greta, trumpai pažaidžia su kitu vaiku, trumpam įsitraukia į kito vaiko žaidimą. Bendrauja mimika, judesiais, veiksmais, dažniau kalbasi su kitu vaiku, pakaitomis atlieka veiksmus su tuo pačiu žaislu. Audringai reiškia teises į savo daiktus, žaislus, nori kito vaiko jam patinkančio žaislo. Gali simpatizuoti kuriam nors	Stebi, ką daro kitas, pakartoja jo veiksmus. Jei kitas nori atimti žaislą, jo nepaleidžia, bėga šalin, rėkia. Išmoka pasakyti: „Nesimušk, man skauda“. Graso piršteliu: „Nu, nu, nu“, jeigu mato kurį nors vaiką atimant kito žaislą. Dažniau nei su kitais žaidžia su vienu vaiku.	Organizuoti žaidimus, kuriuose vaikams ką nors reikėtų daryti paeiliui arba keliems vienu metu. Skatinti vaikus žaisti kartu, greta. Sukurti žaidimo vietas, kuriose vaikai žaistų vienas greta kito.

	vaikui.		
4 žingsnis	Kartu su bendraamžiais žaidžia bendrus žaidimus (kviečia žaisti, priima, prašosi priimamas į žaidimą). Žaisdamas mėgdžioja kitus vaikus, supranta jų norus, stengiasi suprasti kita kalba kalbančio vaiko sumanymus. Tariausi dėl vaidmenų, siužeto, žaislų. Padedamas suaugusiojo, palaukia savo eilės, dalijasi žaislais, priima kompromisinį pasiūlymą. Gali turėti vieną ar kelis nenuolatinius žaidimų partnerius. Su jais lengvai susipyksta ir susitaiko.	Vaikai supranta kito norą žaisti kartu. Vaikas duoda žaislą kitam, jei šis labai jo nori.	Skirti pakankamai laiko ir vietos vaikų bendriems žaidimams. Paskatinti paprašyti žaislo, tartis dėl žaislo, žaisti juo kartu. Komentuoti priimtinus ir nepriimtinus vaiko veiksmus, primenant elgesio taisykles. Įvairiose situacijose atkreipti vaiko dėmesį į jo veiksmų pasekmes kitam. Vengti lyginti vaikus, vartojant žodžius „geresnis“, „blogesnis“. Skatinti ir palaikyti vaikų draugystes.
5 žingsnis	Sėkmingai įsitraukia į vaikų grupę ir nuolat kartu žaidžia. Geranoriškai veikia kartu su kitais, siūlydamas savo sumanymą ar priimdamas kitų sumanymą, fantazuodamas. Tikslingai atsineša žaislą iš namų bendram žaidimui su žaidimo draugu. Paprašius kitam vaikui, duoda pažaisti su savo žaislu arba žaidžia su juo paeiliui. Noriai žaidžia su vaikais iš kitos kultūrinės ar socialinės aplinkos, natūraliai priima vaikų skirtumus. Gali padėti kitam vaikui. Pats randa nesutarimo, konflikto sprendimo būdą arba prašo suaugusiojo pagalbos. Gali turėti draugą arba kelis kurį laiką nesikeičiančius žaidimų partnerius.	Diskutuoja apie draugus ir draugystę, domisi jų darbais, daiktais, žaislais, sumanymais, nuomone, jausmais. Surengia „minčių lietu“ koks yra tikras draugas, kaip vaikai jaustųsi vienui vieni. Kartoja susitikimo, pasisveikinimo ritualus, perduodami vienas kitam grupės simbolį, kreipdamiesi vardu. Vardija kiekvieno koks daiktas, žaislas: dalijasi žaislais, saugo tausoja ne tik asmeninius, bet ir draugo, bendrus žaisliukus.	Skatinti pozityvų, draugišką bendravimą tarp vaikų. Padėti patenkinti dvasines, psichines, emocines, biologines, visuomenines reikmes; tarpininkaujant sužinoti apie pasaulį. Mokyti gerbti ir bendrauti su kitais žmonėmis.
6 žingsnis	Rodo iniciatyvą bendrauti ir bendradarbiauti su kitais vaikais, palaikyti su jais gerus santykius, domisi skirtumais tarp vaikų ir juos toleruoja.	Diskutuoja apie draugus, draugystę. Rodo iniciatyvą bendrauti ir bendradarbiauti, diskutuoja, tariausi, derasi, stengiasi	Skatinti žaidimus pagal nustatytą arba iš anksto aptartą tvarką ir žaidimo taisyklės, užtikrinti jų laikymąsi.

	Taikiai diskutuoja, tariasi, derasi su kitais vaikais dėl žaidimų sumanymų ir veiklos. Dalijasi žaislais ir kovoja už kitų teisę žaisti paeiliui. Siekdamas rasti kompromisą, išitraukia į derybų procesą. Supranta, kad grupė vaikų, norėdama veikti sutartinai, turi susitarti dėl visiems priimtino elgesio. Supranta, koks elgesys yra geras ar blogas ir kodėl. Suvokia savo veiksmų pasekmes sau ir kitiems.	išklausyti kitų vaikų nuomonę, mokosi iš bendraminčių žaidimo metu arba atliekant darbelius. Kuria žaidimo ir sumanymų taisyklės ir jų laikosi, skatina kartu beždžiančius vaikus laikytis nustatytos tvarkos ir taisyklių. Supranta, kas yra gerai ar blogai, koks elgesys yra geras ar blogas ir kodėl, įvardija tokio elgesio pasekmes. Supranta, kada reikia prieiti prie draugo ir atsiprašyti, arba susitaikyti, apkabinti, nuraminti ir t.t.	Stiprinti vaikų bendravimo ir bendradarbiavimo galimybes, susitelkti ties bendra veikla, bendrais žaidimais, kolektyviniais darbais. Palaikyti tarpusavio draugiškus santykius, skatinti draugystę, gerą elgesį. Kalbėtis apie draugus ir draugystę.
--	---	--	---

2.5 Santykiai su suaugusiais

Santykių su suaugusiais srityje vaikui tobulėja gebėjimas atsiskirti nuo tėvų ir pasitikėti pedagogais, palaikant partneriškus santykius ir abipusę pagarbą. Taip pat atsiranda žinojimas, kaip saugiai elgtis su nepažįstamais suaugusiais.

2.5 Santykiai su suaugusiais			
Vertybinė nuostata: nusiteikęs geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su suaugusiais. Esminis gebėjimas: pasitiki pedagogais, juos gerbia, ramiai jaučiasi su jais kasdienėje ir neįprastoje aplinkoje, iš jų mokosi, drąsiai reiškia jiems savo nuomonę, tariasi, derasi; žino, kaip reikia elgtis su nepažįstamais suaugusiais.			
Žingsniai	Pasiekimai	Vaiko veiklos	Ugdymo gairės
1 žingsnis	Verkia atsiskirdamas nuo tėvų, tačiau padedamas pedagogo pamažu nurimsta ir išitraukia į veiklą. Atpažįsta juo besirūpinantį suaugusįjį, džiaugiasi jį pamatęs, atsako jam kalbinamas, žaidinamas, siekia būti greta.	Atsiskirdamas nuo tėvų, kai auklėtojas jį paima ant rankų, atsisuka į tėvus, tiesia į juos rankas, pravirksta, tačiau nešiojamas nurimsta, susidomi jam rodomais žaislais. Šypsosi, čiauska ir džiaugsmingai juda, kai jį kalbina juo besirūpinantis auklėtojas.	Bendrauti, kalbinti, rodyti prierašumą prie vaiko atsiskyrus tėvams.

2 žingsnis	Sunkiai atsiskiria nuo mamos, tėčio ar globėjo. Akivaizdžiai parodo prierašumą prie juo besirūpinančio suaugusiojo. Mėgsta žaisti kartu su juo, stebi ir mėgdžioja jo žodžius, veiksmus. Prieš ką nors darydamas pažiūri į suaugusiojo veidą, laukdamas pritarimo ar nepritarimo ženklo, atpažįsta suaugusiojo emocijas, jausmus. Dažniausiai vykdo jam suprantamus suaugusiojo prašymus, kreipiasi į jį pagalbos. Bijo nepažįstamų žmonių, nežinomos aplinkos, neįprastų žaislų	Mėgsta drauge veikti su suaugusiu, mėgdžioja jo veiksmus, kalbą, poelgius. Vaikas bijo eiti iš grupės į salę, bet vedamas už rankos ten eiti sutinka. Stebėdamas spektaklį darželyje, išsigąsta scenoje pamatęs nepatrauklų personažą.	Sudominti įvairia veikla, kuri nukreipia dėmesį, įtraukia į veiklas. Pastebėti kada vaikui reikia auklėtojo dėmesio, ir padaršinamas, paskatinamas. Vaikui supykus, užsispyrus, reaguoti pozityviai – jautriai aiškintis pykčio priežastis, padėti vaikui taikyti vis daugiau būdų išreikšti savo poreikiams ir nuotakai. Prieš einant į salę stebėti spektaklio, nuteikti vaiką teigiamai, kalbėti apie personažus.
3 žingsnis	Lengviau nei antraisiais metais atsiskiria nuo tėvų. Drąsiai veikia, rizikuoja, išbando ką nors nauja, kai šalia yra juo besirūpinantis suaugusysis. Mėgdžioja, tačiau žaidime savaip pertvarko suaugusiųjų veiksmus, žodžius, intonacijas. Nori veikti savarankiškai ir tikisi suaugusiojo palaikymo, pagyrimo. Ne visada priima suaugusiojo pagalbą, kartais užsispiria. Ramiai stebi nepažįstamus žmones, kai auklėtojas yra šalia jo arba matomas netoliese.	Noriai eina į darželį. Siužetiniame žaidime mėgdžioja suaugusiųjų veiksmus. Dažnai kartoja „Aš pats“, nesileidžia nurengiamas, aprenngiamas, bando tai padaryti pats. Stebi į grupę atėjusius nepažįstamus.	Bendradarbiauti su vaiko tėvais, sužinant jo pomėgius, naujus jo pasiekimus, įpročius, interesus bei informuojant tėvus apie įstaigoje praleistą dieną. Žaidžiant su vaiku skatinti jo savarankiškumą.
4 žingsnis	Lengvai atsiskiria nuo tėvų ar globėjų. Grupėje jaučiasi saugus, rodo pasitikėjimą grupės auklėtojais, supranta jų jausmus, bendradarbiauja su jais: guodžiasi, kalbasi, klausia, tariasi. Paklaustas suaugusiajam pasako savo nuomonę. Dažniausiai stengiasi laikytis suaugusiųjų nustatytos tvarkos, priima jų pagalbą, pasiūlymus bei vykdo individualiai pasakytus prašymus. Mėgsta	Vaikas atsisveikina su tėvais ir pats bėga į grupę, dairo, ką ir su kuo žaisti. Vaikas įsitraukia į auklėtojos pasiūlytą veiklą, tačiau ją plėtoja savitai.	Pasiūlyti vaikams veiklos, per kurią reikia kalbėti apie šeimą, mylimus asmenis. Klausyti vaikų, skatinti pasakyti savo troškimus, norus, sumanymus, idėjas, padėti juos įgyvendinti. Padėti vaikams laikytis tvarkos, kontroliuoti savo elgesį. Vaikui supykus, paskatinti kalbėti apie tai,

	ką nors daryti kartu su suaugusiuoju. Kalbasi, ką nors veikia su nepažįstamais žmonėmis, kai auklėtojas yra šalia jo arba matomas netoliese.		kas jį supykde, padėti rasti tinkamą išeitį, nusiraminti.
5 žingsnis	Rodo, prašo, siūlo, aiškina, nurodinėja, įtraukdamas suaugusįjį į savo žaidimus, bendrą veiklą, pokalbius apie savi-jautą ir elgesį. Priima su veik-la susijusius suaugusiojo pa-siūlymus. Tikrina suaugusiojo išsakytas leistino elgesio ribas – atsiklausia, derasi, pasako, kaip pasielgė kitas, ir laukia komentarų. Dažniausiai lai-kosi sutartų taisyklių, suau-gusiojo prašymų, pasiūlymų, tačiau stipriai supykęs, išsigandęs, susijaudinęs gali priešintis suaugusiajam. Drąsiai bendrauja su mažiau pažįstamais ar nepažįstamais žmonėmis grupėje, salėje ar įstaigos kieme.	Paprašo auklėtojos įsi-traukti į žaidimą, kad pabūtų tam tikru veikėju. Susijaudinęs atsisako de-klamuoti eilėraščių per šventę, nors auklėtojas to ir prašo.	Vaikams prašant įsitrau-kiami į jų žaidimus, atlie-kant antraeilius vaidmenis, palaikant jų sumanymus, užduodant klausimų, pa-dedančių plėtoti žaidimą. Su vaikais kalbamasi apie tai, kuo naudingos elgesio taisyklės, kodėl būtina jų laikytis, kas nutinka, kai jos pažeidžiamos. Sudaro-mos grupės taisyklės. Skatinama vaikus ben-drauti su grupės svečiais, papasakojant apie juos daugiau, kad vaikai turėtų apie ką kalbėtis, kartu su vaikais sugalvojant jiems klausimų. Vykstama į išvykas, ku-riose bendraujama su įvai-riais žmonėmis.
6 žingsnis	Nusiteikęs geranoriškai, pa-garbiai, mandagiai bendrauti su suaugusiais. Taria-si, diskutuoja su jais dėl dien-o-tvarkės ir elgesio taisyklių, teikia pasiūlymus, stengiasi laikytis susitarimų, nors kar-tais su suaugusiuoju ben-drauja priešiška. Kasdienėse situacijose bando tinkamu bū-du išsakyti priešingą nei su-augusiojo nuomonę. Paprašytas paaiškina, kodėl negalima bendrauti su nepa-žįstamais žmonėmis, kai šalia nėra juo besirūpinančio suau-gusiojo. Žino, į ką galima kreiptis pagalbos pasimetus, nutikus nelaimei.	Mandagiai, pagarbiai bendrauja su suaugusiais, pasipasakoja savo rūpes-čius ir džiaugsmus. Klausinėja, taria-si, disku-tuoja, komentuoja, įsi-traukia į ryto rato pokal-bius apie tinkamą elgesį bei primena kaip ir kodėl reikia laikytis grupės nu-statytos tvarkos ir tai-syklių. Diskutuoja, kaip elgtis su nepažįstamais žmonėmis, kuria žaidybines situaci-jas, kaip negalima elgtis. Domisi žmonėmis, kurie rūpinasi žmonių saugu-mu: policininkais, gaisri-ninkais, gydytojais.	Aptarti leistino elgesio grupėje ribas, nustatytas taisyklės. Sudaryti galimybes vai-kams išsakyti savo nuo-monę visais aktualiais gy-venimo grupėje klau-simais. Padėti vaikams išmokti būdų, kaip pasakyti savo nuomonę, neįžeidžiant kitų. Aiškintis bendravimo su nepažįstamais žmonėmis taisykles ir galimus pa-vojus.

3. Bendraujantis

3.1 Sakytinė kalba

Sakytinės kalbos srityje vaikui ugdantis tobulėja aplinkinių kalbėjimo, skaitymo klausymasis, natūralus vaiko kalbėjimas su suaugusiais ir vaikais apie supančią aplinką, jos objektus, įvykius. Taip pat tobulėja kalbėjimas laikantis perprastų kalbos taisyklių, tautosakos ir grožinės literatūros kūrinėlių deklamavimas, sekimas, pasakojimas.

3.1 Sakytinė kalba			
Vertybinė nuostata: nusiteikęs išklaudyti kitą ir išreikšti save bei savo patirtį kalba.			
Esminis gebėjimas: klausosi ir supranta kitų kalbėjimą, kalba su suaugusiais ir vaikais, natūraliai, laisvai išreišdamas savo išgyvenimus, patirtį, mintis, intuityviai junta kalbos grožį.			
Žingsniai	Pasiekimai	Vaiko veiklos	Ugdymo gairės
1 žingsnis	Įdėmiai klausosi suaugusiojo. Skiria griežtą ir malonų kalbinančio suaugusiojo toną. Supranta elementarius kalbinančiojo klausimus ir prašymus. Atpažįsta artimiausios aplinkos garsus. Džiaugiasi įvairiais garsais ir ritmais. Supranta savo ir artimųjų vardus, artimiausios aplinkos daiktų ir reiškinių pavadinimus. Supranta veiksmų pavadinimus, geba veiksmams atsakyti į klausimus. Komunikavimui vartoja įvairius garsus ir judesius: daug čiauška, kartoja, mėgdžioja jam tariamus garsus ir skiemenis. Vartoja kelis trumpus žodelius objektams, veiksmams įvardyti, norams išsakyti, palydi juos judesiu.	Klausosi suaugusiojo. Skiria griežtą ir malonų kalbinančio toną. Atpažįsta artimiausios aplinkos garsus. Džiaugiasi įvairiais garsais ir ritmais. Supranta savo ir artimųjų vardus, artimiausios aplinkos daiktų ir reiškinių, veiksmų pavadinimus. Supranta elementarius klausimus ir prašymus. Daug čiauška, kartoja, mėgdžioja jam tariamus garsus ir skiemenis.	Kalbinti, pasakoti apie tai, kas tuo metu daroma. Žaidinti, juokinti, kykuoti vaiką, sakant trumpus eilėraštnkus, dainelis, ritmingus posakius.
2 žingsnis	Klausosi ir kalba, mimika, gestais reaguoja į suaugusiųjų ir vaikų kalbėjimą. Supranta vaikų ir suaugusiųjų kalbą apie artimiausios aplinkos objektus, reiškinius, santykius, nesudėtingus trnmpus tekstus: žaidinimus, eilėraš-	Mimika, gestais, trumpais žodeliais atsako į suaugusiojo klausimus, prašymus. Mimika, gestais, kalba reaguoja į vaikų kalbą. Klausosi trumpų pasakų siužetų iliustruojamų pasakojimo turinį, veiksmų eigą, pastebi	Nuolat kalbėti apie artimiausios aplinkos daiktus, reiškinius, santykius, įvardyti kūno dalis, aplinkoje esančius daiktus ir žaislus. Palaikyti vaiko norą

	tukus, pasakas, pasakojimus, su dienvotvarke susijusius paaiškinimus, prašymus, paprastus klausimus. Supranta ir greitai mokosi paprastų naujų žodžių. Išklauso ir supranta du vienas po kito išsakomus prašymus, kvietimus. Noriai dalyvauja pokalbiuose. Mėgdžiojimu, žodelių pakartojimais, veiksmams, mimika ir pantomimika dalyvauja paprastuose žodiniuose žaidimuose. Dviejų trijų žodžių sakiniams kalba apie tai, ką mato ir girdi, kas atsitiko, ko nori. Suaugusiojo padedamas kartoja girdėtus trumpus kūrinius.	veikėjų veiksmus, rodo daiktus ir juos pavadina, pasako savo vardą, kartoja garsų junginius, mėgdžioja suaugusio parodytą veiksmą žaidžia. Teigiamai arba neigiamai reaguoja į prašymus, siūlymus.	tarti, kartoti žodžius. Skatinti vaiko klausinėjimą, džiaugtis jo kalba. Skatinti vaiką kartoti dainelių, eilėraščių, žaidinių, pasakėlių tekstų garsus, žodžius, frazes.
3 žingsnis	Klausosi skaitomų ir pasakojamų kūrinių, naujų žodžių. Išklauso, supranta ir reaguoja į kelis vienas paskui kitą sekančius prašymus, siūlymus, patarimus. 3–4 žodžių sakiniams kalba ir klausinėja apie save, savo norus, poreikius, išgyvenimus. Pradedama mėgdžioti suaugusiųjų kalbėseną. Sako „ačiū“, „prašau“. Kalba ir klausinėja apie tai, ką matė ir girdėjo, apie aplinkos objektus, jų savybes, įvykius, net jei jų dabar ir nemato. Domisi laidomis, animaciniais filmais vaikams, kalba apie juos. Vienu ar keliais žodžiais atsako į elementarius klausimus. Kalba kelių žodžių sakiniams, žodžius derina pagal giminę, skaičių, linksnį. Kartu su suaugusiuoju deklamuoja eilėraščių, užbaigia žinomas pasakas, eilėraščius.	Klausysis skaitomų ir sekamų pasakų. Kurs savo istorijas, pasakos apie savo šeimą, dalinsis savo išpuodžiais, išgyvenimais. Klausosi skaitomų ir pasakojamų kūrinių. Klausosi naujų žodžių ir bando juos suvokti. Kalba ir klausinėja apie aplinkos objektus, jų savybes, įvykius. Vienu ar keliais žodžiais atsako į elementarius klausimus, pats klausia. Kartu su suaugusiuoju deklamuos eilėraščių. Sako „ačiū“, „prašau“. Domisi filmais, televizijos laidomis vaikams, kalba apie jas.	Skaityti ir pasakoti vaikams apie kitus vaikus, artimiausios aplinkos gyvūnius, vaikams skirtų televizijos laidų veikėjus, siejant tai su jo gyvenimiška patirtimi. Skaityti atsižvelgiant į kūrinių – garsiai arba tyliai, greitai arba lėtai, perteikiant teksto emocijas. Kalbėjimą su vaiku nuolat įvairinti naujais žodžiais, nusakančiais artimiausią aplinką. Mokyti suprasti suaugusiojo prašymus. Skatinti vaiką nuolat pasakoti apie save, apie tai, ką jis veikia, ko nori, ką mėgsta, apie savo rūpesčius, šeimos narius. Kalbant skatinti vaiką vartoti mandagumo žodelius.

			Skatinti jį pasakoti apie tai, ką matė ir girdėjo žodžiais ir gestais. Deklamuoti eilėraštukus, dainuoti dainėles, žaisti žaidimus, užbaigti žinomų pasakų, eilėraščių frazes.
4 žingsnis	Klausosi aplinkinių pokalbių, sekamų, pasakojamų, skaitomų, deklamuojamų kūrinių literatūrine kalba, tarmiškai. Pradedama išklausyti, suprasti ir reaguoti į tai, ką jam sako, aiškina suaugusysis ar vaikas. Stengiasi suprasti kita kalba kalbančių vaikų norus, pasiūlymus. Kalba pats sau, kalba kitam, klausinėja, užkalbina, prašo, pašaukia, kartais laikydamasis elementarių kalbinio etiketo normų. Kalba, pasakoja apie tai, ką jaučia ir jautė, veikia ir veikė. Žaidžia garsais ir žodžiais, kuria naujus žodžius. Kalba, pasakoja apie tai, ką mato ir matė, girdi ir girdėjo, ką sužinojo, suprato, vartodamas elementarius terminus, girdėtus naujus žodžius. Kalbėdamas vartoja paprastos konstrukcijos gramatiškai taisyklingus sakinius. Taisyklingai taria daugumą gimtosios kalbos žodžių garsų. Padedant atpažįsta žodyje kelis atskirus garsus. Deklamuoja trumpus eilėraščius, atkartoja trumpas pasakas ar apsakymus, pridėdamas savo žodžių, pasakojimą palydėdamas gestais ir mimika.	Domisi aplinkinių pokalbiais, pasakojimais – „viską girdi“. Kalba pats sau, kalba kitam, klausinėja. Deklamuoja trumpus eilėraščius, atkartoja trumpas pasakas ar apsakymus, pridėdamas savo žodžių, pasakojimą palydėdamas gestais ir mimika. Taisyklingai taria daugumą gimtosios kalbos žodžių garsų. Padedant atpažįsta žodyje kelis atskirus garsus. Žaidžia garsais ir žodžiais, kuria naujus žodžius.	Skaityti vaikui, skatinti vaiką įvairiose bendravimo situacijose gyvai kalbėtis su draugais apie dabartinę ir buvusią veiklą, esamus ir buvusių išgyvenimus, vartojant girdėtus naujus žodžius. Bendraujant vartoti elementarius mandagumo žodžius. Su vaiku kalbėti taisyklingų konstrukcijų sakiniais.
5 žingsnis	Klausosi įvairaus turinio tekstų (grožinių, publicistinių, enci-	Supranta, kad skirtingo turinio tekstai suteikia specifinę	Skaityti vaikams įvai-

	klopedinių, informacinių) apie aplinką, įvairius įvykius, reiškinius, klausosi gyvai, įrašų. Supranta sudėtingesnio turinio tekstus. Supranta, kad į jį kreipiamasi ar kalbama ne gimtąja kalba. Natūraliai kitiems kalba apie tai, ką žino, veikia, ko nori, tikisi, nesupratus paaiškina, pakartoja. Kalbėdamas žiūri į akis. Kalba, pasakoja apie tai, kas buvo nutikę, įvykę, tai siedamas su žmonėmis, tautos gyvenimu, gamtos reiškiniais. Vartoja įvairią techniką, transporto priemones bei prietaisus įvardijančius žodžius. Pasakoja, kalbasi apie matytus animacinius filmus, televizijos laidas, žaistus kompiuterinius žaidimus. Bando susikalbėti su kitakalbiu vaiku, pakartodamas jo kalbos vieną kitą žodį. Laisvai kalba sudėtiniais sakiniais, žodžius į sakinius jungia laikydamasis perprastų kalbos taisyklių. Vartoja daugumą kalbos dalių (daiktavardžius, veiksmažodžius, būdvardžius,rieveksmius, prielinksnius ir kt.). Išgirsta pirmą ir paskutinį garsą jo paties, tėvų, draugų vardazodžiuose, žodeliuose. Seka girdėtas ir savo sukurtas pasakas, kuria įvairias istorijas, eilėraštkus, inscenizuoja. Deklamuoja skaitomų pasakų eiliuotus intarpus.	informaciją, kad juos galima skaityti, galima klausyti įrašų. Kalba apie tai, ką žino, veikia, ko nori, tikisi, nesupratus paaiškina, pakartoja. Kalba, pasakoja apie tai, kas buvo nutikę. Pasakoja, kalbasi apie matytus animacinius filmus, televizijos laidas, žaistus kompiuterinius žaidimus. Išgirsta pirmą ir paskutinį garsą. Deklamuoja skaitomų pasakų eiliuotus intarpus.	rių žanrų tekstus. Palaikyti kiekvieno vaiko kalbėjimą, rodant susidomėjimą tuo, ką jis kalba, užduodant vaikui atvirus klausimus. Skatinti vaiką kalbėti apie savo norus, išgyventus įspūdžius, vidinį pasaulį. Plečiant jo žodyną, turtinti jį įvairiais techniniais terminais. Sužinojus naują žodį, skatinti išsakyti savo įspūdžius. Skatinti vaiką išgirsti pirmą ir paskutinį garsą jo paties, tėvų, draugų vardazodžiuose, trumpuose žodeliuose. Su atpažintu garsu sugalvoti naujų žodžių. Žaisti žodžiais juos trumpinant, įvairiai jungiant.
6 žingsnis	Klausosi draugų ir savo kalbos įrašų, įvairių stilių tekstų, mįslių, erzinimų, pajuokavimų bendrine kalba ir tarpe. Supranta knygelės, pasakojimo, pokalbio turinį, įvykių eigą. Supranta pajuokavimus, dviprasmybes, frazeologizmus, perkeltinę žodžių prasmę. Supranta artimiausioje aplinkoje	Klausosi įvairių stilių tekstų, mįslių, erzinimų, pajuokavimų. Natūraliai bendrauja, kalba mandagiai. Savo kalboje pratinasi vartoti sudėtingus ir vaizdingus žodžius, žodžių junginius, sakinius. Praturtina sakytinę kalbą pajuokavimais, mįslėmis,	Ugdymo veikloje klausytis įvairios stilistikos tekstų. Padedant vaikui suvokti pasakojimo turinį, išskirti ir aptarti su vaiku pasakojimo eigą. Žaisti žaidimus, susijusius su pasakojimo tekstu, jį iliustruoti,

	vartojamus kitos kalbos žodžius. Kalba natūraliai, atsižvelgdamas į bendravimo situaciją, išsakydamas savo patirtį, norus, svajones, svarstymus, kalba apie problemų sprendimą, vartoja mandagumo bei vaizdingus žodžius (sinonimus, antonimus ir kt.), technologinius terminus (mikrofonas, pelė, klaviatūra ir kt.). Bando susikalbėti su kitakalbiu vaiku, suaugusiuoju. Garsiai svarsto savo planuojamos veiklos eigą, praneša apie tai draugui, grupei draugų, visai grupei. Klausinėja apie tai, kas išgirsta, matyta, sugalvota, pajausta	frazeologizmais antonimais, sudėtingais terminais; suprantą jų reikšmę. Klausinėja, nepertraukdamas klausosi kitų pasakojimo, suvokia pasakojimo eigą, kalba apie įvykius ir pateikia problemų sprendimą. Supranta kitakalbių vaikų bei suaugusiųjų vartojamus žodžius, bando susikalbėti. Garsiai išsako savo nuomonę, komentuoja, klausinėja, svarsto, planuoja ką veik toliau. Išgirsta pirmą, paskutinį ir žodžio viduryje esančius garsus. Skiria gimtosios kalbos žodžius nuo išgirstų kitos kalbos žodžių.	inscenizuoti. Sudaryti kuo daugiau ir įvairesnių bendravimo situacijų. Skatinti vaikus klausinėti apie tai, kas jiems įdomu, negirdėta, diskutuoti apie tai tarpusavyje ir su auklėtoja. Pratinti vaiką reikiamą informaciją perduoti kitiems. Padėti kitakalbiams vaikams susikalbėti su kitais, skatinti suprasti savo gimtąją kalbą kalbančius vaikus.
--	--	--	--

3.2 Rašytinė kalba

Rašytinės kalbos srityje vaikui ugdantis tobulėja domėjimasis skaitymu, raidėmis, žodžiais, įvairiais simboliais ir jų reikšmėmis bei trumpų žodelių skaitymas. Taip pat atsiranda domėjimasis rašymu, raidžių bei žodžių rašinėjimas, įvairių simbolių braižymas ar piešimas.

3.2 Rašytinė kalba			
Vertybinė nuostata: domisi rašytiniais ženklais, simboliais, skaitomu tekstu.			
Esminis gebėjimas: atpažįsta ir rašinėja raides, žodžius bei kitokius simbolius, pradeda skaitinėti.			
Žingsniai	Pasiekimai	Vaiko veiklos	Ugdymo gairės
1 žingsnis	Vartinėja, žiūrinėja paveikslėlių knygeles, žiūrinėja paveikslėlius. Palankiai reaguoja į knygelių skaitymą (vartymą) kartu su suaugusiais. Stebi rašančiuosius, domisi įvairiomis rašymo priemonėmis, brauko jomis įvairias linijas.	Varto knygeles. Domisi įvairiais rašikliais kaip ir kitais jam naujais daiktais.	Sukurti vaikui knygų aplinką, kad jis galėtų pačiais įvairiausiais būdais pažinti knygutes. Kartu vartyti, žiūrinėti paveikslėlius. Kalbėti vaikui apie tai, ką mato kiekviename puslapyje.
2 žingsnis	Varto knygeles, žiūrinėja paveikslėlius, piršteliu juos rodo. Pradeda atpažinti jo mėgstamas knygeles, nori, kad jas jam paskaitytų. Kartais knygėlę laiko taisyklingai. Reaguoja į skaitomą tekstą. Kreipia dėmesį į ap-	Savarankiškai ir padedant suaugusiajam varto knygeles. Pradeda atpažinti jo mėgstamas knygeles, nori, kad jas jam paskaitytų. Žiūrinėjant paveikslėlius, piršteliu juos rodo. Įvairiais rašikliais spont-	Skatinti vaikus savarankiškai verst lapus. Rodyti vaikui knygelių paveikslėlius, kalbėti apie juos.

	linkoje esančias raides, žodžius, simbolius. Įvairiomis rašymo priemonėmis spontaniškai brauko popieriaus lape.	niškai brauko popieriaus lape.	
3 žingsnis	Varto knygeles, dėmesį skirdamas ne tik paveikslėliams, bet ir tekstui, prašydamas paskaityti. Geba sieti paveikslėlius su juose vaizduojamais konkrečiais daiktais, juos pavadina. Pradedą pažinti aplinkoje esančius simbolius. Įvairiomis rašymo priemonėmis kraigalioja vertikalias ir horizontalias linijas.	Savarankiškai ir padedant suaugusiajam varto knygeles. Pradedą atpažinti mėgstamas knygeles, nori, kad jas jam paskaitytų. Žiūrinėja paveikslėlius, piršteliu juos rodo. Įvairiais rašikliais spontaniškai brauko popieriaus lape.	Skaityti vaikams knygas. Nuolat skatinti rašyti, keverzonėmis reikšti savo mintis.
4 žingsnis	Domisi skaitimu. Vaizduoja, kad skaito knygą, kuri jam buvo skaityta. Skaito knygelijų paveikslėlius, įvardija įvairių objektų ir veikėjų bruožus, veiksmus. Atkreipia dėmesį į raides, simbolius (grafinius vaizdus) aplinkoje, pradeda jais manipuliuoti įvairioje veikloje. Domisi ne tik įvairiomis rašymo priemonėmis, bet ir galimybe rašyti (planšetiniu kompiuteriu ir kt.). Keverzonėse ir piešiniuose pasirodo realių raidžių elementai ir raidės. Raidėmis ir simboliais (grafiniais vaizdais) pradeda manipuliuoti įvairioje veikloje.	„Skaito“ knygelijų, žurnalų, bukletų paveikslėlius, įvardija įvairių objektų ir veikėjų bruožus, veiksmus. Reaguoja į skaitomą tekstą kūno judesiais, rankų/kojų judesiais, veido raiška, emocijomis. Kreipia dėmesį į aplinkoje esančias raides, žodžius, simbolius.	Vaikui užduoti klausimus apie tai, ką „perskaitė.“ Žiūrint paveikslėlį skatinti apie jį pasakoti, kas ką daro, ką kalba ir pan.
5 žingsnis	Domisi abėcėlės raidėmis. Pastebi žodžius, prasidedančius ta pačia raide. Supranta, kad kai kurios raidės turi savo pavadinimą ir specifinę grafinę raišką. Supranta aplinkoje matomų kai kurių spausdintų žodžių prasmę. Sugalvoja pavadinimus paveikslėliams, knygelėms. Įvardija specifinius skaitomo teksto veikėjų bruožus. Domisi ir supranta skirtingų	Sugalvoja pavadinimus paveikslėliams, knygelėms. Domisi abėcėlės raidėmis. Bando rašyti raides, pradėdamas savo vardo raidėmis. Kopijuoja ir bando rašyti raides. Ieško savo vardo raidės grupės aplinkoje.	Kurti kuo įvairesnę raidžių aplinką. Nuolat kreipti vaiko dėmesį į aplinkoje esančius užrašus, simbolius, reklaminius užrašus ir pan. Skatinti vaiką pavadinti savo sukurtas knygeles, nupieštus piešinius, atliktus darbelius. Skatinti nusakyti veikėjų, daiktų, veiksmų savybes būdvar-

	spaudinių funkcijas (kalendorius, valgiaraštis, reklama, bukletas ir pan.). Kopijuoja raides, paprastus žodžius. „Iliustruoja“ pasakas, pasakojimus, istorijas, filmukus, iliustracijose paršydamas nukopijuotas raides, žodžius. Kuria ir gamina rankų darbo knygeles su elementariais nukopijuotais sakiniiais, žodžiais, raidėmis. Braižo ir aiškina planus, schemas, grafikus. Bando rašyti raides, pradėdamas savo vardo raidėmis. (Planšetiniame kompiuteryje rašo savo vardą, žodelius.)		džiais, veiksmazodžiais, jaustukais, ištiktukais, dalyviais, prieveiksmiais. Skatinti rašyti savo vardą įvairiais rašikliais.
6 žingsnis	Domisi knygomis, įvairiais rašytiniais tekstais, supranta nesudėtingą jų siužetą, klausinėja. Pradeda suprasti ryšį tarp knygos teksto, iliustracijų ir asmeninės patirties. Žino keliolika abėcėlės raidžių. Supranta, kad garsas siejamas su raide, o raidės sudaro žodį. Pradeda skirti žodžius sudarančius garsus, skiemenis. Pažįsta parašytą žodį, kaip atskirų raidžių junginį. Gali perskaityti užrašus, kuriuos mato gatvėse, pavyzdžiui, parduotuvių, kirpyklų, kavinių pavadinimus. Spausdintomis raidėmis rašo savo vardą, kopijuoja aplinkoje matomus žodžius. Piešiniuose užrašo atskirų objektų pavadinimus. Įvairiais simboliais bando perteikti informaciją. Planšetiniu kompiuteriu rašo raides, žodžius. Supranta rašymo tikslus.	Domisi knygomis, įvairiais rašytiniais tekstais, juos varto, supranta nesudėtingą jų turinį. Žino keliolika abėcėlės raidžių. Sieja pateiktas iliustracijas su tekstu, remiasi asmeninė patirtimi. Atpažįsta žodžio raidės, jas kopijuoja, taria žodžio garsus, plojant rankomis taisyklingai skiemenuoja žodžius. Užrašo savo vardą Planšetiniu kompiuteriu rašo raides, žodžius.	Sukurti palankią sakytinės kalbos aplinką (įrengti bibliotekėlę, pakabinti plakatus su abėcėlės raidėmis). Skatinti vaiką atpažinti artimiausioje aplinkoje esančius įvairius simboliinius ženklus, skaitinėti įvairias trumpas iškasas Skatinti vaiką kopijuoti reikiamus žodžius, raides, simbolius.

4. Smalsus

4.1 Aplinkos pažinimas

Aplinkos pažinimo srityje vaikui ugdantis tobulėja socialinės ir gamtinės aplinkos pažinimas bei pagarba gyvybei ir aplinkai.

4.1 Aplinkos pažinimas			
Vertybinė nuostata: nori pažinti bei suprasti save ir aplinkinį pasaulį, džiaugiasi sužinojęs ką nors nauja. Esminis gebėjimas: įvardija ir bando paaiškinti socialinius bei gamtos reiškinius, apibūdinti save, savo gyvenamąją vietą, šeimą, kaimynus, gyvosios ir negyvosios gamtos objektus, domisi technika ir noriai mokosi ja naudotis.			
Žingsniai	Pasiekimai	Vaiko veiklos	Ugdymo gairės
1 žingsnis	Domisi aplinka, sutelkia dėmesį į arti esančius veidus, daiktus. Reaguoja į skirtingus vaizdus, paviršius, kvapus, garsus, skonius. Atpažįsta artimus žmones, žaislus, daiktus.	Apžiūri darželio teritoriją, grupę. Bando pasiekti, paimti, paliesti, paragauti, pauostyti, pajudinti, sudėti vienas prie (ant) kito žaislus ar kitus daiktus.	Kartu peržiūrėti grupės nuotraukas, klausti kas jose pavaizduota. Vaikui rodyti jo atvaizdą veidrodyje. Aplinkoje turėti žaislų, spalvotų, kontrastingo dizaino daiktų, su kuriais kūdikiai gali pradėti susipažinti, atpažinti, išbandyti.
2 žingsnis	Stebi ir atpažįsta artimiausią savo aplinką, orientuojasi joje. Pažįsta ir pavadina kai kuriuos gyvūnus, žmones, daiktus, jų atvaizdus. Žino kai kurių daiktų paskirtį ir jais naudojami (šukos, šaukštas, nosinaitė).	Pamėgdžioja suaugusiuosius. Atpažįsta artimiausią savo aplinką, orientuojasi joje (skiria savo grupę, jos draugus, savo lovą, spintelę ir t.t.) Ieško paveikslėliuose ar tarp žaislų nurodyto gyvūno.	Parodyti, kaip tai daryti, įvardyti, kas daroma, taip mokant pavadinti veiksmą. Skatinti vaikus ir jiems padėti pavadinti įvairius daiktus, galvoti ir kalbėti apie tai, ką jie daro su žaislais ar daiktais. Inicijuoti klausimus apie tai, kodėl kas nors vyksta, atsitinka, ir atsakyti į juos. Sudaryti galimybę tyrinėti, kaip dviejų ir trijų dimensijų daiktai tinka vienas prie kito. Pratinami plautis rankas, naudotis dantų šepetuku ir pan.
3 žingsnis	Atpažįsta ir pavadina vis daugiau artimiausioje aplinkoje esančių augalų (sodo, daržo, lauko), gyvūnų, daiktų, domisi jais. Skiria atskirus gamtos	Paveikslėlyje ar aplinkoje parodo gėlytę, medelį, jo vaisius bando pasakyti spalvą, kiekį. Atpažįsta pagrindinius	Skatinti vaikus stebėti ir pavadinti augalus ir gyvūnus, esančius artimiausioje aplinkoje, patalpose ir išėjus į lauką, rodyti paveikslėlius skatinant apie juos kalbėti. Sudaryti galimybę prisidėti

	reiškinius. Orientuojasi savo grupės, darželio, namų aplinkoje. Pasako savo ir savo šeimos narių vardus. Dalyvauja prižiūrint augalus ar gyvūnus.	gamtos reiškinius. Pasako savo artimųjų žmonių vardus. Padedą prižiūrėti augalus.	prižiūrint kambarinį augalą. Skatinti kalbėti apie tai, ką gyvūnėlis ėda, kokius vaikus veda, ko reikia augalui, kad jis augtų ir pan. Padėti vaikams, tačiau netrukdyti išsakyti savo supratimą. Mokyti savo kūno dalių pavadinimų, aptarti jų paskirtį ir priežiūrą. Rodyti kiekvienam vaikui, kad juo rūpinamasi, bendrauti su kiekvieno vaiko artimaisiais.
4 žingsnis	Pažįsta gyvenamosios vietovės objektus (namai, automobiliai, keliai, parodotuvės ir pan.). Pasako miesto, gatvės, kurioje gyvena, pavadinimus, savo vardą ir pavardę. Pastebi pasikeitimus savo aplinkoje. Pastebi ir nusako aiškiausiai pastebimus gyvūnų ir augalų požymius. Atpažįsta gamtoje ar paveiksluose dažniausiai sutinkamus gyvūnus, medžius, gėles, daržoves, grybus, pasako jų pavadinimus. Pasako metų laikų pavadinimus ir būdingus jiems požymius, skiria daugiau gamtos reiškinių (rūkas, pūga, šlapdriba).	Pastebi gyvūnus, jų išskirtinius bruožus, klausia vardo, ką valgo ir pan. Bando paliesti augalo lapus, medžio žievę, pauostyti žiedą, paragauti. Žiūri filmus, knygas apie gamtą, gyvūnus, patys aiškina, ką mato, klausia.	Sudaroma galimybė stebėti augalus ir gyvūnus gamtoje ir namų (ūkio) aplinkoje, žiūrima paveikslėlius ir klausoma skaitymo apie naminius ir laukinius gyvūnus; patiems dalyvauti juos prižiūrint. Skatinama vaikus kalbėti apie stebimų gyvūnų ar augalų kūno dalis, išvaizdą, apie tai, ko jiems reikia, kad augtų, kaip juos saugoti, prižiūrėti. Paaikškinama, kad ne visus augalus galima ragauti, yra nuodingų arba dilginančių. Skatinama stebėti dienos orus, metų laiką ir gamtos pokyčius, kurie tuo metu vyksta. Sudaroma galimybė ne tik apie tai kalbėti, bet ir pavaizduoti piešiniu, vaidinimu, dainele, surasti paveikslus knygoje t.t.
5 žingsnis	Atpažįsta ir įvardija ne tik naminius, bet ir kai kuriuos laukinius gyvūnus. Samprotauja apie naminių ir laukinių gyvūnų gyvenimo skirtumus. Skiria daržoves, vaisius, uogas, nusako, kaip juos naudoti maistui. Domisi dangaus kūnais, gamtos reiškiniais, kurių negali pamatyti (pvz., ugnikalnių išsiveržimas, žemės	Atpažįsta ir įvardija naminius ir laukinius gyvūnus, vabzdžius, paukščius. Skiria daržoves, vaisius, uogas. Įvardija kelis gimto miesto objektus. Ne tik dalyvauja pokalbiuose apie orą, stebi metų laikų kaitos požymius, bet klausia apie mums neįprastus gamtos reiškinius, katastrofas, kurios vyksta pasaulyje.	Organizuoti vaikų išvykas į gamtą, muziejus ir pan. Grįžus padėti vaikams sudėlioti parodėlę grupėje iš rastų įdomių daiktų, gamtinės medžiagos. Vaikams sukurti situacijas aiškintis (ragauti), kaip daržovės, vaisiai, uogos vartojami maistui, kuo jie naudingi, diskutuoti apie tai, kuriuos jie mėgsta ir kurių – nelabai. Skatinti domėtis šeimos tradicijomis ir apie jas kalbėti. Parodyti, kad ir darželyje laikomasi tradicijų, švenčiamos

	drebėjimas, smėlio audra). Pasakoja apie savo šeimą, jos buitį, tradicijas. Moka papasakoti apie savo gimtąjį miestą ar gyvenvietę. Pasako savo gatvės pavadinimą. Įvardija kelis žinomus gimtojo miesto objektus. Gali savarankiškai nueiti į darželio salę, biblioteką ar pvz., dailės studiją. Atranda buities prietaisų, skaitmeninių technologijų panaudojimo galimybes, noriai mokosi jais naudotis.	Pasakoja apie savo šeimą.	šventės. Įtraukti į pasiruošimą joms visus vaikus, sudaryti jiems sąlygas dalyvauti, klausytis vaikų idėjų ir padėti jas įgyvendinti, stengtis, kad tai būtų tikra šventė, o ne koncertinis pasirodymas.
6 žingsnis	Pastebi aiškiai matomus skirtumus ir panašumus tarp gyvūnų ir tarp augalų. Samprotauja apie tai, kur gyvena, kuo minta naminiai ir laukiniai gyvūnai. Moka prižiūrėti kambarinius augalus, daržoves, stebi jų augimą. Papasakoja apie naminių gyvūnų naudą žmonėms ir augalų naudojimą maistui. Pradedą suprasti Žemės, Saulės, Mėnulio ir kitų dangaus kūnų ryšius. Pasako tėvų profesijas, įvardija savo gimtąjį miestą, žino savo namų adresą. Pasako savo šalies ir sostinės pavadinimą. Skiria ir pavadina suaugusiųjų profesijas, darbus ir buitį palengvinančią techniką (prietaisai, transportas, įrenginiai) Samprotauja apie tai, kad gamindami daiktus žmonės įdeda daug darbo, kokių savybių žmogui reikia	Skirsto gyvūnus ir augalus pagal aiškiai matomus išorinius požymius. Kalba apie tai, kur gyvena laukiniai ir naminiai gyvūnai. Įvardija kur ir kuo dirba jų tėvai. Rūšiuoja atliekas, žino šiukšlių kontenerių spalvas, skiria, kokios atliekos į kurį metas. Įvardija savo krašto lankytinas vietas bei žinomus objektus, pasako savo namų adresą ir apibūdina šalia gyvenamosios vietos esančius įsimintinus objektus (mokykla, poliklinika, ir pan).	Sudaryti vaikams galimybes pažinti gamtinę ir socialinę aplinką stebint artimiausius objektus Organizuoti netolimas išvykas. Kartu su vaikais atlikti nesusidėtingus bandymus. Siūlyti vaikams tyrinėti žemėlapius, gaublių. Supažindinti su giminės medžiu. Kviesti tėvelius papasakoti apie savo profesiją. Turėti grupėje kampelį su Lietuvos atributika. Švęsti tradicines šventes. Naudoti vaizdo įrašus apie Respublikoje švenčiamas tradicines šventes. Stebėti su vaikais įvairius gamtos reiškinius. Supažindinti su atliekų panaudojimo galimybėmis ir siūlyti daryti įvairius darbelius iš jų. Supažindinti su tradiciniais

	darbe, kokios yra profesijos. Domisi, kokie daiktai buvo naudojami seniau, kaip jie pasikeitė. Papasakoja apie tradicines šventes. Pradedą jausti prierašumą prie artimiausios gamtinės aplinkos, dalyvauja ją prižiūrint ir puošiant, suvokia savo vietą joje, pažįsta ir įvardija gyvenamosios vietovės objektus (upę, kalvą, mišką ir pan.), gyvūnus ir augalus. Rodo pagarbą gyvėjai ir ne-gyvėjai aplinkai ir besiformuojančią atsakomybę už jos išsaugojimą. Mokosi rūšiuoti atliekas.		protėvių amatais ir darbais, siekti perimti bei puoselėti jų tradicijas.
--	--	--	---

4.2. Skaičiavimas ir matavimas

Skaičiavimo srityje vaikui ugdantis tobulėja gebėjimas vartoti skaičius ir matematinius simbolius daiktų kiekiui žymėti, daiktų grupėms palyginti pagal kiekį, gebėjimas suprasti daikto vietą eilėje, pastebėti dėsningumus, sudaryti įvairias sekas. O **matavimo srityje** vaikui ugdantis tobulėja gebėjimas tapatinti, grupuoti, klasifikuoti daiktus pagal formą, dydį, spalvą. Atsiranda daikto vietos, padėties erdvėje ir laiko tėkmės suvokimas.

4.2. Skaičiavimas ir matavimas			
Vertybinė nuostata: nusiteikęs pažinti pasaulį skaičiuodamas ir matuodamas. Esminis gebėjimas: geba skaičiuoti daiktus, palyginti daiktų grupes pagal kiekį, naudoti skaitmenis, apibūdinti daikto vietą eilėje, sudaryti sekas. Geba grupuoti daiktus pagal spalvą, formą, dydį. Jaučia dydžių skirtumus, daikto vietą ir padėtį erdvėje. Supranta ir vartoja žodžius, kuriais apibūdinamas atstumas, ilgis, masė, tūris, laikas. Pradedą suvokti laiko tėkmę ir trukmę.			
Žingsniai	Pasiekimai	Vaiko veiklos	Ugdymo gairės
1 žingsnis	Susidomi, kai parodomas kitokios formos, dydžio, spalvos daiktas: siekia jį paimti, tyrinėja. Atkreipia dėmesį į judančius, artėjančius daiktus, daug kartų	Domisi kitokios formos, dydžio, spalvos daiktais: siekia juos paimti, tyrinėja. Atkreipia dėmesį į judančius, artėjančius daik-	Žaisti tuos pačius žaidimus su skirtingų spalvų, dydžių, formų daiktais: priartinti – nutolinti, paslėpti – parodyti, sugretinti. Įvardijant daikto spalvą,

	kartoja matytus veiksmus su daiktais. Gestais, mimika parodo, jog suvokia, ką reiškia yra (nėra), dar, taip (ne).	tus, daug kartų kartoja matytus veiksmus su daiktais. Žaidžia „Slėpynes“. Kalbinamas gestais, mimika parodo, kad žaislo nėra.	dydį, formą, daryti pauzes, vis pakartoti žodžius, jei norime, kad vaikas juos įsidėmėtų. Žaisti tą patį žaidimą (pvz., „Slėpynes“) su tuo pačiu žaislu. Žaidimo metu kalbinti vaiką, vartojant žodžius „yra“, „nėra“, „dar“, „taip“, „ne“ bei juos palydint atitinkamais gestais, mimika (pvz., priartiant – palinksėti galva, nusišypsoti, nepriartiant – papurtyti galvą, susiraukti).
2 žingsnis	Žaisdamas stengiasi rasti reikiamos formos, dydžio ar spalvos daiktą. Nuotraukoje, piešinyje atpažįsta anksčiau matytą daiktą. Supranta vis daugiau žodžių, kuriais nusakoma daikto forma, dydis, spalva, judėjimas erdvėje: paimti didelį, nueiti iki, pažiūrėti į viršų ir pan.). Supranta, ką reiškia vienas, dar vienas, du, daug (parodo pirštukais, kiek turi metukų).	Žaidžia su vienas į kitą įdedamais indeliais: paima indelį, kelis kartus kantriai bando įdėti jį į pasirinktąjį; nepavykus indelį padeda, paima kitą ir vėl bando įdėti į turimą indelį. Iš kelių dėžutės skylių suranda tą, pro kurią pralįstų paimta kaladėlė. Tokios pat spalvos ar formos daiktus sudeda į atskiras dėžutes. Prisimena, kas paslėpta knygelės puslapio langelyje ir sava kalba tai išreiškia. Atneša prašomo dydžio (didelį arba mažą) kamuolį. Atlenkia pirštukus ir rodo kiek jam metukų. Norėdamas pasakyti ar parodyti, kad ko nors yra daug, ištisia rankytes į šonus.	Sukurti aplinką, kurioje vaikas galėtų vartyti tas pačias knygeles kietais viršeliais, nevaržomai ardyti ir surinkti daiktus, tyrinėti jų dydžių santykius, visaip eksperimentuoti su spalvomis, dydžiais ir formomis, įvairiai judėti. Domėtis, ką veikia vaikas, jį kalbinti. Darant pauzes, pakartojant žodžius, judesius, skatinti vaiką juos įsidėmėti. Klausytis ir teatralizuoti žaidimus, daineles, skaičiuotes, pasakėles, eilėraštukus ar žaisti žaidimus, kuriuose kas nors skaičiuojama, kartojama, randama dar ir dar... (pvz., eilėraštukai „Mano batai buvo du“, „Du gaideliai“, kopūsto lapų lupimas po vieną).
3 žingsnis	Tapatina daiktus pagal formą, dydį. Suranda tokios pat spalvos (raudonos, mėlynos, geltonos, žalios) daiktus. Supranta, kad bokštas, kurio viršuje bus didesnės, o apačioje mažesnės kaladėlės, nebus tvirtas. Supranta ir pradeda vartoti daiktams lyginti skirtus žodžius: didelis	Rūšiuoja, grupuoja, lygina daiktus pagal spalvą, formą, dydį, atlieka įvairius veiksmus su didaktiniais žaislais. Iš dviejų formų ar dydžių parenka nurodytą, grupuoja viena rūšius, labai skirtingos formos daiktus, pagal kontrastingas spalvas ir	Vartyti knygeles, kuriose pavaizduoti objektai leidžia samprotauti apie dydžius, formas, spalvas. Skatinti vaiką pakartoti paveikslėliuose pavaizduotų objektų dydį, formą, spalvą nusakančius žodžius. Sudaryti galimybes rūšiuoti daiktus. Duoti vienodo dydžio ir for-

	– mažas, ilgas – trumpas, sunkus – lengvas, storas – plonas, toks pat – ne toks, kitoks, vienodi – skirtingi ir pan. Skiria žodžius: mažai (vienas, du) ir daug. Paprašytas duoda kitiems po vieną žaislą, daiktą. Geba išrikiuoti daiktus į vieną eilę.	kt. požymius. Eilės tvarka deda 3-4, o vėliau ir 4-5 skirtingo dydžio žiedų piramidę. Pasako, kiek turi metukų. Pastebi, jei kas suklysta, paprašytas paimti vieną daiktą. Žaislus, daiktus sudėlioja, surikiuoja į eilę.	mos daiktų ir mokyti paimti vieną (du) daiktus, padalyti daiktus po vieną. Klausti, kurioje iš dviejų grupių yra vienas daiktas ir kur jų yra daug ir pan. Teatralizuoti daineles, pasakas, žaisti žaidimus, kuriuose kas nors paeiliui daroma, rikiuojama.
4 žingsnis	Atpažįsta ir atrenka apskritos (skritulio), keturkampės (keturkampio), kvadratinės (kvadrato) formos daiktus, vienodo dydžio ar spalvos daiktus. Statydamas, konstruodamas, komponuodamas, grupuodamas pradeda atsižvelgti į daikto formą, dydį, spalvą. Labai skirtingus ir vienodus daiktus palygina pagal ilgį, storį, aukštį, masę ir pan. Dydžių skirtumams apibūdinti pradeda vartoti žodžius: didesnis – mažesnis, ilgesnis – trumpesnis, storesnis – plonesnis, aukštesnis – žemesnis ir pan. Už save didesnius daiktus vadina dideliais, o mažesnius – mažais. Pradeda skirti dešinę ir kairę savo kūno pusę, kūno priekį, nugarą. Nurodydamas kryptį (savo kūno atžvilgiu) naudoja žodžius: pirmyn – atgal, kairėn – dešinėn, aukštyn – žemyn. Paros dalis sieja su savo gyvenimo ritmu. Žino metų laikus ir būdingus jiems požymius. Pradeda skaičiuoti daiktus, palygina dvi daiktų grupes pagal daiktų kiekį grupėje. Padalina daiktus į grupes po	Atpažįsta apskritos, keturkampės, kvadratinės formos daiktus. Atrenka vienodos formos, dydžio ar spalvos daiktus. Manipuliuodamas daiktais (juos vartydamas, padėdamas šalia, uždėdamas ant, įdėdamas į atsižvelgdamas į daikto formą, dydį, spalvą) bando konstruoti, komponuoti, grupuoti. Labai skirtingus ir vienodus daiktus palygina pagal ilgį, storį, aukštį, masę ir pan. Dydžiams, dydžių skirtumams apibūdinti pradeda vartoti žodžius: didesnis – mažesnis, ilgesnis – trumpesnis, storesnis – plonesnis, aukštesnis – žemesnis ir pan. Už save didesnius daiktus vadina dideliais, o mažesnius – mažais. Pradeda skirti dešinę ir kairę savo kūno pusę, kūno priekį, nugarą. Nurodydamas kryptį (savo kūno atžvilgiu) naudoja žodžius: pirmyn – atgal, kairėn – dešinėn, aukštyn – žemyn. Paros dalis sieja su savo gyvenimo ritmu. Žino, kad naktį jis miega, dieną būna darželyje.	Mokyti apibūdinti erdvės objektus, nurodant į juos panašius iš kasdienės aplinkos ir vartojant tokius palyginimus kaip: „apvalus kaip kamuolys“, „tokios pat formos kaip skardinė“ ir pan. Formuoti supratimą, kad figūros forma nepriklauso nuo jos spalvos ir dydžio (pvz., paprašyti atrinkti vienodos spalvos, bet skirtingos formos ar dydžio daiktus). Leisti vaikui manipuliuoti daiktais (juos vartyti, padėti šalia, uždėti ant, įdėti į ir pan.), stebėti kitus, kaip jie komponuoja įvairius daiktus, eksperimentuoti. Pasiūlyti žaisti lego. Prašyti palyginti kasdienėje aplinkoje pasitaikančių daiktų ilgį, aukštį, masę, storį, plotį ir t. t. Formuoti supratimą, kad daikto ilgis, masė nesikeičia, daiktą suraičius ar sulenkus. Žaisti judrius žaidimus, kai reikia pasirinkti teisingą kryptį savo kūno atžvilgiu. Kalbėtis apie tai, ką vaikas kasdien daro ryte, dieną, vakare, naktį. Vaikščiojant gamtoje, atkreipti dėmesį į metų laikams būdingus požymius. Naudoti paveikslėlius, ku-

	lygiai (po du, po tris). Supranta, kad prie daiktų pridedant po vieną jų skaičius grupėje didėja, o paįmiant po vieną – mažėja. Pradedama vartoti kelintinius skaitvardžius (pirmas, antras...).	Žino metų laikus ir būdingus jiems požymius. Atsakydamas į klausimą „Kiek?“, vartoja žodžius „daug“, „vienas“, „nė vieno“. Randa dvi kortelės, kuriose pavaizduota po tiek pat daiktų. Paviekslėlyje suranda trims meškiukams po puodynėlę medaus. Dėliojant dėlionę vis pasižiūri, ar kitas žaidėjas turi tiek pat detalių, kiek ir jis. Žaisdami vartoja sąvokas „pirmas“, „antras“.	riuose pavaizduoti 1 –3 daiktai ar dvi trys 1–3 daiktų grupės. Atkreipti dėmesį, koks daiktų skaičius grupėje, klausti „Kiek?“ „Ar daiktų yra po lygiai?“ ir pan. Teatralizuoti daineles, pasakas, kuriose veikėjai ką nors dalijasi.
5 žingsnis	Skiria trikampę, stačiakampę formas. Randa mažai besiskiriančius daiktus. Kalbėdamas apie spalvą, vartoja žodžius „vienos spalvos“, „dvispalvis“. Grupuoja, komponuoja daiktus, atsižvelgdamas į jų spalvą, formą arba dydį. Palygindamas daiktų dydžius, naudojasi sąlyginiu matu (trečiu daiktu). Kalbėdamas apie atstumą, daiktų ilgį, plotį, aukštį, storį, masę, vartoja žodžius: ilgesnis – trumpesnis, siauresnis – platesnis ir pan. Įvairių žaidimų metu pratinasi skirti dešinę ir kairę rankas, nustatyti savo kūno dalių erdvinę padėtį ir pagal jas nurodo kryptį nuo savęs (pirmyn, atgal, aukštyn, žemyn, kairėn, dešinėn), skiria ir išreiškia žodžiais erdvinius vieno ar kito daikto santykius su savimi (prie manęs-langas), juda nurodyta kryptimi: pirmyn, atgal, kairėn, dešinėn ir t. t., nusako daikto padėtį kito daikto atžvilgiu. Žiūrėdami įvairius paveikslėlius, atlikdami ste-	Skiria trikampę, stačiakampę, apskritimo formas. Grupuoja daiktus pagal formą, spalvą, dydį. Dėlioja daiktus didėjimo - mažėjimo tvarka. Įvardija į kokias geometrines figūras panašūs įvairius daiktai. Modeliuoja figūromis. Kalbėdamas apie nuotolį, atstumą, daiktų ilgį, plotį, aukštį, storį, masę, vartoja sąvokas ilgesnis – trumpesnis, siauresnis – platesnis ir pan. Įvairių žaidimų metu pratinasi skirti dešinę ir kairę rankas, nustatyti savo kūno dalių erdvinę padėtį ir pagal jas nurodo kryptį nuo savęs (pirmyn, atgal, aukštyn, žemyn, kairėn, dešinėn), skiria ir išreiškia žodžiais erdvinius vieno ar kito daikto santykius su savimi (prie manęs-langas), juda nurodyta kryptimi: pirmyn, atgal, kairėn, dešinėn ir t. t., nusako daikto padėtį kito daikto atžvilgiu. Žiūrėdami įvairius paveikslėlius, atlikdami ste-	Žaisti stalo žaidimus. Karpinti, paisyti, spalvinti trikampius, stačiakampius. Iš įvairių formų detalių ar piešiant (spalvinant) figūras kurti aplikacijas, ornamentus, šventinę atributiką, įvairius daiktus, kuriais galima papuošti aplinką. Skatinti vaiką naudoti sąlyginį matą (trečią daiktą) daiktų dydžiams palyginti (pvz., matuoti pėdomis, žingsniais). Kartu skaityti knygeles, „rašyti“ laiškus. Žaisti judrius žaidimus, kuriuose vaikams tenka vartoti vietą ir padėti nusakantiems įvairius žodžius. Domėtis, ką vaikai veikė vakar, kalbėtis apie tai, kas bus rytoj. Žaisti žaidimus, padedančius suvokti laiko trukmę. Prieš pradedant žaisti stalo žaidimą, paklausti vaikų, ar visi žaidėjai paėmė reikiamą kortelių skaičių. Skatinti vaikus ne veiksmu, o žodžiu pasakyti, kaip turėtų pasielgti ne tokį kortelių

	šiandien, vakar, rytoj. Supranta, kad daiktų skaičius nepriklauso nuo daiktų formos, dydžio ir kitų savybių bei jų padėties erdvėje. Skaičiuoja bent iki 5. Dėliodamas kelis daiktus, sugeba atsakyti į klausimus: Kiek iš viso? Kiek daugiau? Kiek mažiau? Pastebi, kaip sudaryta daiktų (elementų) seka, geba pratęsti ją 1–2 daiktais (elementais). Pratęsdamas pasikartojančių daiktų ar elementų seką, nebūtinai laikosi tos pačios jos sudarymo logikos (pvz., iš pradžių gali imti daiktus ar elementus pagal vieną požymį, vėliau – pagal kitą). Skiria kelintinius skaitvardžius	bėjimus pasivaikščiojimų metu, susipažįsta su paros dalimis: diena, naktis, rytas, vakaras; aiškinasi jų nuoseklumą, taip formuojant supratimą apie parą, teisingai vartoja sąvokas vakar, šiandien, rytoj. Skiria kelintinius skaitvardžius. Žaidžia žaidimus „Parduotuvė“ „padėk mažiau arba daugiau“ „Gyvi skaičiai“. Susitaria dėl veiksmų, kuriuos reikia atlikti pamčius tam tikrą skaičių. Suskaičiuoja, kurių paukščių paveikslėlyje yra daugiau: skrendančių į kairę ar į dešinę. Paima prašomą (reikiamą) kortelių skaičių. Skaičiuodamas ir vedžiodamas pirštu įsitikina, ar žaidimo pradžioje visi žaidėjai paėmė po tiek pat kortelių. Geba žodžiais paaiškinti, ką reikėtų daryti, kad visi turėtų po lygiai. Nuspalvina dryžiukais paveikslėlyje pavaizduotą zebra. Serviuoja stalą.	skaičių paėmęs žaidėjas, vartojant tokius posakius, kaip „atiduok man“, „paimk iš manęs“, „padėk į šoną“, „paimk dar“ ir pan. Pasiūlyti vaikui dalyvauti žaidimuose, kuriuose kas nors skaičiuojama, kartojami du trys skirtingi judesiai ar garsų elementai, kur vaikas turėtų keisti savo ar daikto padėtį erdvėje ar daryti ką nors tam tikra seka. Kalbėtis su vaikais apie tai, kiek veikėjų buvo pasakoje, kokia buvo įvykių pasakoje eilė, ką darė pirmasis, antrasis ir t.t. veikėjai.
6 žingsnis	Skiria plokštumos ir erdvės figūras: skritulį ir rutulį, kvadratą ir kubą. Klasifikuoja daiktus pagal dydį, formą arba spalvą. Matuodamas atstumą, ilgį, tūrį, masę, naudojasi vienu ar keliais sąlyginiais matais (savo pėda, sprindžiu, trečiu daiktu). Atranda, kad į skirtingos formos daiktus galima sutalpinti tą patį skystų ar birių medžiagų (vandens, smėlio ir kt.) kiekį. Lygin-damas dydžius, vartoja jų skirtumo didumą pabrėžian-	Tapatina daiktų, esančių artimiausioje aplinkoje, formas ir spalvas; grupuoja, lygina, klasifikuoja pagal dydį. Vartoja palyginimo pabrėžiančius žodžius. Matuoja, sveria. Keičia judėjimo kryptį pagal žodinį nurodymą arba simbolius. Apibūdina pasikartojančius gamtos ciklus, laiką matuoja paromis, dienomis, savaitėmis, metų laikais. Suskaičiuoja daiktus iki	Skatinti vaiką aplinkoje ieškoti daiktų ir jų dalių, savo forma primenančių pažįstamas, matytas geometrines figūras. Skatinti tyrinėti bei veikti su skirtingų formų, spalvų ir dydžių daiktais, esančiais artimiausioje aplinkoje (juos lyginti tarpusavyje, rūšiuoti, klasifikuoti, matuoti pėdomis, sprindžiais, piršto storiu, lazdele ir pan. Pasiūlyti veiklą, kurioje aktyviai dalyvaudamas vaikas galėtų plėsti žodyną, reika-

	čius žodžius (šiek tiek didesnis, truputį mažesnis, didžiausias, mažiausias ir kt.). Apibūdina daiktų vietą ir padėtį kitų daiktų ar vienas kito atžvilgiu, sakydamas: į kairę, į dešinę, aukščiau, žemiau, virš, po, šalia, greta, viduryje, tarp, priešais, prie, prieš, paskui, šalia vienas kito, už, tarp, viduje, išorėje ir kt. Žino, jog gamtoje esama įvairios trukmės pasikartojančių ciklų (kartojasi savaitės dienos, metų laikai ir pan.). Susieja daiktų (realių ar pavaizduotų) kiekį su atitinkamu daiktų skaičių žyminiu simboliu. Skaičiuoja bent iki 10. Palygina mažai daiktų turinčias grupes pagal kiekį. Supranta ir vartoja žodžius: daugiau (mažiau) vienu, dviem, po lygiai, pusiau, į 2 dalis, į 4 dalis. Atpažįsta, atkuria, pratęsia, sukuria skirtingų garsų, dydžių, formų, spalvų sekas su 2–3 pasikartojančiais elementais.	10. Naudodamasis abiejų rankų pirštais parodo, koks skaičius yra užrašytas. Palygina mažai daiktų turinčias grupes pagal kiekį. Parenkama reikiamą daiktų skaičių. Randa garsų, judesių, spalvų ir kt. sekoje pasikartojančius elementus ir pratęsia seką dviem trimis elementais. Piešia smulkius ornamentus iš kairės į dešinę.	lingą judėjimo kryptį, daiktų vietai nusakyti. Skatinti dažniau vartoti savaitės dienų pavadinimus. Kalbėtis apie metų laikų kaitą, įvairiu metų laiku atliekamus darbus. Sudaryti galimybę ir skatinti skaičiuoti, lyginti, matuoti, grupuoti įvairius daiktus, esančius grupės aplinkoje. Leisti pasirinkti vaikui įdomius ir suprantamus stalo žaidimus, daromąją medžiagą, taip pat veiklą, kurioje dalyvaudamas jis galėtų lavinti savo mąstymo ir skaičiavimo įgūdžius, formuoti svarbius tolimesniam matematikos mokymuisi vaizdinius. Skatinti vaiką aiškinti kitiems savo mintis, idėjas apie atliekamus skaičiavimus. Skatinti vartoti sąlyginius palyginimo matavimo vienetų ir žodžių; atkreipti dėmesį į pasikartojančias daiktų sekas. Skatinti vaiką aplinkoje ieškoti daiktų ir jų dalių, savo forma primenančių pažįstamas, matytas geometrines figūras.
--	---	---	---

5. Kuriantis

5.1 Meninė raiška

Meninės raiškos srityje vaikui ugdantis tobulėja emocijų, patirties, minčių, įspūdžių raiška meninėmis priemonėmis ir būdais, taip pat meninės raiškos priemonių tyrinėjimas ir eksperimentavimas bei meninė kūryba ir improvizacija per muziką, šokį, vaidybą ir kitą vizualinę išraišką.

5.1 Meninė raiška			
Vertybinė nuostata: jaučia meninės raiškos džiaugsmą, rodo norą aktyviai dalyvauti meninėje veikloje. Esminis gebėjimas: spontaniškai ir savitai reiškia įspūdžius, išgyvenimus, mintis, patirtas emocijas muzikuodamas, šokdamas, vaidindamas, vizualinėje kūryboje.			
Žingsniai	Pasiekimai	Vaiko veiklos	Ugdymo gairės
1 žingsnis	<i>Muzika ir šokis.</i> Reaguoja į muzikos garsus, melodijas, balso intonacijas suklusdamas, nutildamas, nustodamas judėti arba krykštaudamas, judėdamas, žaisdamas balso intonacijomis, garsais. <i>Žaidinimai ir vaidyba.</i> Kalbinamas, žaidinamas reiškia emocijas, norus įvairiomis balso intonacijomis, veido mimika, lingavimu, plojimu, mojuodamas žaislu, daiktu. <i>Vizualinė raiška.</i> Storu pieštuku, teptuku, kreidele baksnoja, brauko, tepinėja, spaudinėja palikdamas pėdsakus (taškus, įvairių krypčių linijų brėžius, dėmes). Domisi ir džiaugiasi dailės priemonėmis, jas apžiūrinėja, liečia, varto.	Klauso muzikos, pasakų, atpažįsta džiaugiasi išgirdęs mėgstamą pasaką. Klausosi magnetafono ar auklėtojos sekamų pasakų. Bando eksperimentuoti muzikos garsais. Džiaugiasi naujais gebėjimais išgauti garsus. Grupės veiklos metu imasi duotomis priemonėmis kurti, stebi kokios priemonių galimybės.	Dainuojama trumpas, vaiko pasauliui artimas dainas, lopšines vaikui ir su vaiku. Žaidinama, supama, kutinama, myluojama, jodinama, linksminama vaiką specialiai šiems tikslams skirtais žaidimais ir liaudies dainelėmis. Išraiškingai ir džiugiai bendraujama su vaiku, siekiant sukelti jam teigiamas emocijas. Į vaiko skleidžiamus garsus atsakoma balsu, perteikiant įvairias vokales galimybes, o judesius atkartojama, palaukiant kol vaikas atsakys judesiu. Taip skatinamos pirmosios vaiko kūrybinės iniciatyvos. Vaikas nešiojamas, ritmingai supuojamas, kilnojamas, judinama jo rankas ir kojas. Vaikui pradėjus kaip nors intonuoti, veikti, bandoma jam pritarti, veikiama kartu. Drąsinama vaiką rodyti iniciatyvą, veikti, tyrinėti. Žaidinama su žaislu ir be jo, kalbamasi įvairiomis emocijingomis intonacijomis. Teigiamas emocijas reiškiamas kiek pabrėžtinai, kad

			vaikas įsimintų. Sudaroma sąlygas vaikams pamatyti žaismingą, elementarių pasikartojančių veiksmų suaugusiojo piešimą, lipdymą, kad vaikas pats panorėtų išbandyti vienokius ar kitokius veiksmus. Pasiūloma vaikui saugią, geros kokybės, minkštą, ryškių dailės priemonių ir medžiagų, kad jomis ką nors veikdamas patirtų džiaugsmą.
2 žingsnis	<i>Muzika, šokis.</i> Įdėmiai klausosi muzikos ir aplinkos garsų, mėgdžioja suaugusiųjų balso intonacijas, muzikos garsus. Spontaniškai žaidžia balso intonacijomis, rankų ir kojų judesiais. Skambant muzikai ritmiškai ploja, trepsi, tūpčioja, barškina, stuksena koku nors daiktu. <i>Žaidinimai, vaidyba.</i> Žaidžiant sūpavimo, kykavimo, jodinimo, kutenimo, pirštukų žaidimus bei žaidimus mėgdžioja įvairias išgirstas intonacijas, parodytus veiksmus. Įvairius jausmus, norus rodo judesiais ir veiksmais (pamojuoja, apkabina). <i>Vizualinė raiška.</i> Spontaniškai keverzoja rankų judesių piešinius, juos apžiūrinėja. Džiaugiasi (šūkčioja, krykštauja, mojuoja rankomis) dailės priemonės (tirštų dažų, minkštos tešlos) paliekamu pėdsaku ir patiriamais jutimais, siekia pakartoti ir pratęsti įdomią patirtį. Tyrinėdamas dailės medžiagą ir priemones intuityviai atranda skirtingus veikimo	Suklūsta girdėdamas muziką bei aplinkos garsus. Kartoja, mėgdžioja suaugusiųjų padainuotas nesudėtingas dainas. Vaikas balsu imituoja aplinkos garsus. Suaugusiajam išeinant, pamojuoja, grįžus – nusišypso, apkabina. Kalba žaisliniu telefonu arba naudodamas kitą daiktą: pasakoja, paklausia, atsako. Minkštomis kreidelėmis taškuodamas, keverzodamas linijas vieną po kito sparčiai pribrauko popieriaus lapus. Eksperimentuoja tapymą.	Su vaikais klausomasi įvairių stilių muzikos (etninės, klasikinės, džiazo, roko ir kt.) bei sudaroma muzikinę aplinką, kurioje vaikas galėtų išgirsti įvairius aplinkinio pasaulio garsus. Dainuojama su vaiku trumpas, nesudėtingas, pasikartojančio teksto dainelės, niūniuojama, kalbama vieno aukščio tonu atskirus garsus ar žodžius. Parenkama įvairios muzikos ir garsų, skatinant vaikus judėti – klasikinę, gamtos garsus (lietaus, jūros, upelio čiurlenimo, paukščių balsų, ugnies traskėjimo), tylą. Judant su vaikais išgaunama kūno perkusijos garsus (plekšnoti per šlaunis, pilvą, skruostus, barbenti pirštais į grindis ar kt.). Suteikiama vaikams pakankamai laiko tyrinėti įvairius judesius, žaidinama juos, naudojant plaštakų, galvos judesius, kykavimus. Sudaroma galimybė kartu su vaiku groti vaikiškais skambančiais žaislais, barškučiais, parūpinama medinių, plastmasinių žaislų, su kuriais vaikas galėtų veikti. Žaidžiant su vaikais rei-

	jomis būdus (brauko pirštais, varvina dažus, maigo tešlą).		kiama savo jausmus, norus, rodoma judesius ir veiksmus („Virus viru košę“, „Eisim eisim į turgelį“). Kalbama maloniomis, linksmomis intonacijomis, skatinama mėgdžioti veiksmus ir intonacijas. Vedžiojant žaislą, kartoninę figūrėlę, parodoma, kaip galima veikti, skatinama vaiką pamėgdžioti ir atrasti savų veikimo būdų. Kartojama tuos pačius veiksmus, žodžius, balso intonacijas. Matant, kad vaikas nori tęsti veiklą, pasiūloma pasirinkti kitą popieriaus lapą, jau pažįstamų arba naujų piešimo priemonių bei medžiagos. Vaiko veiklai skiriama daug dėmesio, pritariama žvilgsniu, šypsena, pagiriama, pasidžiaugiama pasiekimais. Sudaroma galimybės žaisti, tepinėti dažais, dėti spaudus kempinėle (pvz., atsisėdus prie stalo ar ant grindų, stovint prie mažo molberto ar dažant kartoninio namelio sienas), ant įvairaus dydžio, ilgio, formos ar spalvos, paviršiaus popieriaus, daiktų (pvz., ant slidaus plastiko ir šiurkštaus akmens).
3 žingsnis	<i>Muzika.</i> Emocingai atliepia klausomus kūrinius (vaikiškas dainas, instrumentinius kūrinius) – šypsosi, džiaugiasi, ploja, trepsi, sėdėdamas sūpuoja kojas ar pan. Vienas ir kartu su kitais dainuoja 2–4 garsų daineles, palydėdamas jas judesiais. Drauge su pedagogu žaidžia muzikinius žaidimus, jų tekstą imituoja rankų, kūno judesiais (žingsniuoja, bėga, apsisuka).	Klausosi vaikiškų dainelių, trumpų instrumentinių kūrinėlių ir, jei muzika patinka, ploja, trepsi, šypsosi ir kt. Dainuoja trumpas, nesudėtingas, siauro diapazono dainas. Drauge su pedagogu žaidžia muzikinius žaidimus, eina ratelius, jų tekstą imituoja rankų, kūno judesiais.	Klausyti su vaikais dainelių apie paukščius, žvėris, gamtos reiškinius ar trumpų instrumentinės muzikos kūrinėlių. Dainuoti su vaikais įvairaus turinio dainas, imituojant jų tekstą judesiais. Žaisti muzikinius žaidimus, eiti ratelius, tekstą imituojant judesiais. Skatinti judėti pagal muziką einant, bėgant, apsisukant. Aprūpinti vaikus nesudėtingais vaikiškais muzikos instrumentais

	Apžiūrinėja, tyrinėja ritmi- nius muzikos instrumentus ir jais ritmiškai groja kartu su pedagogu. Kuria, dainuoja vieno aukš- čio tonu savitus žodžius, ritmuoja vaikiškais instru- mentais ir daiktais. <i>Šokis.</i> Mėgdžioja žaidinimų, gyvūnų, augalų judesius. Šoka spontaniškai kurdamas dviejų–trijų natūralių jude- sių (eina, pritupia, pasisuka ir kt.) seką. <i>Žaidinimai, vaidyba.</i> Žais- damas su daiktu ar žaislu atlieka matytus veiksmus, judesius. Įvairiai intonuoda- mas kalba apie tai, ką daro. Mėgdžioja šeimos narių kalbą, veiksmus. Muziki- niuose rateliuose judesiais, veiksmiais vaizduoja siužeto elementus, reiškia savaime kilusias emocijas. <i>Vizualinė raiška.</i> Spontaniš- kai reiškia emocijas, įspū- džius dailės priemonėmis ir medžiagomis. Piešia įvairias linijas, jas jungia į formas vis labiau koordinuodamas rankų judesius. Bando ką nors pavaizduoti (mama, mašiną). Savo abstrakcijose įžvelgia daiktus ar įvykius. Eksperimentuoja dailės me- džiagomis ir priemonėmis, tyrinėja įvairius veikimo jo- mis būdus. Piešdamas, spau- duodamas, tapydamas, lip- dydamas, konstruodamas la- biau mėgaujasi procesu, o ne rezultatu.	Apžiūri instrumentus, ku- riais groja, klausosi jų skambėjimo, tyrinėja gar- sus, muša nesudėtingos struktūros ritmą. Kuria savo sugalvotus žodžius, garsus, intona- cijas, improvizuoja rit- miniais muzikos instru- mentais ir garsais. Šliaužia vaizduodamas gyvatę, ropoja perteik- damas šuniuką, katytę ar kitą keturkojį, šokinėja ant dviejų kojų susieda- mas judesį su kiškio ju- dėjimu, mojuoja ranko- mis perteikdamas paukš- čio ar drugelio sparnų mostus, stovi ant vienos kojos kaip gandas, vaikšto pasistiebes, pritū- pęs pašoka į aukštį kaip varlė. Mojuoja rankomis kaip medžio šakos. Šiuos judesius sujungia į seką. Visa tai daro įsivaizduo- damas nupasakotą, pieši- nyje ar nuotraukoje pa- vaizduotą objektą. Paprašytas greitai eiti, lė- tai atsitūpti, aukštai pa- šokti ir apsidairyti, šiuos judesius atlieka savo pa- sirinkta tvarka. Įterpia ju- desių, kurių nebuvo pra- šomas, pvz., apsisuka, iškelia rankas ir kt. Pagal savo norą ir pasi- rinkimą atsineša žaislus ir kitus daiktus. Žaisda- mas vaizduoja, kaip ma- ma, tėtis, vaikas važiuoja automobiliu, išlipa, ieško gedimo, remontuoja. Skambindamas menamu telefonu, praneša, kada grįš, nuramina. Vysty-	(ritminėmis lazdelėmis, būgneliais, barškučiais, mediniais šaukštais ir kt.), daiktais ir kartu su vaikais groti ritminiais muzikos instrumentais, klausytis jų skleidžiamų garsų. Tyrinėti instrumentų ir daiktų garsi- nes galimybes, duodant vai- kams laiko tyrinėti. Skatinti vaikus kurti, dainuojant apie tai, ką jie veikia, žaidžia, mato, girdi. Visas šokio veiklos rūšis stengtis atlikti kartu su vai- kais tyrinėjant įvairius jude- sius, kartais atiduodant ini- ciatyvą vaikams ir kartojant jų atliekamus judesius. Vengti prašyti, kad vaikai kartotų jiems rodomus jude- sius. Skatinti vaikus šokti tyloje, kad atsiskleistų jų ritmo suvokimas. Sudaryti sąlygas judesių sekas atlikti pagal įvairią muziką (greitą, lėtą). Kviesti vaikus, kurie norėtų parodyti sujungtas judesių sekas grupės drau- gams, aptarti jų pasiro- dymą, išryškinant teigiamas puses. Tokios šokėjo-žiūro- vo situacijos padeda vai- kams vėliau įveikti scenos baimę. Parūpinti įvairių žaislų, leis- ti jais naudotis. Gėrėtis vai- kų žaidimu. Žaidžiant drau- ge, reikšti įvairias emocijas, skatinti vaikus pasakoti, ką jie daro: važiuodami mašina linksmi kalba, pasakoja, ką mato, kur važiuoja, kas atsi- tinka. Skatinti vaikus įsi- jausti į veikėjus, siužetą: pabūti kaip aguonėlės, augti drąsiai, linksmi, gražiai. Rodyti vaikams veiksmus ir leisti improvizuoti, reikšti tokias emocijas, kokios tuo
--	--	--	---

		damas lėlę, pasakoja, ką daro. Muzikiniuose rateliuose savaip vaizduoja judesiais, veiksmis: iškeldamas kumšteliu ir juos sukinėdamas parodo, kaip žydi aguonėlė, apibėgdamas apie tupintį draugą, pavaizduoja, kad tai – ropė. Tapydamas staiga vienoje vietoje ima tepti įvairių spalvų dažus, šukčioti, trinti, kol pratrina skylę. Spaudinėja, suploja mo-deliną, plastiliną, atgnybia gabalėlius ir juos jungia vieną prie kito.	metu kyla. Skatinti pasakoti apie savo piešinį. Nestabdyti vaiko, jei jis su savo kūrybos darbeliu ima žaisti, bėgioti, vaizduoti tai, ką nupiešė. Tai padės vaikui suprasti, kad savo sumanymą galima įkūnyti piešinyje. Stebėti vaiko raiškos procesą, paprašyti papasakoti apie savo piešinį ar lipdinį, stengtis suprasti, kaip vaikas reiškia savo potyrius ir emocijas, kokią paramą ir pagalbą reikėtų teikti, kad vaikas pajustų džiaugsmą ir pasitenkinimą. Svarbu, kad jo darbelis būtų matomas, juo pasidžiaugta. Pasiūlyti eksperimentuoti įvairesnėmis priemonėmis ir medžiagomis (pvz., su spalvų palete, vilnos kamuoliuku, skirtu spaudams dėti, šlapiu popieriumi ir kt.). Kalbėti apie tai, ką vaikas daro,
4 žingsnis	<i>Muzika.</i> Klausydamasis ir tyrinėdamas gamtos garsus, trumpus vokalius ir instrumentinius kūrinius, judesiais emociškai atliepia jų nuotaiką, tempą bei keliais žodžiais juos apibūdina. Kartu su kitais dainuoja trumpas, aiškaus ritmo, siauro diapazono, laipsniškos melodinės slinkties autorines ir liaudies dainas. Dainavimą palydi ritmiškais judesiais. Tyrinėja savo balso galimybes (dainuoja garsiai, tyliai, aukštai, žemai, greičiau, lėčiau). <i>Šokis.</i> Žaidžia įvairių tautų muzikinius žaidimus, atlikdamas kelis nesudėtingus judesius: eina, bėga rateliu,	Klausosi muzikos ir gamtos garsų. Klausydamas garsios muzikos garsiai trepsi, tylios – tyliai tipena. Dainuoja garsiai, tyliai, aukštai, žemai, greičiau, lėčiau ir klausosi savo balso skambėjimo. Eina ratelius, žaidžia muzikinius žaidimus. Ritmiškai pritaria suaugusiojo grojimui barškiais, lazdelėmis, akmenukais, buitinais rakiniais. Tyrinėja, kaip instrumentais groti, klausosi jų skambėjimo. Žaidžia vaizduojamus šokamuosius žaidi-	Klausytis su vaikais muzikos kūrinių, gamtos garsų ir juos tyrinėti pasikalbant, pasakojant, aptariant. Dainuoti su vaikais trumpas, aiškaus ritmo, siauro diapazono liaudies bei originalios kūrybos dainas, jas imituoti judesiais. Sudaryti galimybę vaikams žaisti muzikinius žaidimus, eiti ratelius atliekant nesudėtingus judesius – eiti, bėgti rateliu, suktis po vieną ir už parankių, mojuoti, ploti. Pasirūpinti, kad vaikams netrūktų įvairių vaikiškų muzikos instrumentų groti bei jų garsams tyrinėti. Padedant tėvams, atnešti į grupę įvairių medžiagų iš gamtos ar buities atliekų daiktų ir kartu su vaikais

	trepsi, ploja, mojuoja, sukasi po vieną ir už parankių. Tyrinėja garso išgavimo būdus kūno, gamtos, įvairiais muzikos instrumentais, jais ritmiškai pritaria suaugusiojo grojimui. <i>Improvizuoja</i> skanduodamas, plodamas, trepsėdamas, stuksendamas, spontaniškai kuria ritminius, melodinius motyvus savo vardui, žodžiams. <i>Žaidinimai, vaidyba.</i> Žaidžia vaizduojamuosius (darbo proceso, augalų vegetacijos, gyvūnų) šokamuosius žaidimus, šoka trijų–keturių natūralių judesių (bėga, sukasi, ritasi ir kt.) šokius. Šoka spontaniškai kurdamas trijų–keturių natūralių judesių seką. Žaisdamas atkuria matytų situacijų fragmentus, panaudoja tikrus daiktus, reikmenis, drabužius. Kuria dialogą tarp veikėjų, išraiškingai intonuoja. Žaisdamas atsipalaiduoja. Muzikiniuose rateliuose kuria ar savaip perteikia kelis veikėją vaizduojančius judesius, veiksmus, spontaniškai reiškia emocijas. <i>Vizualinė raiška.</i> Patirtį išreiškia įvairiomis linijomis, jų deriniais, dėmėmis, geometrinėmis ir laisvomis formomis, spalvomis, išgaudamas šiek tiek atpažįstamus vaizdus, objektus, juos įvardija. Kuria spontaniškai, kartais pagal išankstinį sumanymą, kuris darbo eigoje dažnai kinta, „pasi-	mus. Kartu su auklėtoja veikdamas sugalvoja, improvizuotai sujungia judesius perteikdamas trumpą istoriją. Atsineša ir susideda reikalingus daiktus, žaislus. Muzikiniuose rateliuose savaip parodo matytus judesius, sukuria naujų. Spontaniškai reiškia emocijas: susimąsto, stengdamasis prisiminti, kaip pavaizduoti, netrukus šypsosi, džiaugdamasis, kad pavyko. Pabaigęs kartu su visais nusilenkia. Komentuoja kylančias asociacijas atradusias piešiant.	pasigaminti namų darbo muzikos instrumentų. Skatinti vaikus improvizuoti, kurti balsu ir judesiais melodinius motyvus savo vardui, žodžiams. Pastebėti ir įvertinti vaikų bandymus kurti savo dainas, ritmus, melodijas, pasiūlyti spontaniškai kurti patiems. Drauge su vaikais žaisti vaizduojamuosius šokamuosius žaidimus, skatinti juos interpretuoti, t.y. sugalvoti savo judesių vietoj žinomų. Kuriantį vaiką skatinti naudoti natūralius, su jokių šokio žanru nesusijusius judesius. Šokdamas vaikas perteikia istoriją, tačiau iš esmės jis tyrinėja šokio elementus – erdvę, tempą, ritmą, energiją. Parūpinti žaidimams tikrų daiktų: virtuvės, kirpyklos, statybų reikmenų. Parodyti, kur yra ir kaip galima žaisti su stalo teatro pirštiniųėmis lėlėmis. Paskatinti aprenkti lėles savo sumanytais veikėjais, kurti situacijas pagal girdėtas pasakas, matytus filmukus. Pamačius aktorių parodytą spektaklį darželyje, siūlyti vaikams patiems pažaisti teatrą. Drauge su vaiku eiti ratelius, parodyti judesių, veiksmų, paaiškinti, kas jais vaizduojama, skatinti juos kartoti laisvai, savaip. Nekoreguoti vaiko emocinės raiškos (nereikalauti iš vaiko tam tikros emocinės išraiškos). Nelyginti vaiko išraiškos su kito vaiko ar vaikų. Džiaugtis kiekvieno vaiko pastangomis, atradimais. Mokyti pabaigus žaisti nusilenkti.
--	--	---	--

	meta“. Kūrybos procesą padeda pasakojimu, komentavimu, gestikuliacija, mimika. Eksperimentuoja dailės medžiagomis ir priemonėmis, atspindėdamas spalvų, linijų, formų, faktūrų įvairovę, turi mėgstamas spalvas. Kuria koliažus, spauduoja įvairiomis priemonėmis, konstruoja, lipdo nesudėtingas formas.		Laikytis nuostatos, kad ikimokyklinio amžiaus vaikas ne pirmiau išmoka, o pasakui kuria, bet kurdamas mokosi. Vaikas pats atras kūrybos ir vaizdavimo ypatumus veikdamas taip, kaip nori, kaip jam patinka. Pedagogo vaidmuo – turinti vaiko patirtį, gausinti įspūdžių ir emocijų, stebėti vaiko raišką ir kūrybą, padėti realizuoti idėjas ir sumanymus, aprūpinti priemonėmis ir medžiagomis. Skatinti žaismingai eksperimentuoti linijomis, spalvomis, formomis. Padėti vaikams suprasti, kad iš įvairių medžiagų, buities ir gamybos atliekų galima sukurti originalių, gražių darbų.
5 žingsnis	Muzika. Balsu, judesiais, pasirinktu muzikos instrumentu spontaniškai improvizuoja, pritaria klausomam vokalinės, instrumentinės muzikos įrašui ar gyvai skambančios muzikos kūriniiui. Savais žodžiais išsako kilusius įspūdžius. Atpažįsta kai kurių instrumentų (smuiko, būgno, dūdelės) tembrus, girdėtus kūrinius. Dainuoja vienbalses, dialoginio pobūdžio dainas, jaučia ritmą. Dainuodamas išbando balso skambesį, išmėgina jį įvairioje aplinkoje (grupėje, kieme ir kt.). Stengiasi tiksliau intonuoti, taisyklingiau artikuliuoti (aiškiai tarti balsius, priebalsius, dvibalsius), taisyklingiau stovėti, kvėpuoti. Improvizuodamas balsu, vaikišku muzikos instrumentu kuria ritmus, melodijas ketureiliams, mįslėms,	Klausosi vokalinės ir instrumentinės muzikos įrašų, gyvos muzikos, papasakoja kokia ji buvo, kokius instrumentus girdėjo. Dainuoja išraiškingai, mimika, kūno judesiais imituodamas dainuojamos dainos tekstą. Balsu perteikia kai kurių personažų charakterius. Tyrinėja savo ir draugų balso skambėjimo galimybes. Įvairiais ritminiais, melodiniais ar savo gamybos vaikiškais muzikos instrumentais pritaria dainoms, šokiams. Tyrinėja jų skambėjimo tembrus. Balsu ar vaikiškais muzikos instrumentais kuria ritmus ir melodijas eilėraščiams.	Sudaryti sąlygas vaikams klausytis ne tik vokalinės ir instrumentinės muzikos įrašų, bet ir gyvos muzikos, pakviečiant į darželį profesionalius muzikantus. Skatinti vaikus išsakyti savo nuomonę po matyto koncerto, muzikinio spektaklio, pramogos ar vakaronės. Dainuoti su vaikais vienbalses ir dialogines dainas. Skatinti dainuoti individualiai išmėginant, kaip skamba balsas grupėje, salėje, lauke ir kitur. Skatinti dainuoti atliekant įvairius darbus. Pasirūpinti, kad vaikams netrūktų muzikos instrumentų, žaislų, buities daiktų, su kuriais jie galėtų groti, pritari dainoms, šokiams, muzikiniams žaidimams. Drauge su vaikais kurti ritmus, melodijas ketureiliams, mįslėms, patarlėms balsu ar muzikos instrumentu. Paskatinti vaikus

	patarlėms. <i>Šokis.</i> Šoka sukamuosius (kai sukamasi poroje) ratelius, paprastų žingsnių (paprastasis, aukštas paprastasis, stangrus, pritupiamasis) autorinius ir penkių–šešių natūralių judesių (bėga, sukasi, pašoka ir kt.) šokius. Šoka improvizuotai kurdamas penkių šešių natūralių judesių seką, reaguodamas į muziką, išreišdamas aplinkos vaizdus (gamtos reiškinius, gyvūnus). <i>Vaidyba.</i> Vaidindamas stalo, lėlių teatre, vaizduoja realistinį ir fantastinį siužetą, išplėtoja vyksmą dialogu, monologu, keisdamas balso intonacijas. Išreiškia savo norus, jausmus, mintis, baimes. Susikuria ištisą žaidimo aplinką, panaudodamas daiktus, drabužius, reikmenis. Muzikiniuose žaidimuose ir rateliuose kuria ar savaip perteikia 3–4 veiksmų seką, vaizduojančią augimą, darbus, veikėjų judėjimą, stengiasi perteikti veikėjo nuotaiką. <i>Vizualinė raiška.</i> Savo emocijas, patirtį, įspūdžius išreiškia kitiems atpažįstamais vaizdais. Išryškina vaizduojamų objektų bruožus, reikšmingas detales. Objektus vaizduoja ne tokius, kokius mato, o tokius, ką apie juos žino. Kuria pagal išankstinį sumanymą, kuris procese gali kisti.	Šoka sukamuosius ratelius. Su auklėtoja aptarus įvairius galimus judesių jungimo variantus juos sieja tarpusavyje. Šias judesių sekas gali šokti pagal muziką arba be muzikos. Parenka judesius šokio pradžiai ir pabaigai aiškiai parodo, kad užbaigė šokį – sustodamas ar nusilenkdamas žiūrovams. Vaidindamas kalba pasitikinčiu balsu, veikia drąsiai, ryžtingai. Stebi, ar kiti vaikai, suaugęs domisi jo vaidinimu. Jei žiūri, dar ryškiau vaidina. Pasiūlo dekoracijas, kostiumus. Kartu su suaugusiuoju piešia, spalvina, klijuoja, dekoracijų detales išdėsto, apsirengia kostiumu. Piešia išryškindamas reikšmingas detales. Eksperimentuoja tapydamas dažais, piešdamas pieštukais, kreidutėmis. Kuria siužetus, ornamentus iš laisvų bei pagal kontūrą iškirptų, išplėšytų iš popieriaus geometrinių formų, gėlių, lapelių, eglių ir kt.	kurti judesius rateliui, žaidimui. Pasidžiaugti, pagirti vaikus už jų originalumą, drąsą, norą kurti. Drauge su vaikais šokti paprastus savo forma. Vaikų sugalvotas judesių sekas rodyti visiems ir klausti vaikų, ką jie matė. Padėti vaikams siėti pamatytą personažą su atliekamais judesiais, vartoti frazes. Pasekus ar paskaičius pasaką, pažiūrėjus vaidinimą, paskatinti patiems vaidinti. Parodyti, kaip galima judėti ir kalbėti – intonuoti pagal tipiiskus veikėjo bruožus, tempo ritmą: katinas juda ryžtingai, meškinas – lėčiau, nerangiau, zuikis – greičiau, emocionaliau. Klausti, kaip galėtų judėti ir kalbėti-intonuoti fantastinis veikėjas – ateivis iš kosmoso? Stebėti vaikų vaidinimus stengiantis suprasti, palankiai vertinti. Jei kas nors neaišku, paklausti. Drauge žaisti muzikinius žaidimus ir ratelius, parodyti ir skatinti laisvai, savaip kartoti veiksmus. Pasidžiaugti vaiko sukurtais veiksmais, jų emocionalumu, išraiškingumu. Įtraukti vaiką į dekoracijų, kostiumų kūrimą ir išdėstymą. Klausti jo nuomonės, atsižvelgti į sumanymus. Svarbu turtinti vaiko patirtį, gausinti įspūdžius, kad vaiko kūrybinė raiška nebūtų skurdi. Pradedant vaizduoti žmogaus judesius, svarbu tyrinėti kūno galimybes, stebėti kitų judesius, patiems išbandyti įvairius judesius ir pozas. Kalbėtis su vaiku apie jo kūrinėlį, dis-
--	--	--	--

			kutuoti, ką, kodėl ir kaip jis pavaizdavo. Ką ir kodėl norėjo išreikšti, kodėl pasirinko tokias priemones ir kt. Aiškintis, ką jis dar norėtų papasakoti, sukurti. Gėrėtis jo suma-nymais, pagirti už išradingumą ir kt. Drąsinti kurti smulkesnių detalių, gamtinės medžiagos, mozaikas, mandalas, juostas, kilimėlius, dėlioti vaisių ir daržovių mozaikas Rudenėlio šventei. Skirti pakankamai laiko, kad vaikai galėtų pasinerti į sumanymų realizavimo procesą, veikti kūrybingoje aplinkoje. Numatyti vaikų kūrybingumą skatinančių meno projektų. Sudaryti sąlygas kurti, reikšti savo potyrius, išpūdžius neįprastomis sąlygomis ir priemonėmis.
6 žingsnis	<i>Muzika.</i> Klausosi įvairaus stiliaus, žanrų muzikos kūrinių ir spalvomis ar piešiniu spontaniškai perteikia kilusius išpūdžius. Tyrinėja girdimos muzikos, triukšmo, tylos panašumus ir skirtumus. Įvardija kūrinio nuotaiką, tempą, dinamiką, skiria kai kuriuos instrumentus. Dainuoja sudėtingesnio ritmo, melodijos, platesnio diapazono vienbalses dainas, jas gana tiksliai intonuoja. Dainuoja trumpas daineles kanonu, įsiklausydamas į savo ir draugų dainavimą. Melodiniais vaikiškais muzikos instrumentais groja 2–3 garsų melodijas. Pritaria suaugusiojo grojimui, atlikdami muzikines pjeses solo ir orkestre, seka dirigento judesius, stengiasi kartu	Klausosi įvairių stilių muzikos kūrinių. Tyrinėja, kuo jie skiriasi, ar panašūs nuotaikos, tempo, dinamikos atžvilgiu. Muzikos kūrinys atpažįstas ir skiria kai kuriuos instrumentus. Klausosi tylos ir triukšmo bei juos aptaria. Dainuoja sudėtingesnio ritmo, melodijos vienbalses dainas. Pritaria suaugusiojo grojimui arba pačiam grojant vaikiškais muzikiniais instrumentais. Savo dainavimą derina prie kitų vaikų. Skiria įvairių žanrų, įvairių nuotaikų, tempų girdimą muziką, pasako kokią muziką: lėtą, greitą, linksmą, liūdną ir pan. Perteikia piešiniuose	Sudaryti vaikams sąlygas klausytis įvairių epochų, kultūrų ir stiliaus muzikos. Klausytis tylos, triukšmo, lyginti jų skirtumus. Dainuoti su vaikais įvairaus turinio dainas ir skatinti juos dainuoti visur, kur įmanoma: grupėje, lauke, dirbant, bendraujant, žaidžiant. Pamokyti vaikus dvibalsio dainavimo, dainuojant trumputes daineles kanonu. Pasirūpinti, kad grupėje vaikai turėtų muzikos instrumentų, spalvotų natų, „dirigento lazdelę“, muzikos įrašų, klausymosi aparatūrą, video įrašų apie žymius muzikantus ir jų muzikavimą. Groti kartu ir paskatinti vaikus groti melodiniais vaikiškais muzikos instrumentais muzikines pjeses solo ir orkestre. Išsirinkti dirigentą, kuris

	pradėti ir baigti kūrinėlį. Improvizuodamas balsu, muzikos instrumentu kuria melodiją trumpam tekstui, paveikslui. Žaidžia muzikinius dialogus, kuria judesius kontrastingo pobūdžio muzikai. <i>Šokis.</i> Šoka sudėtingesnius ratelius (tiltelių, grandinėlių), paprastųjų ir bėgamųjų (paprastasis bėgamasis, aukštas bėgamasis, liaunas, smulkus bėgamasis) žingsnių autorinius ir natūralių judesių šokius. Šoka improvizuotai kurdamas septynių–aštuonių natūralių judesių seką, perteikdamas trumpą siužetą ar pasirinktą nuotaiką, išreišdamas erdvės (aukštai – žemai) ir laiko (greitai – lėtai) elementus. <i>Vaidyba.</i> Kurdamas lėlių, dramos vaidinimus pagal girdėtą pasaką ar pasiūlytą situaciją, improvizuoja trumpas žodines veikėjų frazes, fizinius veiksmus, atskleidžia jų norus, emocijas būsenas. Tiksliai naudoja daiktus, teatro reikmenis, drabužius, aplinką. Žaisdamas muzikinius žaidimus ir ratelius perteikia veikėjo mintis, emocijas. <i>Vizualinė raiška.</i> Detalesniais, įtaigiais dailės darbais pasakoja realias ir fantastines istorijas, įvykius. Vaizdus papildo grafiniais ženklais (raidėmis, skaičiais, žodžiais ir kt.). Kuria pagal išankstinį sumanymą, nuosekliai bando jį įgyvendinti. Kartu su kitais kuria	besiklausant muzikos kūriniių, kilusius išpūdžius. Kūrybiškai panaudoja netradicines medžiagas ir įdomesnės spalvas. Spontaniškai ir savitai reiškia mintis, patirtas emocijas. Žaidžia muzikinius tautinius žaidimus, eina rateliu, šoka kelių paprastųjų ir bėgamųjų žingsnių šokius; improvizuoja, savarankiškai sugalvoja kaip galima šokti, parodo savo judesius. Savitai perteikia kūrinio nuotaiką ir siužetą. Vaidinimui pagal girdėtą pasaką arba vaidindamas lėlių teatre, tinkamai parenka reikalingas priemones, daiktus, rūbus, esančius grupėje: pagalvėlės, užuolaidas, žaislus, kūrybingai jas pritaiko vaidinimui ar improvizacijai. Veikia, vaidina, kuria pagal išankstinį sumanymą, aptartą veikimo planą su draugais arba pedagogu, nuosekliai bando jį įgyvendinti. Perteikia veikėjų emocijas. Išitraukia į bendrą vaikų veiklą, kolektyvinį darbą, dailės darbų kūrybą. Eksperimentuoja įvairiomis piešimo, tapybos technikomis bei dailės priemonėmis, papildo darbelį grafiniais ženklais (raidėmis, skaičiais, žodžiais). Kuria piešinio istoriją, pasakoja ką nupiešė, kodėl, svarsto kas bus, jeigu paveikslas atgis ir pan., fantazuoja.	diriguotų orkestrui. Pamo-kyti vaikus sekti dirigento judesius, kad jie kartu galėtų pradėti ir baigti kūrinėlį. Žaisti su vaikais kompozitorius, skatinant kurti melodijas tekstams, knygų iliustracijoms, paveikslams, trumpoms pasakėlėms. Mokyti dalį teksto dainuoti, dalį kalbėti, pratinantis dainuoti „kaip operetėje“. Su vaikais žaisti muzikinius dialogus, vietoje kalbos dainuojant. Improvizuoti, kurti judesius kontrastingo pobūdžio muzikai, dainoms, šokiams. Atlikti parinkti nesudėtingos struktūros folklorinius žaidimus, ratelius. Siūlyti vaikams stebėti gamtą, atkreipti dėmesį, kaip kokie gamtos reiškiniai ir aplinkos objektai juda ar nejudą, ir ieškoti idėjų kuriant savo judesių sekas. Skatinti vaikus žaisti – vaidinti trumpas improvizacijas pagal literatūrinius, muzikinius, pačių vaikų išgalvotus siužetus. Reikalui esant, pasiūlyti savo idėjų, tačiau būti jautriems vaiko iniciatyvai, jos neslopinti. Pasiūlyti naudoti įvairius suneštus butaforinius daiktus, parodyti, kaip tie patys daiktai gali būti panaudoti įvairiems tikslams. Kartais įdomesnę teatrinę rekvizitą tyčia padėti aiškiai matomoje vietoje, kad vaikai jį patys panaudotų teatrinei kūrybai. Žaisti muzikinius žaidimus ir eiti ratelius, sudaryti sąlygas vaikams išgyventi pasitenkinimą, reikšti savo norus ir
--	--	--	---

	bendrus dailės darbus. Skirtingiems sumanymams įgyvendinti dažniausiai tikslingai pasirenka dailės priemones ir technikas. Eksperimentuoja sudėtingesnėmis dailės technikomis, skaitmeninio piešimo ir kitomis kompiuterinėmis technologijomis.		jausmus pagal skirtingas to paties siužeto situacijas. Suteikti galimybę pamatyti tautodailės, taikomosios dekoratyvinės ir vaizduojamosios dailės, šiuolaikinio meno kūrinius, menininkų kūrybos procesą artimoje aplinkoje, parodose, muziejuose, tradicinėse šventėse.
--	---	--	---

5.2 Estetinis suvokimas

Estetinio suvokimo srityje vaikui ugdantis tobulėja nusiteikimas grožio, meninės kūrybos potyriams bei džiaugsmui, savo ir kitų kūrybos grožio pajauta, emocinių grožio išgyvenimų prisiminimas, apmąstymas ir dalijimasis su kitais.

5.2 Estetinis suvokimas			
Vertybinė nuostata: domisi, gėrisi, grožisi aplinka, meno kūrinių, menine veikla. Esminis gebėjimas: pastebi ir žavisi aplinkos grožiu, meno kūrinių, džiaugiasi savo ir kitų kūryba, jaučia, suvokia ir apibūdina kai kuriuos muzikos, šokio, vaidybos, vizualaus meno estetikos ypatumus, reiškia savo estetinius potyrius, dalijasi išgyvenimais, išpūdžiais.			
Žingsniai	Pasiekimai	Vaiko veiklos	Ugdymo gairės
1 žingsnis	Susidomi, trumpam sutelkia dėmesį bei rodo pasitenkinimą (krykštauja, siekia paliesti rankomis), kai yra emocingai kalbinamas suaugusiojo, kai mato ryškius, gražių formų daiktus, spalvingus paveikslėlius, žaislus, girdi ritmiškus muzikos ir kitus garsus, mato šokio judesius.	Sutelkia dėmesį į klausomą muziką, guguoja ir juokiasi girdėdamas malonius garsus, verkia nuo nemalonių, šiurkščių garsų, ramus, kai dainuojama ar kalbama raminančiu balsu. Girdėdamas kalbą, dainavimą, muziką, judina rankas, kojas, linguoja, įsikibęs į atramą, spyruokliuoja kojomis. Trumpam nutyla ir susidomėjęs seka, kaip suaugusysis tyliai arba linksmiai slepiasi ir vėl pasirodo arba kaip ant stalo emocingai vedžioja žaislą. Tepdamas pirštais dažus stabteli, pasižiūri į savo pirštus, pažvelgia į pėdsakus popieriuje ir, supratęs, kad tai daryti smagu, ima kartoti.	Kuriama muzikinė aplinka, kurioje vaikas turėtų galimybę klausytis įvairių garsų ir malonių, švelnių melodijų, atliekamų balsu ar muzikos instrumentais. Emocionaliai kalbama, žaidinama, bendraujama, kad vaikas girdėtų intonacijomis ir jautų veiksmams reiškiamas emocijas. Suteikiama vaikui galimybę sureaguoti savo tempu, t. y. palaukiama tiek laiko, kiek reikia vaikui, o ne kiek atrodo tinkama auklėtojai. Būnama šalia vaiko, kartu su juo džiūgaujama, padrašinama jo bandymus, pamokoma, kaip paimti ir rankoje išlaikyti piešimo priemonę. Kuriama jaukia, gražia

		Įdėmiai ir su džiaugsmu žiūrinėja spalvingų iliustracijų knygelę, liečia rankutėmis, šūkčioja, kalbina spalvingus paveikslėlius.	aplinką, kurioje vaikų akių lygyje būtų išdėstyti gražūs daiktai, vaikams prieinami žaislai, paveikslėliai, nuotraukos.
2 žingsnis	Skirtingai reaguoja girdėdamas besikeičiančių intonacijų suaugusiojo kalbinimą, muzikos garsus, matydamas gražius gamtos bei aplinkos daiktus ar vaizdus, spalvingas knygečių iliustracijas, šokančius ir vaidinančius vaikus ar suaugusiuosius. Intuityviai mėgdžioja tai, kas jam patinka.	Aktyviai reiškia emocijas klausydamas linksmos muzikos, dainos: džiaugiasi, šypsosi, kai daina ar muzikinė pjesė linksma, nuiliūsta, susimąsto, nusiramina, kartais pravirksta, kai melodija liūdna. Stebi šokantį vaiką, pedagogą, profesionalų šokėją, sutelkia žvilgsnį, trumpais skiemenimis išreiškia savo susidomėjimą, ploja, jei patinka, suirzta, jei nuobodu. Ilgiau sutelkdamas dėmesį seka, kaip striksi kiškutis, klausosi, kaip gąsdindamas vilkas sako: „Ū-ū-ū“. Pats mėgdžioja veiksmus, garsus, džiaugiasi laisvu, išraiškingu savo paties intonavimu, veikimu. Stebi tapantį suaugusįjį, klausosi jo sakomų žodžių: „tap, tap, tap; bėga, bėga, bėga; strikt, strikt, strikt“. Pats ima mėgdžioti tapymo veiksmus. Sulaukęs pagyrimo ir palaikymo, džiaugiasi bei bando dar. Džiūgauja, krykštauja, matydamas spalvingas gėles pievoje, gėlyne, nori jas pačiupinėti, nuskinti.	Dainuojama vaikui, klausomasi įvairios nuotaikos dainų, kontrastingos nuotaikos muzikos kūrinių, skatinama teigiamas, džiugias emocijas ir slopinama neigiamų emocijų proveržius. Leidžiama vaikams stebėti šokį gulint ar sėdint ant grindų, kad jie galėtų keisti pozą ir laisvai kūnu reaguoti į stebimo šokio sukeliamus įspūdžius. Kartu su vaiku žaidžiama ir išraiškingai rodoma, kaip galima veikti, tarytum žaislas ar stalo teatro lėlė būtų gyva. Gąsdinimo, pasibaisėjimo emocijas reiškia sąlygiškomis mimikomis ir intonacijomis, leidžiant vaikams pajusti ir suprasti, kad taip elgiamasi ne iš tikrųjų, o tyčia. Išdėliojama piešinius vaikui matomoje vietoje, kad jis galėtų prieiti ir vėl į juos pasižiūrėti. Pagiriama, pasikalbama apie jo kūrinėlį. Suteikiama vaikui galimybę pažinti ir išbandyti įvairias dailės medžiagas ir priemones. Sudaroma galimybė vaikui matyti gražius gamtos, aplinkos vaizdus, spalvingas knygeles, dailės kūrinius.
3 žingsnis	Atpažįsta (suklūsta, rodo) kai kuriuos jau girdėtus muzikos kūrinius, matytus šokius, ratelius, vaidinimo veikėjus, dailės kūrinius. Emocingai reaguoja girdėdamas darnų garsų, intonacijų, žodžių sąskambį,	Kartais klausydamiesi nuotaikingų vokalinių, instrumentinių muzikos kūrinių šypsosi, mojuoja kojomis į muzikos taktą, kartais susiraukia, nuleidžia galvą, atsistoja ir vaikšto. Stebėdamas šokį klausinėja, suvokia, kad įsivaiz-	Duoti klausytis įvairios nuotaikos muzikos kūrinių, kad vaikas juos įsimintų ir vėliau juos kartu aptarti. Pažiūrėjus drauge šokį, užduoti mąstymą skatinančius klausimus, pvz., „Ką matėte?“ „Kodėl tau atrodo, kad ragana buvo pikta?“

	žiūrindamas savo ir kitų piešinėlius, spalvingas knygių iliustracijas, žaislus, džiaugdamasis savo puošnia apranga. Paklaustas pasako, ar patiko muzikos kūrinėlis, dainelė, šokis, vaidinimas, dailės darbelis.	duoja kitą. Džiaugiasi jau girdėtu instrumentinės muzikos įrašu, daina, bando kartu dainuoti. Linksmų vaidinimo epizodų metu juokiasi, nori bėgioti. Parodydamas, kad vaidinimas patinka, ploja, šūkčioja. Pasirodžius veikėjui, jį įvardija.	Kartu su vaikais žiūrėti lėlių ir dramos vaidinimus, klausyti jų įrašų. Užduodant klausimus(pvz., „Kas čia?“) skatinti atpažinti vaizduojamą pasaką. Skatinti pasakoti apie savo ar kitų piešinį, aplinkoje pamatytus paveikslus ar knygių iliustracijas. Nestabdyti vaiko, jei jis su savo kūrybos darbeliu ima žaisti, bėgioti, ką nors vaizduoti judesiais, tai padės vaikui turtinti vaizduotę ir skatinti kūrybinės saviraiškos poreikį. Džiuginti vaikus ir padėti jiems kaupti muzikinius įspūdžius, skatinti atidžiai klausytis muzikos, ja gėrėtis
4 žingsnis	Džiaugiasi menine veikla, nori dainuoti, šokti, vaidinti, pasipuošti, gražiai atrodyti. Skirtingai reaguoja (ramiai ar emociškai) klausydamas ir stebėdamas skirtingo pobūdžio, kontrastingus meno kūrinius, aplinką. Keliais žodžiais ar sakiniais pasako savo įspūdžius apie klausytą muziką, dainelę, eilėraštį, pasaką, matytą šokį, vaidinimą, dailės kūrinį, knygių iliustracijas, gamtos ir aplinkos daiktus ir reiškinius, pastebi ir apibūdina kai kurias jų detales. Reaguoja į kitų nuomonę.	Džiugiai eina į salėje vykstančią muzikinę vandenėlę, noriai dainuoja, šoka, žaidžia. Išreiškia norą gražiai dainuoti, šokti, vaidinti, gražiai sutvarkyti daiktus, žaislus. Žiūrėdamas vaidinimus klausinėja. Įsijautęs į piešimo procesą, emociškai komentuoja savo piešinį. Pasako savo nuomonę, kuris meno kūrinys, kuri jo paties ir kitų grupės draugų meninė veikla, rezultatai patiko labiausiai ir kodėl. Pasakodamas apie matytą šokį, judesį susieja su personažu ar nuotaika. Apžiūri ir aptaria draugų piešinius. Jautriai reaguoja į kitų vertinimus.	Vaikai dalyvauja muzikinėje veikloje ir darželyje vykstančiuose renginiuose. Atkreipiamas dėmesys, kai vaikas sako, kad nori gražiai ką nors daryti, palaikomas noras, pasidžiaugiama, pagiriama. Paprašoma vaiko pasakyti ir parodyti, kaip jis būtų ką nors daręs. Įsiklausoma į vaiko klausimus ir, jei vaikas pats nepaaiškina, prieš vaidinimą trumpai papasakojama, apie ką bus vaidinama. Atkreipiame vaiko dėmesį į pabaigą, paklausiama, kokia ji – laiminga ar liūdna? Padedama pajusti vaizdo, nuotaikų pasikeitimus, formai bei spalvai. Pasikalbama, kokius potyrius pavyko papasakoti piešiniu, naudojant vienokias ar kitokias dailės raiškos priemones, paklausiama, kaip jam gražiau. Sudaromos sąlygos klausyti, stebėti skirtingus meno kūrinius, paskatinama reikšti savo išgyvenimus,

			paprašoma pasakyti, kaip jaučiasi, ką pajuto. Ugdomas estetiškas jautrumas – pritariama, papildoma jo išsakytoms mintims.
5 žingsnis	Mėgaujasi muzikavimu, šokiu, vaidyba, dailės veikla. Rodo pasitenkinimą bendra veikla ir kūryba, gėrėsi savo ir kitų menine veikla, geru elgesiu, darbais. Grožisi gamtos spalvomis, formomis, garsais. Pastebi kai kuriuos meninės kūrybos proceso ypatumus (siužetą, veikėjų bruožus, nuotaiką, spalvas, veiksmus). Pasako, kaip jautėsi ir ką patyrė dainuodamas, šokdamas, vaidindamas, piešdamas. Dalijasi įspūdžiais po koncertų, spektaklių, parodų, renginių lankymo. Pasako savo nuomonę apie muzikos kūrinių, dainelę, šokį, vaidinimą, dailės darbą, aplinką, drabužį, tautodailės ornamentais papuoštus daiktus. Pasako savo nuomonę apie muzikos kūrinių, dainelę, šokį, vaidinimą, dailės darbą, aplinką, drabužį, tautodailės ornamentais papuoštus daiktus.	Klausosi grožinės literatūros, muzikinius kūrinius, patikusius kūrinius prašo pakartoti. Nusako pasakų, vaidinimų veikėjų balsų intonacijas. Džiaugiasi piešimo procesu, aptaria savo ir draugų piešinius. Lankosi meno parodose, galerijose, muziejuose, koncertuose, kine, teatre. Kuria meninius darbelius, dainuoja, šoka, vaidina, klausosi muzikos kūrinių. Rengia kūrybinių darbų parodas, aptaria savo draugų kūrybą, grožisi ja. Stebi gamtos grožį, klausosi gamtos garsų.	Paprastai ir vaikams suprantamai atskleidžiama muzikos kūrinių grožis. Skatinama vaikus savo žaidimuose vaidinti muzikantus, šokėjus, dainininkus, vaizduojant, kad jie yra scenoje, dainuoja su mikrofonu ar groja muzikos instrumentu. Kartu su vaikais žiūrima lėlių ir dramos vaidinimų, klausomasi vaidinimų įrašų, žiūrima animacinių filmukų. Sudaroma sąlyga vaikams dalyvauti ar stebėti įvairius muzikinius, vaidybinius renginius. Skatinama stebėti menininkų kūrybos procesą bei patiems kartu kurti, nes estetinį suvokimą ir jautrumą vaikas geriausiai ugdo veikdamas, kurdamas, apie tai kalbėdamas, aiškindamas. Sudominama vaikus patrauklia ir malonia veikla paties auklėtojo ir kitų kūrybos pavyzdžiais. Išklausoma vaikų ir pačiam pasakojama apie savo kūrybinius sumanymus. Diskutuojama, ką dailininkas norėjo pasakyti. Gamta yra pats stipriausias estetiško ugdymo šaltinis, todėl skatinama vaikus įvairiausiais būdais pamatyti, pajusti kasdien atsiveriantį vis naują grožį. Skatinama vaikus domėtis muzika ir jos išraiškos priemonėmis, aptariama turinį, nuotaiką ir muzikos instrumentų tembrus. Sugalvojama įvairių būdų, kaip padėti vaikui suvokti ir papasakoti matyto kūrinio

			siužetą: žiūrėti pasakojimo video įrašą, klausyti ausinėmis audio įrašo, pasakoti draugui „telefonu“ ir kt.
6 žingsnis	Stengiasi, kuo gražiau šokti, vaidinti, deklamuoti, dainuoti, groti, piešti, konstruoti. Gėrįsi ir grožisi savo menine kūryba. Pastebi papuoštą aplinką, meno kūrinius ir pasako, kas jam gražu. Palankiai vertina savo ir kitų kūrybinę veiklą, pasako vieną kitą argumentą, kodėl gražu. Pasakoja įspūdžius apie muzikos, vaidinimo, šokio siužetą, matytus dailės, tautodailės kūrinius, vaizduojamus įvykius, veikėjus, nuotaiką, kilusius vaizdinius. Plačiau atpasakoja, ką sukūrė, kaip pats bei kiti dainavo, grojo, šoko, vaidino, piešė.	Emociškai išgyvena meno kūrinius, juos aptaria. Gana ilgai sutelkia dėmesį ir seka jį sudominusį vaidinimą ar filmuką. Gilindamasis į įvykius, aiškinasi. Dalinasi įspūdžiais po vaidinimo, spektaklio, koncerto, parodos; pasako kas patiko labiausiai, o kas ne, kodėl, kas labiausiai įsiminė, kodėl, kaip pačiam pasisekė. Pateikia keletą argumentų, kodėl jam gražu, kas patinka labiausiai, kodėl panaudojo vienokią ar kt. spalvą, liniją, foną ir pan. Lankosi meno parodose, galerijose, muziejuose, koncertuose, kine, teatre. Kuria meninius darbelius, dainuoja, šoka, vaidina, klausosi muzikos kūrinių. Rengia kūrybinių darbų parodas, aptaria savo draugų kūrybą, grožisi ją.	Sudaroma sąlygas vaikams dalyvauti ar stebėti kuo daugiau ir įvairesnių muzikinių, vaidybinių renginių, koncertų, lankytis parodose, muziejuose, teatre, miesto šventėse, mugėse, cirke ir kitur. Pasikalbama apie patirtus įspūdžius, pasidalijama savo mintimis, emocijomis, pasidžiaugiama pastebėtu grožiu. Užduodama atvirų klausimų. Žiūrima lėlių ir dramos vaidinimų, klausomasi jų įrašų, žiūrima animacinių filmukų. Skatinama pastebėti subtilesnes veikėjų kalbos intonacijų, poelgių, veiksmų, kostiumų, lydinčios muzikos, dekoracijų detales. Sudaroma galimybė vaikui, kitiems girdint ir matant, pasidžiaugti savo ir kitų kūryba bei kasdiene veikla. Demonstruojama jo kūrinius, ruošiamas visų vaikų arba autorinės parodėlės, sudaroma individualius albumus. Palaikoma ir skatinama vaiko norą siekti grožio, pagiriama už jo pastangas, parodoma kitiems, užrašoma vaiko pasakojimą ir prisegama prie demonstruojamo darbo, kad pamatytų, kad jo noras siekti grožio yra pastebėtas ir vertinamas. Pratinama pastebėti ir atskirti kičą nuo tikrojo meno. Skatinama geranoriškai vertinti kitų saviraiškos ir kūrybos bandymus, išsakyti savo ir gerbti kitų nuomonę. Palaikomas džiaugsmas.

6. Sėkmingai besiuogdantis

6.1. Inicjatyvumas ir atkaklumas

Inicjatyvumo ir atkaklumo srityje vaikui ugđantis tobulėja gebėjimas pačiam susirasti veiklą ir ją turiningai plėtoti, gebėjimas įsitraukti į suaugusiojo pasiūlytą veiklą ir išradingai ją išplėtoti. Taip pat gebėjimas susidoroti su kliūtimis siekiant sumanymų realizavimo.

6.1. Inicjatyvumas ir atkaklumas			
Vertybinė nuostata: didžiuojasi savimi ir didėjančiais savo gebėjimais. Esminis gebėjimas: savo iniciatyva pagal pomėgius pasirenka veiklą, ilgą įsitraukia ir ją plėtoja, geba pratęsti veiklą po tam tikro laiko tarpo, kreipiasi į suaugusįjį pagalbos, kai pats nepajėgia susidoroti su kilusiais sunkumais.			
Žingsniai	Pasiekimai	Vaiko veiklos	Ugdymo gairės
1 žingsnis	Pats juda (šliaužia, ropoja, eina) sudominusių žaislų, daiktų link. Trumpam sutelkia žvilgsnį, seka judantį daiktą akimis, klausosi, atlieka tikslingus judesius, veiksmus su daiktais. Šypsodamasis, žvelgdamas į akis, čiauškėdamas, duodamas žaislą kitam paskatina su juo žaisti; išreikšdamas norus parodo „taip“ arba „ne“.	Turi mėgstamus žaislus. Laikydamasis sienos nueina, po to ropoja. Tiesia kamuoliuką auklėtojai, žiūri į akis, šypsosi.	Pastebėti vaiko rodomą iniciatyvą ir ją palaikyti. Stebėti ir pasidžiaugti vaiko daug kartų kartojamais veiksmais, rodančiais jo atkaklumą. Priimti vaiko siūlomus žaidimus. Žaisti žaidimus su vaiku tol, kol jis to nori. Siūlyti žaisti smulkiajai motorikai skirtus žaidimus, reikalaujančius dėmesio, atkaklumo.
2 žingsnis	Pats pasirenka daiktus, su jais žaidžia, daug kartų atkakliai bando atlikti naują veiksmą, kartoja tai, kas pavyko. Judesį, veiksmą ar garsą gali pakartoti tuoj pat, po kelių valandų, dienų, todėl savarankiškai modeliuoja kelis judesius ar veiksmus į vieną seką. Trumpam atitraukus dėmesį vėl sugrįžta prie ankstesnės veiklos. Pats noriai mokosi iš tų, su kuriais jaučiasi saugus. Veiksmais ir atskirais žodžiais reiškia norus, veda suaugusįjį prie dominančių daiktų. Protestuoja, reiškia	Pabando, nepavyksta, vėl pabando. Žaidžia su muzikiniu žaislu, tačiau išgirsta su mašinėle burzgantį draugą. Kurį laiką stebi, kaip šis žaidžia. Netrukus vėl pradeda spausti muzikinio žaislo mygtukus. Stebi, kaip auklėtojas stato bokštelį ir pats ima kaladėles, stato panašų bokštelį. Rodo nepasitenkinimą, kai stumiamos durys neatsidaro, rėkia, reikalaujamas pagalbos.	Pabūti greta vaiko, kai jis mokosi naujų veiksmų – tai stiprina jo atkaklumą, skatina tęsti bandymus. Neskubėti padėti vaikui – jo paties atliktas veiksmas turi didesnę poveikį jo raidai. Žaisti, ką nors veikti vaikų akių vaizdoje, kad mažyliai galėtų stebėti atskirus veiksmus, procesą. Kantriai padėti vaikui mokytis, kai jis rodo iniciatyvą, domisi naujais veiksmais. Padėti vaikui įveikti kliūtis, jei po daugelio bandymų jam nepavyksta atlikti norimo veiksmo.

	nepasitenkinimą, negalėdamas įveikti kliūties.		
3 žingsnis	Nuolat energingai žaidžia, ką nors veikia, laisvai juda erdvėje, pats keičia veiklą, pasirenka vieną iš kelių daiktų, sugalvoja būdus, kaip pasiekti neprieinamą norimą daiktą. Mėgsta išbandyti suaugusiojo pasiūlytus naujus žaislus, žaidimus, neįprastą veiklą. Ekspresyviai reiškia savo norus, sako „ne“.	Sudėlioja visas formeles į jų lizdus. Jas išima ir vėl sudėlioja. Pasilipa ant kėdės, kad pasiektų žaislą, padėtą ant palangės. Dedą dėlionę nepaisydamas šalia keliamo vaikų triukšmo. Ilgai tyrinėja naują žaislą. Užsimerkęs sukasi ratu tol, kol nugriūva.	Pasirūpinti saugia aplinka grupėje, lauke. Auklėtoja žaidžia įvairius sensorinius žaidimus vaikų akivaizdoje, kad jie galėtų ją stebėti ir mėgdžioti, taip mokosi naujų veiksmų. Skatinti vaikus pastatyti bokštelį, baigti sudėti dėlionę. Siūlyti vaiko poreikius atitinkančių priemonių veiklai. Nuolat praturtinti grupę kuo nors nauju, pasiūlyti vaikams naujų žaidimų. Neišleisti vaikų iš akių. Kai tik įmanoma, palaikyti vaiko norus, patraukliai pasiūlyti jiems pakeisti neigiamą nuomonę.
4 žingsnis	Dažniausiai pats pasirenka žaidimą ir kurį laiką kryptingai plėtoja veiklą vienas arba su draugais. Kviečiant, sudominant įsitraukia į suaugusiojo pasiūlytą veiklą jam, vaikų grupei ar visai vaikų grupei. Susidūręs su kliūtimi arba nesėkme, bando ką nors daryti kitaip arba laukia suaugusiojo pagalbos. Siekia savarankiškumo, bet vis dar laukia suaugusiųjų paskatinimo, padrąsinimo.	Rodo iniciatyvą vadovauti sugalvotam žaidimui ir buria kitus vaikus. Pasiėmusi teptuką merkia į guašą, tepa ant popieriaus. Dažus sunku tepti ant lapo. Vėl merkia teptuką į guašą – vėl tepa, dar kartą tepa. Teptukas vos slysta lapu. Teptuką pašlapina į vandenį, tada merkia į dažus ir vėl piešia ant lapo. Pastebi, kad dabar teptukas slysta lengvai.	Palaikyti vaikų veiklos sumanymus, padėti juos išplėtoti, įgyvendinti. Pasiūlyti vaikams veiklos dviese, grupelėje ar su visa grupe. Palaikyti vaikus, kurie bando iššūkį įveikti savarankiškai, neskubėti teikti pagalbos. Vaikams, kurie greit nusimena, meta veiklą, padėti surasti išeitį, sprendimus. Pastebėti ir palaikyti vaiko iniciatyvą atlikti nesudėtingus darbus: išplauti teptukus, plauti žaislus ir pan. Džiaugtis vaiko iniciatyva padėti kitam – ką nors paduoti, paaiškinti ar pagelbėti užsisėgti.
5 žingsnis	Pats pasirenka ir ilgesnį laiką kryptingai plėtoja veiklą vienas ir su draugais. Lengviau pereina nuo paties pasirinktos prie suaugusiojo jam, vaikų grupei ar visai vaikų grupei pasiūlytos veiklos. Suaugusiojo pasiūlytą veiklą atlieka susitelkęs, išradin-	Patys sugalvoja žaidimą ir ilgai jį plėtoja. Auklėtojui pasiūlius veiklą patys pasirenka, kaip veiks.	Skatinti vaikus turiningiau išplėtoti jų pačių sumanymą. Veiklą vaikams pasiūlyti tik kaip motyvuojančią idėją, kurią jie galėtų sukonkretinti ir savaip įgyvendinti. Nesiūlyti uždavų užduočių, kuriose auklėtojas nurodo vaikui visus veiklos atlikimo žingsnius. Pagalbą vaikui teikti ne ką

	gai, savaip, savarankiškai. Ilgesnį laiką pats bando įveikti kliūtis savo veikloje, nepavykus kreipiasi pagalbos į suaugusįjį.		nors darant už jį, bet keliant mąstyti skatinančius klausimus, pateikiant keletą alternatyvių pasiūlymų, skatinant bandyti daug kartų.
6 žingsnis	Turiningai plėtoja paties pasirinktą veiklą, ją tęsia po dienos miego, kitą dieną, kelias dienas. Susidomėjęs ilgesniam laikui ištraukia į suaugusiojo jam, vaikų grupei ar visai vaikų grupei pasiūlytą veiklą, siūlo vaikams ir suaugusiajam ištraukti į jo paties sugalvotą veiklą. Savarankiškai bando įveikti kliūtis savo veikloje, nepasisėkus bando įtraukti bendraamžius ir tik po to kreipiasi į suaugusįjį.	Ilgesnį laiką išradingai plėtoja savo paties sugalvotą arba pedagogo pasiūlytą veiklą, bando įtraukti kitus vaikus į bendrą veiklą, sugalvotus žaidimus. Savarankiškai veikdamas, bando įveikti kliūtis pats; nepasisėkus, kreipiasi pagalbos į draugus, į suaugusįjį.	Sudaryti sąlygas grupėje vaikų sumanymus ir auklėtojos pasiūlytą veiklą plėtoti po keletą dienų, neardant vaikų susikurtos aplinkos, nebaigtų darbų. Pasiūlyti vaikams įdomios veiklos idėjų, sumanymų vaikų grupelių veiklai. Pastebėti vaiko sumanymus, juos palaikyti, padėti išplėtoti. Skatinti vaikus pabaigti pradėtus darbus, padėti vienas kitam įveikti problemas. Siūlyti vaikams kruopštumo, susikaupimo reikalaujančių darbų, pvz.: įverti siūlą, išsiūti sagą, prisukti veržlę ir pan.

6.2 Tyrinėjantis

Tyrinėjimo srityje vaikui ugdantis tobulėja domėjimasis supančia aplinka, tyrinėjimas pasinaudojant įvairiais pojūčiais ir atrastų, sužinotų dalykų aptarimas.

6.2. Tyrinėjantis			
Vertybinė nuostata: Smalsus, domisi viskuo, kas vyksta aplinkui, noriai stebi, bando, samprotauja. Esminis gebėjimas: Aktyviai tyrinėja save, socialinę, kultūrinę ir gamtinę aplinką, įvaldo tyrinėjimo būdus (stebėjimą, bandymą, klausinėjimą), mąsto ir samprotauja apie tai, ką pastebėjo, atrado, pajuto, patyrė.			
Žingsniai	Pasiekimai	Vaiko veiklos	Ugdymo gairės
1 žingsnis	Stengiasi pamatyti, išgirsti, paliesti, paimti, paragauti žaislus ir kitus daiktus. Reaguoja į tai, kas vyksta aplinkui, bando dalyvauti (mimika, judesiai, garsai).	Vaikai siekia paimti žaislus ir daiktus, juos liečia, apžiūrinėja, kiša į burną. Vaikai juda, kartoja judesius, praktikuoja.	Visa, kas yra artimiausioje aplinkoje, laikoma žaidimo priemonėmis. Kūdikiui sudaromos galimybės žaisti su žaislais arba tam tinkamais daiktais, judėti, liesti daiktus, išlaikyti pusiausvyrą, stengtis pajudėti daikto link, jį pasiekti, paragauti. Vaikus paguldoma ar pasodinama taip, kad jie galėtų plačiai matyti aplinkui –

			stebėti kitus vaikus ir su jais bendrauti. Sudaromos sąlygos patirti skirtingas žaidimo erdves, tokias, kaip lygios grindys, kilimas, žolė, smėlis, minkšti ir kieti paviršiai, erdvės viduje ir lauke; pajusti įvairius pojūčius – šviežio oro, įvairių paviršių, kvapų, temperatūrų skirtumo, garsų. Vaikams pajusti ir tyrinėti duodama įvairių medžiagų, formų, skatinama žaisti su savo kojų pirštais, liesti savo ir pažįstamų žmonių veidą, plaukus, rankų pirštus, kartoti tai kelis kartus.
2 žingsnis	Stengiasi išbandyti žaislus ar daiktus, stebi, kas vyksta aplinkui, rodo kitiems, ką pavyko padaryti. Mėgsta žaisti slėpynių. Patikusį veiksmą prašo pakartoti daug kartų.	Vaikai tyrinėja viską, kas yra aplinkui, jie ima, judina, liečia, stebi, klauso, bando sudėti ar išardyti, didžiuojasi, kai pavyksta, noriai bendrauja su artimais žmonėmis ir vaikais. Kartoja tą patį žaidimą, prašo dar kartą paskaityti tą pačią knygutę, pažiūrėti filmuką ar paveikslėlį.	Vaikams sudaromos sąlygos aktyviai tyrinėti aplinką, suaugusieji padeda, bet netrukdo, nepertraukia. Duodama įvairių tinkamų žaisti daiktų ir žaislų, kurie skatina atlikti tiek stambiųjų, tiek smulkiųjų judesius. Jiems sudaromos sąlygos naudoti ir vystyti įvairius gebėjimus, pvz., klausyti, stebėti, prisiminti, kalbėti, aptarti, kas vyko (reflektuoti), priimti sprendimus. Jau nuo mažumės mokoma atpažinti spalvas, simetriją ir formas, atkreipti dėmesį, kurios tinka viena prie kitos, yra giminingos.
3 žingsnis	Atsargiai elgiasi su nepažįstamais daiktais ir medžiagomis, tačiau rodo susidomėjimą, bando aiškintis, kas tai yra, kaip ir kodėl tai veikia, vyksta.	Skaičiuoja, dēlioja tam tikra tvarka daiktus, bando padėti į vietą, savaip tvarkyti žaislus, mielai padalija ką nors kitiems po lygiai, pasidalina per pusę. Bando išardyti žaislus, pažiūrėti, kas yra jų viduje. Varto knygas, vaizduoja, kad skaito, kalba apie tai, ką mato paveikslėliuose.	Skatinama manipuluoti kiekiais, eiti nuo vientiso prie dalių ir atgal, pvz., padalyti plastilino gabalą ir vėl sulipdyti į vieną, išpilstyti vandenį į mažus buteliukus ir vėl supilti į didelį indą. Sudaroma galimybės surinkti, rūšiuoti ir sudėlioti daiktus kokia nors tvarka, įvairiais būdais žaisti su medžiagomis, stiprinti tvarkos jausmą, t.y. grupuoti

			paprastus daiktus ar padėti juos į jų vietą. Pateikiama knygų ir paveikslėlių apie įvairius jų kasdienio gyvenimo aspektus. Skiriama laiko mokytis apsirengti ir valgyti, padėti vienas kitam.
4 žingsnis	Pats pasirenka žaidimui ar kitai veiklai reikalingus daiktus ir medžiagas, paaiškina, kodėl pasirinko. Žaisdamas tyrinėja, išbando daiktus bei medžiagas (pvz., plaukia ar skęsta, rieda ar sukasi ratu, tinka daiktai vienas prie kito, ar ne ir pan.).	Žaidimui bando panaudoti įvairius daiktus, kartais mieliau žaidžia su artimiausios aplinkos daiktais nei žaislais ir išradingai juos panaudoja. Grupuoja daiktus tam tikra tvarka, gali padėti suaugusiems tvarkyti kambarius ar dirbti kitus darbus.	Ugdymo aplinka kuriama taip, kad vaikams būtų prieinamos įvairios medžiagos ir priemonės, kuriomis pasinaudodami galėtų inicijuoti kryptingą iškilusios problemos sprendimo veiklą, patys sugalvoti problemų ir su pasitenkinimu ieškoti jų sprendimo būdų. Skatinama nebijoti bandyti ir klysti ieškant savo iškeltų problemų sprendimų, pasinaudoti ankstesniu patyrimu ir juo remiantis bandyti naujus sprendimo kelius.
5 žingsnis	Geba suvokti ryšį tarp to, kaip daiktas padarytas ir jo paskirties (pvz., ratai yra apvalūs, nes mašinos paskirtis yra judėti). Domisi medžiagomis, iš kurių padaryti daiktai, ir jų savybėmis. Suvokia medžiagos, iš kurios padarytas daiktas, pasirinkimo tikslingumą (pvz., kodėl mašinos korpusas iš metalo, o padangos iš gumos). Paaiškina, kad su nežinomais daiktais ir medžiagomis reikia elgtis atsargiai, stengiasi taip daryti. Išskiria akivaizdžius daiktų, medžiagų, gyvūnų, augalų bruožus, savybes, kalbėdami apie tai kartais susieja skirtingus pastebėjimus.	Samprotauja apie daiktų naudojimą, bando paaiškinti, kokios jų savybės padaro juos tinkamus. Dalyvauja, stebi, kai atliekami bandymai, patys bando.	Vaikus skatinama stebėti ir apibūdinti daiktų, medžiagų, gyvosios gamtos objektų savybes ir bruožus, piešti ar konstruoti įsivaizduojamus daiktus. Sudaroma galimybė suskaičiuoti, prognozuoti, pvz., į kiek dalių reikės padalyti pyragą, po kiek saldinių imti, kad visi gautų po lygiai. Skatinama pasitelkti simbolius, palyginti, atkartoti, numatyti situacijas, nukreipti savo dėmesį į ką nors kita ar atkreipti dėmesį dabar. Skatinama paaiškinti savo pasirinkimus ir logiškai juos pagrįsti. Vaikams pateikiama tinkamų knygų, paveikslų, plakatų, žemėlapių, kuriais jie galėtų remtis pagrįsdami savo požiūrį.
6 žingsnis	Domisi aplinka, mėgsta stebėti, kaip auga augalai, kaip elgiasi gyvūnai, noriai atlieka paprastus bandy-	Aktyviai domisi, stebi, tyrinėja aplinką, atlieka paprastus bandymus ir eksperimentus.	Skatinti aktyvų aplinkos domėjimąsi, tyrinėjimą. Sukurti tinkamą tyrinėjimams, stebėjimams ir atradimams

	mus, tyrinėja, iš kokių medžiagų padaryti daiktai, kur jie naudojami. Samprotauja apie tai, ką atrado, sužinojo, kelia tolesnius klausimus, siūlo idėjas, ką dar galima būtų tyrinėti. Domisi, kaip seniau gyveno žmonės, kaip žmonės gyvena kitose šalyse. Aktyviai tyrinėdami aplinką demonstruoja vis didėjančią kūno kontrolę, tinkamai pasitelkia visus pojūčius, savo galimybėms išplėsti pasitelkia įrankius ir kitas priemones (pvz., lupą, mikroskopą). Su suaugusiaisiais ar kitais vaikais aptaria nesudėtingų stebėjimų, bandymų ar konstravimo planus, numato rezultatą, mokosi pavaižduoti juos nesudėtingose lentelėse, diagramose, išradimai, kūrybiškai pristato savo tyrinėjimus ir kitus darbus. Stebėdamas fotografijas aiškinasi, kuo yra panašūs su savo artimaisiais, kuo skiriasi nuo jų. Lygina daiktus, medžias, gyvūnus ir augalus, atsižvelgdamas į savybes, juos tiksliai grupuoja ir klasifikuoja.	Tyrinėjimui pasitelkia naujus įrankius ir priemones (padidinamąjį stiklą, žiūronus, mikroskopą), dalinasi patirtais išpūdžiais, teikia idėjas dėl tolimesnių tyrinėjimų. Stebi, atpažįsta save nuotraukose, įvardija panašumus su savo artimaisiais.	aplinką, parinkti skirtingų priemonių, skatinti jas naudoti. Siūlyti atlikti nesudėtingus bandymus, stebėti prietaisų veikimą. Vykdoma projektinė veikla, skirta ilgalaikiams stebėjimams. Vaikai skatinami patys ieškoti atsakymų į iškilusius klausimus knygoje, internete, jeigu mato, kad nepavyksta, paklaustų suaugusiųjų, kurie gali padėti
--	---	--	--

6.3 Problemų sprendimas

Problemų sprendimo srityje vaikui ugdantis tobulėja problemų atpažinimas, išvargimas, sprendimų, išeičių paieška ir tinkamiausio sprendimo pasirinkimas, pasekmių stebėjimas, apmąstymas ir, žinoma, mokymasis įveikti nesėkmes.

6.3.Problemų sprendimas			
Vertybinė nuostata: nusiteikęs ieškoti išeičių kasdieniams iššūkiams bei sunkumams įveikti.			
Esminis gebėjimas: atpažįsta ką nors veikiant kilusius iššūkius bei sunkumus, dažniausiai supranta, kodėl jie kilo, suvokia savo ir kitų ketinimus, ieško tinkamų sprendimų ką nors išbandydamas, tyrinėdamas, aiškindamasis, bendradarbiaudamas, pradeda numatyti priimtų sprendimų pasekmes.			
Žingsniai	Pasiekimai	Vaiko veiklos	Ugdymo gairės
1 žingsnis	Pakartoja nepasisekusį veiksmą, jį keičia, kad pasiektų laukiamą rezultatą. Mimika, gestais ir žodžiais parodo, kad susidūrė su kliūtimi, tikėdamasis suaugusiojo ar vyresnio vaiko pagalbos.	Žaidžia su vienas į kitą įdedamais indeliais. Paima didesnę indelį ir kelis kartus kantriai bando įdėti jį į mažesnę. Nepavykus atlikti veiksmo didesnę indelį padeda, paima mažesnę ir įdeda jį į kitą. Vaikas bando užlįsti į tarpą tarp spintelės ir sienos. Spraudžiasi, daug kartų bando, tada pradeda rėkti, į pagalbą kviesdamas suaugusįjį.	Padrąsinti vaiką savarankiškai bandyti įveikti iššūkį ar problemą. Pagirti, kai jam pasiseka susidoroti su kliūtimi. Parodyti vaikui naujų veiksmų sunkumui įveikti. Kai vaikas bando atlikti tai, ko padaryti dar negali, padėti jam. Jei bando daryti tai, kas pavojinga – aiškinti, kad to daryti negalima, nukreipti dėmesį, nuraminti.
2 žingsnis	Susidūręs su sudėtinga veikla, kliūtimi, išbando jau žinomus veikimo būdus. Stebi, kaip panašioje situacijoje elgiasi kiti ir išbando jų naudojamus būdus. Nepavykus įveikti kliūties, meta veiklą arba laukia pagalbos.	Susidūręs su kliūtimi, išbando žinomus veikimo būdus, stebi ir bando kitų veikimo būdus. Nepavykus, bando iš naujo.	Drąsinti vaiką. Rodyti jiems būtinus veiksmų su daiktais naudojimo būdus. Patarti, kaip elgtis įvairiose sudėtingose situacijose. Komentuoti vaiko veiksmų ir auklėtojo demonstruojamų veiksmų pasekmes. Šiek tiek padėti vaikui įveikti kliūtį ar sunkumą, atlikti sudėtingą veiklą, kad stiprėtų jo pasitikėjimo savimi jausmas.
3 žingsnis	Drąsiai imasi sudėtingos veiklos, atkakliai, keisdamas veikimo būdus bando ją atlikti pats, stebi savo veiksmų pasekmes. Nepavykus įveikti sudėtin-	Nepavykus bando dar kartą kitaip. Nepavykus prašo pagalbos.	Skatinti vaikus imtis pagal jų galimybes sudėtingos veiklos. Jei vaikas sako „negaliu“, „nemoku“, jį drąsinti. Kai vaikui, kas nors nepasiseka arba jei jis prašo padėti, klausti paties

	gos veiklos ar kliūties, prašo pagalbos arba meta veiklą.		vaiko (Ką dar galima padaryti? Kaip kitaip galima padaryti?). Arba pateikti kelis sprendimo būdus, padedančius įveikti kliūtis, kad vaikas pasirinktų vieną iš jų.
4 žingsnis	Supranta, kad susidūrė su sudėtinga veikla, kliūtimi, problema. Nori ją įveikti, išbando pates taikytus, stebėtus ar naujai sugalvotus veikimo būdus. Stebi savo veiksmų pasekmes, supranta, kada pavyko įveikti sunkumus. Nepasisekus prašo suaugusiojo pagalbos.	Susidūręs su sudėtingesne veikla, kliūtimi bando ją spręsti. Nepasisekus prašo suaugusiojo pagalbos.	Komentuoti vaikų taikytus problemų sprendimo būdus ir jų pasekmes, kad vaikai geriau suprastų, kodėl pavyko įveikti sunkumus. Vaikams susidūrus su problema, skatinti juos prisiminti, kokius panašios problemos sprendimo būdus jie taikė anksčiau. Drąsinti vaikus kartu ieškoti išeities iš susidariusios probleminės situacijos.
5 žingsnis	Retsykliais pats ieško sunkumų, kliūčių, aktyviai bando įveikti sutiktus sunkumus. Ieško tinkamų sprendimų, tariasi su kitais, mokosi iš nepavykusių veiksmų, poelgių. Nepasisekus samprotauja, ką galima daryti toliau, kitaip arba prašo suaugusiojo pagalbos.	Imasi kurti darbelį iš popieriaus, kurį reikia tiksliai lankstyti ir kirpti, bet nėra tikras, ar jam pavyks. Nepavykus tinkamai perlenkti, ima kitą lapą ir bando dar kartą. Susipykęs su draugu, po kurio laiko bando išspręsti nesutarimą.	Siūlyti vaikams sudėtingos veiklos, drąsinti jos imtis, drąsiai bandyti, eksperimentuoti, tartis su kitais. Skaityti kūrybinių apie įvairius žmonių ketinimus, poelgius ir jų pasekmes. Kai vaikai susiduria su problema, paprašyti visų pagalbą, ką galima daryti toje situacijoje. Padėti vaikams geriau suprasti kiekvieno pasiūlyto sprendimo pasekmes.
6 žingsnis	Atpažįsta, su koku sunkumu ar problema susidūrė. Ieško tinkamų sprendimų, pradeda numatyti priimtų sprendimų pasekmes, tariasi su kitais ir atsižvelgia į jų nuomonę, siūlo ir priima pagalbą, mokosi iš savo ir kitų klaidų. Nepasisekus bando kelis kartus, ieškodamas vis kitos išeities arba prašo kito vaiko ar suaugusiojo pagalbos.	Susidūrus su kliūtimi, problema, savarankiškai bando ją įveikti, prireikus ieško draugų arba pedagogo pagalbos. Aptaria susiklosčiusių situacijų pasekmes, pritaiko sau, mokosi iš savo bei kitų klaidų. Pavyzdžiui.: svarsto kodėl nepavyksta išmokyti žaisli šaškėmis, nes galbūt nesuprantamos žaidimo taisyklės, išdėliotos netinkamai ir pan.	Užduoti vaikams atvirus klausimus, padedančius apmąstyti problemą: (Kas atsitiko? Kaip tu jautiesi? Kaip jaučiasi kiti?). Vaikui susidūrus su problema, klausti: (Ką tu darei? Ar tai padėjo įveikti problemą? Ką dar galima daryti? Ar tai padės įveikti problemą?). Siūlyti vaikams probleminių užduočių, kurias įveikti turėtų jie patys.

6.5 Kūrybiškumas

Kūrybiškumo srityje vaikui ugdantis tobulėja domėjimasis naujais, sudėtingais dalykais, gebėjimas išvelgti problemas, klausinėti, diskutuoti, įsivaizduoti, fantazuoti, ieškoti atsakymų, netikėtų idėjų, savaip jas pritaikyti ir, žinoma, drąsa veikti, daryti savaip.

6.5 Kūrybiškumas			
Vertybinė nuostata: jaučia kūrybinės laisvės, spontaniškos improvizacijos bei kūrybos džiaugsmą. Esminis gebėjimas: Savitai reiškia savo išpūdžius įvairioje veikloje, ieško nežinomos informacijos, siūlo naujas, netikėtas idėjas ir jas savitai įgyvendina.			
Žingsniai	Pasiekimai	Vaiko veiklos	Ugdymo gairės
1 žingsnis	Pastebi ir smalsiai, gyvai reaguoja į naujus daiktus, žmones, aplinkos pasikeitimus.	Veido išraiška, kūno kalba, balsu reaguoja į 5 pojūčiais patiriamą realybę. Pastebi ir gyvai, skirtingai reaguoja į tą patį daiktą, žmones, veidus, garsus, vaizdus, skonus, lytėjimo potyrius, suklusdamas ar aktyviai, kartais triukšmingai, reaguodamas kūno kalba (veido išraiška, judesiais, balsu). Domisi savo kūnu, atrasdamas vis ką nors naujo.	Pasirūpinti, kad vaikas nuolat patirtų vis naujų išpūdžių. Aplinkoje turėtų atsirasti smalsumą žadinančių dalykų – garsų, spalvų, žaislų, meno kūrinų – kurie keltų smalsumą ir atkreiptų dėmesį. Reikėtų išnaudoti visus 5 pojūčius (uoslės, skonio, regos, klausos, lytėjimo), suteikiant galimybę apžiūrėti aplinką, klausytis, skonėtis, uosti, paliesti ir pajusti įvairių žaislų medžiagų paviršius (tekstūras). Duoti žaisti su įvairių spalvų, tekstūros, formų žaislais, leisti klausytis įvairių garsų, suteikti galimybę užuosti įvairius kvapus.
2 žingsnis	Domisi naujais daiktais, vaizdais, garsais, judesiais. Atranda naujus veiksmus (tapyti ant veidrodžio, ridenti, nardinti į vandenį ir kt.) ir taiko juos daiktų tyrinėjimui.	Tyrinėja supančius daiktus. Judesiais, veido ir kūno išraiškomis reaguoja į naujus vaizdus, garsus, objektus. Atsiranda vis įvairesni veiksmai su tuo pačiu daiktu. Tyrinėja naujų objektų dydžius, savybes, formas, paviršių įvairiais būdais – liسدamas, skanaudamas, apžiūrinėdamas, mėtydamas. Atsiranda vis įvairesni veiksmai su tuo pačiu	Parūpinti įvairių, atkreipiančių dėmesį, naujus potyrius žadinančių žaislų, medžiagų (skirtingų formų, tekstūros, spalvų), objektų, skleidžiančių garsus. Medžiagų ir žaislų nuolatinis atnaujinimas, kaitaliojimas turėtų būti vaikams įprastas reiškinys. Aplinka ir joje esantys žaislai, priemonės, naudojami veiklos metu, turėtų lavinti visus pojūčius.

		daiktu. Emocingai reaguoja į naują patirtį. Spontaniškais, atsitiktiniais ir nesąmoningais judesiais, piešimo priemonėmis ar pirštais palieka netikėtus pėdsakus popieriaus lape. Pajutęs džiaugsmą noriai juos kartoja.	Parūpinti priemonių ir skatinti veiklą, grindžiamą visų 5 pojūčių panaudojimu aplinkai tyrinėti. Pasiūlyti žaisti dailės priemonėmis ir medžiagomis, kad eksperimentavimo metu įgyta patirtis taptų pirmuoju žingsniu kūrybos link.
3 žingsnis	Atranda vis naujus dalykus artimiausioje įprastoje aplinkoje. Įsivaizduoja gyvūnus, augalus, daiktus, apie kuriuos jam pasakojama, skaitoma. Žaisdamas atlieka įsivaizduojamus simbolinius veiksmus	Nuolat tyrinėja aplinką, veikia bandymų ir klaidų keliu, džiaugiasi naujais atradimais, pažindamas tai, ko iki tol nebuvo regėjęs, patyręs. Domisi dar nematytais, naujais daiktais ir reiškiniiais, aptinka naujas neįprastas daiktų savybes. Savitai reaguoja į naują patirtį. Įdėmiai klausosi pasakojimų apie gyvūnus, augalus, daiktus, jų išorines savybes, užduoda apie juos klausimus, pats pasakoja apie juos.	Kurti saugią, džiaugsmingą, laisvą aplinką, kurioje vaikas gali eksperimentuoti su įvairia saugia medžiaga. Siūlyti žaidimų su vandeniu. Vaikai jį gali pilstyti, sverti, semti, laistyti (prižiūrimi suaugusiųjų). Lauke nesmarkiai lyjant ir nesant šaltam orui, tinkamai apėngus vaikus leisti braidyti po balas, taškyti vandenį, semti jį kibirėliais. Skatinti klausti, domėtis, į klausimus atsakyti trumpai, bet aiškiai, siekiant sudominti ir skatinti toliau tyrinėti. Vaikus skatinti daryti taip, kaip iki šiol nedarė, pasirenkant kuo įvairesnių sprendimų. Veiklą organizuoti ir patalpose, ir lauke. Skatinti vaikus savarankiškai, be suaugusiųjų pagalbos, statyti smėlio pilis, joms dekoruoti naudoti gamtos dovanas (kankorėžius, smilgas, kaštonus, medžių žiedus ir pan.), piešti, tapyti, žaisti.
4 žingsnis	Įžvelgia naujas įprastų daiktų bei reiškinių savybes. Pasitelkia vaizduotę ką nors veikdamas: žaisdamas, pasakodamas, judėdamas.	Žaidimuose realybę paverčia nauja tikrove, geba panaudoti kasdien naudojamus daiktus pagal kitą paskirtį, iš daiktų sukurti savo, naują produktą. Derina įvairias medžiagas, buitines daiktus, baldus ir	Skatinti išbandyti įvairią veiklą, įvairius daiktų panaudojimo būdus, siekiant, kad vaikai pastebėtų, jog tą patį daiktą, priemonę, dalyką galima panaudoti įvairioms reikmėms ir tikslams (žaisti,

	Sugalvoja įdomių idėjų, skirtingų veikimo būdų.	sukuria naujus objektus, išbando ir jungia įvairią veiklą. Žaisdamas persikūnija į įvairius veikėjus, sugalvoja nebūtų personažų. Pasakodamas apie šeimą, save, prikuria nebūtų įvykių, nutikimų. Atlieka įvairius eksperimentus su jau žinoma medžiaga: maišo spalvas, kurių dar nėra maišęs, ir žiūri, kas išeis. Mėgsta improvizuoti, kurti naujas, netikėtas, originalias fantastines istorijas, užsiimti nauja veikla, kurioje gali atrasti ir ištirti dar nepažintus dalykus.	vaidinimui kurti, dekoracijoms puošti), kaip galima pakeisti jo funkcijas, išvaizdą, skirtingai jį pritaikius ar panaudojus. Suteikti laisvės, erdvės, laiko, pasiūlant naudoti įvairius suneštus butaforinius daiktus, kuriuos vaikai gali panaudoti kurdami vaidinimus, rinkdamiesi jiems patinkančią veiklą, režisuodami savo pačių sugalvotas istorijas. Lavinti kūrybinį mąstymą – lankstumą, gausumą, detalumą, originalumą. Klausiti: „Kaip dar kitaip galėtum pasakyti, padaryti, ką dar tai galėtų reikšti?“ (mąstymo lankstumas). Prašyti kuo tiksliau apibūdinti kūrinį, išdailinti piešinį ir pan. (mąstymo detalumas). Užduodant netikėtus, fantastinius klausimus, skatinti vaiką išsakyti originalias mintis (mąstymo originalumas). Vaiko prašyti drąsiai išsakyti visas į galvą atėjusias idėjas: nupiešti, išvaidinti, atlikti kuo įvairresnius judesius, sukurti melodijas ir t. t. (mąstymo ribos, idėjų gausumas). Skatinti džiaugtis savo kūriniais, aptarti, kokias sugalvotas idėjas, originalius sprendimus galima pritaikyti ar išbandyti realiame gyvenime.
5 žingsnis	Klausinėja, aiškindamasis jam naujus, nežinomas dalykus. Savitai suvokia ir vaizduoja pasaulį. Išradingai, neįprastai naudoja įvairias medžiagas,	Išgirdęs naują žodį, pamatęs naują daiktą ar kūrinį, apie jį klausinėja, aiškinasi jam rūpimus dalykus. Mėgsta aiškinti kitiems tai, kas ir jam pačiam nelabai aišku, mėgsta aiškintis tyrinėdamas, eksperimentuodamas.	Skatinti kūrybiškumą, laisvai reikšti idėjas, užduoti daug atvirojo tipo klausimų: „Kaip?..“ „Ką dar?..“ „Kas būtų?..“ ir pan.). Klausiti ir drąsinti, kad idėjų būtų kuo daugiau kūrybos. Ugdyti

	priemonės. Lengvai sugalvoja, keičia, pertvarko savitas idėjas, siūlo kelis variantus. Džiaugiasi savitu veikimo procesu ir rezultatu.	Inicijuoja naują veiklą aplinkai tyrinėti Supranta, domisi ir geba atsakyti į fantastinius, neįprastus klausimus, turi idėjų ir netikėtų (nestandartinių) atsakymų. Siūlo įvairius (dažnai neįprastus) problemų sprendimo būdus. Geba kelti klausimus, pastebėti trūkstamą informaciją. Išradingai ir kūrybingai naudoja įvairias medžiagas, priemones, atlikdamas užduotis ar kurdamas projektus. Kūrybiškai naudoja įprastus objektus savo veiklai. Aktyviai dalyvauja kuriant bendrą kūrinį. Dalijasi įspūdžiais, kaip sekėsi dirbti kartu, kaip pavyko sukurti naują kūrinį.	mąstymo lankstumą – skatinti išsakyti, pavaizduoti kuo įvairesnes idėjas. Ugdyti originalumą – prašyti išsakyti idėjas taip, kad niekas kitas taip nesugebėtų, drąsinti fantazuoti, kurti, nebijoti savo idėjų, sakyti visa, kas tik ateina į galvą. Ugdyti fantaziją, žaidžiant ir kuriant nerealias, bet prasmingas situacijas (įsivaizduokime, kad mes einame džunglėmis). Prašyti sugalvoti, kaip būtų galima detalai išstobulinti savo „objektą“, įsivaizduojant, papasvojant, išreiškiant judesiu, piešiant, kad jis būtų kuo labiau išbaigtas. Suteikti galimybę ir skatinti atrasti skirtumus tarp fantazijos ir realybės. Pasiūlyti įdomios veiklos ir patirties, skatinant patirti naujų išgyvenimų. Skatinti dalytis praeityje išgyventa įdomia patirtimi, veikla, kelionių įspūdžiais ir nuotykiomis su kitais vaikais. Vengti vertinti, „rūšiuoti“ vaikus „pagal pasiekimus (kūrybos produktai nevertinami, nelyginami vieni su kitais, nerenkami geriausiai kūriniai, vaikai nesivaržo vieni su kitais). Priimti ir palankiai vertinti visokius atsakymus, bet kokio lygio veiklos rezultatus, visais atvejais surandant, pastebint ir išsakant tai, už ką būtų galima juos pagirti. Pateikti įvairių medžiagų, žaislų priemonių, skatinant vaiką kurti iš jų naujus produktus po vieną ar grupelėse. Skatinti dalytis idėjomis,
--	--	---	---

			dirbant porose ir (ar) grupelėse, kartu priimti sprendimus. Organizuoti projektus, grupinę veiklą. Mokyti mokytis ir dirbti grupėje, kalbėtis apie tai, kaip jaučiasi kiti vaikai, jei vienas neleidžia kitiems nieko pasakyti.
6 žingsnis	Nori atlikti ir suprasti vis daugiau naujų, nežinomų dalykų. Kelia probleminius klausimus, diskutuoja, svarsto, įsivaizduoja, fantazuoja. Ieško atsakymų, naujų idėjų, netikėtų sprendimų, neįprastų medžiagų, priemonių, atlikimo variantų, lengvai, greitai keičia, pertvarko, pritaiko, siekia savito rezultato. Drąsiai, savitai eksperimentuoja, nebijo suklysti, daryti kitaip.	Patinka diskutuoti, aptarti kilusias idėjas, temas, užduotis. Geba kelti klausimus, pastebėti trūkstamą informaciją ir t. t. Turi daug neįprastų, netikėtų idėjų, bando ir ieško būdų, priemonių, kaip jas įgyvendinti, nuolat jas tikrina, tyrinėja, pasiekia naujų, originalių rezultatų. Perdaro žinomas pasakas, istorijas.	Skatinti kūrybiškumą, aktyvumą, eksperimentavimą, išradingumą, neįprastų medžiagų ir priemonių naudojimą. Taikyti įvairius metodus ir būdus: (smegenų audrinimas, fantastiniai klausimai, prašymas išvardyti kuo daugiau daikto naudojimo būdų, kūrybiniai vaidinimai, pasakos kūrimas sėdint ratu; fantastinio gyvūno piešimas. Prieš tai vaikams paaiškinama, kad galimi patys įvairiausi atsakymai, ir kuo jie įdomesni ir labiau netikėti, tuo – geriau. Kurti žaidybines ir tyrinėjimo aplinką suteikiant įvairių reikiamų priemonių ir medžiagų. Skatinti perkurti pasakas.

6.5 Mokėjimas mokytis

Mokėjimo mokytis srityje vaikui ugdantis tobulėja numatymas, ko nori išmokyti, aktyvus mokymasis, gebėjimas apmąstyti, ko išmoko.

6.5. Mokėjimas mokytis			
Vertybinė nuostata: noriai mokosi, džiaugiasi tuo, ką išmoko. Esminis gebėjimas: mokosi žaisdamas, stebėdamas kitus vaikus ir suaugusiuosius, klausinėdamas, ieškodamas informacijos, išbandydamas, spręsdamas problemas, kurdamas, įvaldo kai kuriuos mokymosi būdus, pradeda suprasti mokymosi procesą.			
Žingsniai	Pasiekimai	Vaiko veikla	Ugdymo gairės
1 žingsnis	Reaguoja į kalbinimą, mimiką, žaislus, daiktus. Ste-	Sutelkia dėmesį į žaislus, daiktus, žmones, reaguoja	Palaikoma priežiūros tvarką kuri sudaro galimybes žai-

	bi ir susitapatina, mėgdžioja, siekia išgauti tą patį rezultatą. Pradedą tyrinėti žaislus ir daiktus visais pojūčiais.	kūno judesiais, mimika, garsais, šypsena. Ima žaislus į burną, barška, daužo. Žiūri į suaugusįjį.	dybinei sąveikai. Kalbi-nama kūdikį, rodoma jam įdomius žaislus ar daiktus, sudaroma galimybė judėti, praktikuotis, džiaugtis, kai kas nors pavyksta, giriamą. Maitinant, maudant, žaidžiant su kūdikiu kalbamasi su juo, rodoma ir įvardijama daiktus, veiksmus su žaislais. Parūpinama žaislų, kurie skatina tyrinėti visais pojūčiais.
2 žingsnis	Nori naujų išpūdžių, todėl aktyviai domisi aplinkos daiktais, juda, norėdamas paimti, pasiekti, išbandyti žaislus ar daiktus. Stebi ir mėgdžioja, klausia. Patraukia, pastumia, paridena, įdeda daiktus ir stebi, kas vyksta, bando pakartoti pavykusį veiksmą. Stebi, mėgdžioja, klausia.	Juda spontaniškai ir turėdami tikslą ką nors pasiekti, pajudinti, pabandyti. Mėgsta kelis kartus iš eilės žiūrėti, klausytis to paties. Mėgdžioja kitus.	Pripažinti, kad viskas, kas vyksta, gali būti naudinga žaidimui ir mokymuisi. Pastebėti vaikų ketinimus, juos įvardyti. Jei reikia, padėti įgyvendinti. Duoti tokių žaislų, kurie skatintų stumti, traukti, imti, čiupinėti pirštais, kišti į burną, kuriais galima įvairiais būdais manipuliuoti, esant minimaliai suaugusiojo pagalbai. Leisti vaikams žaisti ir mokytis individualiu tempu. Į vaiko individualias pastangas, smalsumą ir tyrinėjimus žiūrėti pozityviai, išklausti vaikus, skatinti, džiaugtis tuo, ko jie išmoko, jų mažais atradimais. Žaislai ar žaidimui tinkamus daiktus parinkti taip, kad būtų ir tokių, su kuriais lengva veikti, ir tokių, kurie keltų iššūkius ir galėtų būti įvairiai panaudojami.
3 žingsnis	Veikia spontaniškai ir tikėdamasis tam tikro rezultato. Klausia, kaip kas nors vyksta, kaip veikia, atidžiai stebi, bando. Modeliuoja veiksmus ir siužetinio žaidimo epizodus. Džiaugiasi tuo, ko išmoko.	Daug kartų kartoja veiksmą, krykštaudamas, kai sulaukia rezultato. Klausia, kaip ir kodėl kas nors vyksta, kaip veikia, atidžiai stebi, bando. Sugalvoja ir žaidžia siužetus su žaislais, kviečia aplinkinius pažaisti kartu parduotuvę ar daktarą,	Atkreipti dėmesį į vaiko ketinimus, norą ką nors išbandyti, pažinti, ir kurti sąlygas vaikui mokytis. Vaikams padėti suprasti savo galimybes ir apribojimus, sudaryti visas sąlygas tobulinti savo gebėjimus individualiu tempu. Leisti vaikams patiems pajusti ir nuspręsti, kada jiems rei-

		mėgdžioja suaugusiojo kalbą, veiksmus, žaidimą kartoja keletą kartų, sugalvoja naujų veikėjų, veiksmų. Noriai imasi įvairių suaugusiųjų darbų, padeda tvarkyti, valyti, padengti stalą.	kalinga pagalba. Vaikus drąsinti inicijuoti žaidimus. Kurti prasmingas ir, kur įmanoma, tikrovišką žaidimo ir darbo kontekstą. Pvz., šluota šluojamas takelis, o šlapia šluoste valoma siena. Kartu su vaiku pasidžiaugti tais dalykais, kurių jis jau išmoko: užsisiegti sagas, bėgioti, sudėlioti dėlionę.
4 žingsnis	Pasako, parodo, ką nori išmokti. Mėgsta kūrybiškai žaisti, veikti, siūlo žaidimų ir veiklos idėjas, imasi iniciatyvos joms įgyvendinti, pastebi ir komentuoja padarinius. Pasako, ką veikė ir ką išmoko.	Parodo kaip jam pavykta ar nepavyksta padaryti darbėlių. Patys žaidžia ir stengiasi įtraukti kitus į vis sudėtingesnio siužeto žaidimus. Stebi, kaip tai daro kiti ir stengiasi pakartoti. Pasakoja, kad su muzikos mokytoja dainavo ir išmoko padainuoti dainelę.	Pastebėti situacijas, kuriose vaikas nori ko nors išmokti. Skatinti pasakyti, ko jis nori išmokti, sudaryti sąlygas mokytis to, ko jis nori. Netrukdyti, kai vaikas įsitraukia į žaidimą, ko nors mokosi, tačiau stebėti ir padėti ar padrąsinti, kai vaikas prašo ir kai tai būtina. Kalbėtis su vaikais apie tai, ką veikė per dieną ir ko iš jų išmoko.
5 žingsnis	Norėdamas ką nors išmokti, pasako, ko nežino ar dėl ko abejoja. Drąsiai spėja, bando, klysta ir taiso klaidas, klauso, ką sako kiti, pasitikslina. Aptaria padarytus darbus, planuoja, ką darys toliau, spėlioja, kas atsitiks, jeigu...	Pasako ką nori veikti. Įsitraukia į mokymąsi žaisdami, konstruodami, piešdami, lipdydami, pilstydami, grupuodami daiktus. Suaugusiesiems ir kitiems vaikams aiškina, ką norėjo padaryti, ką padarė, ką darys toliau.	Vaikus drąsinti sakyti „Aš nežinau“, nebijoti suklysti ką nors darant, iškelti klausimus, problemas, galvoti, kaip rasti atsakymą ar sprendimą. Pripažinti, kad vaikų sugebėjimas išlaikyti dėmesį ir domėjimasis aplinkiniu pasauliu didėja. Todėl planuojant ugdymo programą numatyti įvairios veiklos, kuri padeda mokytis tyrinėti ir pažinti aplinką. Skatinti kalbėti apie savo žaidimus, kitą veiklą ir taip plėtoti jų refleksijos gebėjimus.
6 žingsnis	Kalba apie tai, ką norėtų išmokti, ką darys, kad išmoktų, numato, ką veiks toliau, kai išmoks. Laiko save tikru mokiniu, atradėju. Drąsiai ieško atsakymų į klausimus, rodo iniciatyvą	Pasako, parodo, paaiškina ko nežino, nesupranta ir norėtų išmokti; aptaria tai, ką jau žino, ką išmoko, spėlioja ką veiks toliau. Kaip, kodėl vyksta, pats savarankiškai bando ieškoti atsakymų.	„Ryto rato“ ir kitos veiklos metu pasikalbėti su vaikais, ko jie nori išmokti, kaip jie gali mokytis, pastebėti vaiko norą ir sudaryti sąlygas to išmokti. Leisti, siūlyti vaikams naudotis imitaciniams žaidimams tinkamomis priemonėmis. Sudaryti

	iškeldamas ir sprenddamas problemas. Išsiaiškina, kokios informacijos reikia, randa reikiamą informaciją įvairiuose šaltiniuose: enciklopedijose, žinyuose. Siūlo ir jungia idėjas bei strategijas joms įgyvendinti. Pasako, ką jau išmoko, ko dar mokosi, paaiškina, kaip mokėsi, kaip mokysis toliau.	Savarankiškai ieško sprendimų, o pagalbos į suaugusiųsius kreipiasi tik tada, kai pats negali išspręsti.	sąlygas vaikui žaisti sudėtingus žaidimus ir kartu mokytis tyrinėti daiktus, medžiagas, jų savybes ir kitų dalykų. Supažindinti vaikus su enciklopedijomis, internetu, leidžiama, siūloma bei mokoma jais naudotis. Kalbėtis su vaikais ne tik apie tai, ką jie jau išmoko ar mokysis, bet ir apie tai, kaip jie mokosi, kaip dar galima mokytis. Stiprinti atradimo džiaugsmą, motyvuoti vaikus tolimesnei veiklai.
--	--	---	---

7. Ugdymo pasiekimų vertinimas

Vertinimas – neatsiejama ugdymosi proceso dalis. Tai – nuolatinis informacijos apie vaiką, jo ugdymosi ypatumus bei daromą pažangą atskirais amžiaus tarpsniais kaupimas ir apibendrinimas. Svarbiausi kokybiško vaikų ugdymosi kriterijai yra gera visų vaikų savijauta ir pagal kiekvieno vaiko galimybes daroma maksimali pažanga.

Vaiko pasiekimų vertinimo tikslai:

- pažinti vaiką, jo individualybę;
- išsiaiškinti vaiko asmens ypatumus;
- nustatyti pasiekimų lygį ir daromą pažangą;
- kaupti informaciją apie vaiko patirtį, pasiekimus, pažangą, kuri padėtų pedagogui įžvelgti vaiko raidos galimybes, nustatyti problemas, diferencijuoti ir individualizuoti ugdymą;
- pritaikyti ugdymosi procesą vaikų grupės ir kiekvieno vaiko poreikiams bei galimybėms.

Vertinimas atliekamas vadovaujantis ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašu ir vaikų gebėjimais bei žiniomis (pasiekimais). Vaikų pasiekimai vertinami du kartus per metus – spalio ir gegužės mėnesiais.

Kiekvienas vaikas yra savitas, turintis tik jam vienam būdingų bruožų, daugiau arba mažiau išreikštas poreikių sritis, raidos tempą, gebėjimus, individualią patirtį. Pedagogai vertina vaiko gebėjimus pagal visas ugdymo sritis, nustato vaiko pasiekimų žingsnelį ir numato silpniau išreikštus gebėjimus.

Surinkti duomenys apie vaikų ugdymosi pasiekimus analizuojami pasitelkiant lenteles. Individualiai vaiko pažangai analizuoti naudojamos linijinės diagramos, kurios vaizdžiai parodo vaiko kiekvienos srities pažangą. Pasinaudodamos diagramų duomenimis auklėtojos kryptingai planuoja ir organizuoja vaikų ugdymą. Diagramos padeda išryškinti ugdymosi pasiekimų sritis, kurioms reikia skirti daugiau dėmesio, jose atsispindi vaikų individualūs pasiekimai.

Pedagogai numato, kaip laikytis vaiko vertinimo etikos reikalavimų ir garantuoti vertinimo konfidencialumą. Siekiama, kad vertinimas vaiką pakylėtų, motyvuotų įdomiai veiklai, skatintų tobulėti, didintų savivertę. Vaiko pasiekimai aptariami su tėvais žodžiu bendraujant tiesiogiai, bet ne perduodant informaciją raštu.

Priklausomai nuo vertinimo tikslų, naudojami trys vertinimo tipai: diagnostinis, formuojamasis ir apibendrinamasis.

Diagnosticinis vertinimas – vaikui pažinti ir pirmiesiems jo ugdymosi žingsniams grupėje numatyti skirtas vaiko žinių ir supratimo, gebėjimų ir nuostatų vertinimas. Vertinimas atliekamas tada, kai pedagogas pradeda dirbti su nauja vaikų grupe arba, kai į vaikų grupę ateina naujokas, siekiant pažinti vaikus ir numatyti artimiausius jų ugdymosi žingsnius. Jis taip pat naudojamas aiškinantis, ar pasiekti iškelti vaiko ugdymosi uždaviniai, kokia yra vaiko pažanga per numatytą laikotarpį, kokie individualūs jo ugdymosi poreikiai.

Formuojamasis vertinimas – tai kasdienio vaiko ugdymosi situacijų stebėjimas, apmąstant, kaip vaikas įsitraukia į veiklą, kaip elgiasi, kas kiekvienam iš jų sekasi, kur reikia pagalbos, kaip vertėtų pakreipti veiklą, kad geriau atitiktų kiekvieno vaiko ugdymosi poreikius, kokie vaikų siūlymai. Vaikas nuolat skatinamas, jam laiku teikiama parama ir pagalba. Kartu su vaiku aptariama, ką jis nuveikė, išmoko, kas patiko ir ką dar norėtų nuveikti, numatomi tolesni veiklos žingsniai.

Apibendrinamasis vertinimas – tai vaiko ugdymosi rezultatų įvertinimas per vienerius metus. Nustatoma, ko vaikas pasiekė aštuoniolikoje ugdymosi pasiekimų sričių, ar vaiko ugdymosi pasiekimai atitinka įstaigos ikimokyklinio ugdymo programoje numatytus rezultatus, kokia vaiko pažanga, kokios jo stiprybės ir tobulintinos sritys.

Vaiko pasiekimai dokumentuojami stebint ir užrašant, darant vaizdo įrašus, kaupiant vaikų darbelius, kalbantis su tėvais, specialistais. Renkant vaiko pasiekimų įrodymus svarbu kalbėtis su vaikais apie tai, ką jie veikia, jaučia, mąsto, kaip jiems sekasi, kas jiems įdomu, ką jie jau žino, geba, ką dar norėtų sužinoti ir veikti. Daug informacijos apie vaiką galima sužinoti kasdien kalbantis su tėvais, kai jie atveda ir pasiima vaiką arba tikslingai suplanuotame pedagogo pokalbyje su visais šeimos nariais.

Vaiko pasiekimai saugomi vaiko pasiekimų aplanke. Pasiekimų aplanke kaupiami vaiko darbeliai, kalbėjimo pavyzdžiai, elgesio situacijų aprašymai ir kita medžiaga. Į pasiekimų aplanką dedami tik tie įrodymai, kurie apie vaiko žinias ir supratimą, gebėjimus ir nuostatas pasako ką nors nauja, rodo jų tobulėjimą, išryškina vaiko gabumus, interesus, atskleidžia ugdymosi poreikius. Kaupiant pasiekimų aplanką labai svarbi yra vaiko nuomonė. Vaikas pats atrenka, kurį savo darbėlį norėtų įdėti į aplanką ir pakomentuoja, kodėl. Taip vaikas mokosi pamatyti savo gebėjimų tobulėjimą, pasakyti suaugusiems, kas jam svarbu. Pasiekimų aplankas sudaromas kaip segtuvas. Informacija apie vaiko pasiekimus saugoma 3 metus.

Individualūs ugdymosi pasiekimai

.....
 (vardas, pavardė)
 vaiko amžius spalio mėnesį
 vaiko amžius gegužės mėnesį

 (grupė, data)

PASIEKIMŲ SRITYS																		
	Sveikas		Orus			Bendraujantis			Smalsus			Kuriantis		Sėkmingai besiuogdantis				
	K A S D I E N I O G Y V E N I M O J G Ū D Ž I A I	F I Z I N I S A K T Y V U M A S	E M O C I J Ū S U V O K I M A S I R R A I Š K A	S A V I R E G U L I A C I J A I R S A V I K O N T R O L Ė	S A V I V O K I R S A V I G A R B A	S A N T Y K I A I S U S U B E N D R A M Ž I A I S	S A N T Y K I A I S U S U B E N D R A M Ž I A I S	S A N T Y K I A I S U S U B E N D R A M Ž I A I S	R A Š Y T I N Ė K A L B A	A P L I N K O S P A Ž I N I M A S	S K A I Č I A V I M A S	M E N I N Ė R A I Š K A	E S T E T I N I S S U V O K I M A S	I N I C I T Y V U M A S I R A T K A K L U M A S	T Y R I N Ė J I M A S	P R O B L E M Ū S P R E N D I M A S	K Ū R Y B I Š K U M A S	M O K Ė J I M A S M O K Y T I S
Ž I N G S N I S	6																	
	5																	
	4																	
	3																	
	2																	
	1																	
	0																	

7. Literatūra

1. *Ankstyvojo ugdymo vadovas*. Sud. Monkevičienė O. Vilnius: Minklės leidyba, 2001.
2. Hille K., Evanschitzky P., Bauer A. *3-6 metų vaiko raida*. Vilnius: Tito alba, 2015.
3. *Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimo aprašas*. Vilnius: ŠAC, 2014. Prieiga internetu: https://www.smm.lt/uploads/documents/Pedagogams/ikimok_pasiekimu_aprasas.pdf
4. *Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašo ikimokyklinio ugdymo turinio programų rengimo metodinių rekomendacijų projekto pristatymas savivaldybėse*. Prieiga internetu: http://www.rokiskioazuoliukas.lt/wp-content/uploads/2014/10/Ikimok_amz-vaiku-pasiekimu-apraso_ikimok_ugd_turinio-programu-rengimo-metod_-rekomendac_-projekt_-pristat.pdf
5. *Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas*. Klaipėda: Baltic Printing House, 2014. Prieiga internetu: http://www.ikimokyklinis.lt/uploads/files/dir795/dir39/dir1/1_0.php
6. *Ikimokyklinio ugdymo gairės. Programa pedagogams ir tėvams*. Vilnius: Leidybos centras, 1993.
7. *Ikimokyklinio ugdymo metodinės rekomendacijos*. Vilnius: ŠAC, 2015. Prieiga internetu: <https://www.smm.lt/uploads/documents/svietimas/knyga%20-%20rekomendacijos.pdf>
8. *Ikimokyklinio ugdymo programų kriterijų aprašas*. Prieiga internetu: <https://www.smm.lt/uploads/documents/Pedagogams/ikimokyklinio%20ugdymo%20programos%20kriteriju%20aprasas1%20g.doc.pdf>
9. *Valstybinės švietimo 2013–2022 metų strategija*. Prieiga internetu: <https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=b1fb6cc089d911e397b5c02d3197f382>.
10. *Vaiko gerovės valstybės politikos strategija ir jos įgyvendinimo priemonių 2005–2012 metų planas*. Prieiga internetu: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=250552-&p_query=&p_tr2=.
11. *Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas*. Prieiga internetu: http://www.sac.smm.lt/-images/file/e_biblioteka/Lietuvos%20Respublikos%20svietimo%20istatymas.pdf.
12. *Metodinės rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo programai rengti*, Vilnius: ŠAC, 2006.
13. *Šiuolaikinė vaikystės samprata*. Prieiga internetu: <https://www.ikimokyklinis.lt/index.php/-straipsniai/bendri-straipsniai/siuolaikine-vaikystes-samprata/2382>
14. *Švietimo problemos analizė 2009*, gruodis Nr. 10 (38), ISSN 1822-4156. Prieiga internetu: http://www.smm.lt/uploads/documents/kiti/Sv_prob10_Socialinis%20emocinis%20ugdymas.pdf